

**BEŞİNCİ SINIF ÖĞRENCİLERİNİN AFET VE ACİL DURUM YÖNETİMİ
BİLGİSİNİN KALICILIĞI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: IĞDIR İLİ ÖRNEĞİ**

Hazırlayan: Elif Sena KAVLAK

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Sait YILDIRIM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ ANABİLİM DALI

IĞDIR/2022

Her Hakkı Saklıdır

T.C.
İĞDIR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**BEŞİNCİ SINIF ÖĞRENCİLERİNİN AFET VE ACİL DURUM YÖNETİMİ
BİLGİSİNİN KALICILIĞI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: İĞDIR İLİ ÖRNEĞİ**

Hazırlayan

Elif Sena KAVLAK

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Sait YILDIRIM

İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ ANABİLİM DALI

İĞDIR/2022

Her Hakkı Saklıdır

TAAHHÜTNAME

Tez yazma sürecinde tüm bilgilerin ve dokümanların etik davranışlar çerçevesinde ve akademik kurallara uygun bir biçimde sunulduğunu, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlandığını ve tezde yararlanılan her türlü kaynağa eksiksiz olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Elif Sena KAVLAK

ÖZET

BEŞİNCİ SINIF ÖĞRENCİLERİNİN AFET VE ACİL DURUM YÖNETİMİ BİLGİSİNİN KALICILIĞI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA: IĞDIR İLİ ÖRNEĞİ

KAVLAK, Elif Sena

Yüksek Lisans Tezi

İş Sağlığı ve Güvenliği Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Sait YILDIRIM

Mart 2022, 105 Sayfa

Afetler, acil durumlar, kazalar ve ilk yardım gerektirecek çeşitli olaylar sıklıkla yaşanmaktadır. Birey olayın içerisindeki biri olabilirken bazen de dışarıdan müdahale edecek, hayat kurtaracak kişi konumunda bulunabilir. Bu durumlar karşısında bireyin vereceği tepki ve sergileyeceği eylemler hayatın kurtulmasına ya da sonlanmasına sebep olabilir. Bu sebeple okullardaki eğitimde kişinin afet ve acil durum ile ilk yardım eğitimleri hakkında önemli bir yeterliliğe sahip olması çok önemlidir. Bu çalışmada, ilköğretim birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar afet ve acil durum yönetimi konusunda verilen bilgilerin kalıcılığı ve kriz anında bilgiyi kullanma becerisini belirlemek amaçlanmıştır. Ulusal ve uluslararası literatür incelenmiştir. Belirlenen amaç doğrultusunda ilköğretim müfredatları ve ders kitapları incelenerek afet ve acil durum ile kriz anına yönelik kazanımlar belirlenmiştir. Nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Örneklemenin geneli yansıtması amacıyla merkez, ilçe ve köyden rastgele belirlenen üç ortaokulun beşinci sınıf öğrencileri çalışmaya katılmıştır. Araştırmaya 73 öğrenci katılım sağlamıştır. Görüşme soruları ilköğretim dördüncü sınıfa kadar öğrencilere verilen öğretim programında yer alan afet ve acil durum ile kriz anına yönelik kazanımlardan yola çıkılarak hazırlanmıştır. Bu kapsamda beşinci sınıf öğrencilerinin acil ve afet yönetimi konusundaki bilgi düzeyi yapılan görüşmeler ile belirlenmiştir. Net bilgiye yönelik sorular doğru yanlış olarak sınıflandırılarak sayısal veriler ile sunulmuştur. Görüşmelerin analizinden elde edilen verilere göre; ilköğretim dördüncü sınıfa kadar afet ve acil durum ile kriz anına yönelik öğrencilere verilen bilgilerde nispeten kalıcılık sağlanmaktadır. Fakat bilgiyi uygulamaya dönük büyük eksiklikler bulunmaktadır. Öğrencilerin verilen ipuçlarından yola çıkarak en iyi tanıdığı ve ne yapması gerektiğini bildiği afetlerin deprem, sel ve yangın olduğuna ulaşılmıştır. Diğer afetler ve yapılması gerekenler konusunda katılımcıların yeterli bilgiye sahip olmadığına ulaşılmıştır. İlk yardım bilgisi konusunda öğrencilerde büyük eksiklikler bulunmaktadır. Acil numaraların çoğu karıştırılmaktadır. Araştırma sonucunda öğrencilere verilen afet ve acil durum ile ilgili bilgilerin kalıcılığının sağlanamadığı ve yeterlilik düzeyinin ihtiyacı karşılamadığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Afet ve Acil Durum Yönetimi, Kriz, İlköğretim Ders Kitapları, Eğitim

ABSTRACT

A RESEARCH ON THE STABILITY OF DISASTER AND EMERGENCY MANAGEMENT KNOWLEDGE OF FIFTH GRADE STUDENTS: THE CASE OF İĞDIR

KAVLAK, Elif Sena

Master's Thesis

Department of Occupational Health and Safety

Thesis Advisor: Asst. Prof. Dr. Sait YILDIRIM

March, 2022, 105 Pages

Disasters, emergencies, accidents and various incidents that require first aid are frequent. Although the individual is involved, he may also be in the position of a person who will intervene from the outside and save lives. In the face of these situations, the individual's reaction and actions can lead to the salvation or end of life. Therefore, it is very important that a person has an important competence in disaster and emergency and first aid education in schools. In this study, it is aimed to determine the persistence of the information given about disaster and emergency management from first to fourth grade and to determine the use of information in times of crisis. National and international literature reviewed. In line with the determined purpose, the primary curriculum and textbooks were examined and gains were determined for disasters and emergencies and crisis moments. Qualitative research method was used. In order to reflect the general example, fifth graders from three randomly selected secondary schools from the center, district and village participated in the study. 73 students participated in the study. Interview questions are prepared based on the achievements and crisis moments for disasters and emergencies in the curriculum given to students until the fourth grade of primary education. In this context, the level of knowledge of fifth graders on emergency and disaster management was determined by interviews. Questions about open information were classified as true and false and presented with numerical data. According to the data obtained from the analysis of the interviews; Until the fourth grade of primary school, the information given to students about disasters, emergencies and crises is relatively permanent. However, there are major shortcomings in the application of information. Based on the tips given by the students, it was concluded that the disasters that the students knew best and knew what to do were earthquakes, floods and fires. It was concluded that the participants did not have enough information about other disasters and what to do. Students have major shortcomings in first aid information. Most of the emergency numbers are mixed. As a result of the research, it was determined that the information about the disaster and emergency given to the students could not be maintained and the level of proficiency did not meet the needs.

Keywords: Disaster and Emergency Management, Crisis, Primary Textbooks, Education.

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum bu çalışma, Iğdır Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İş Sağlığı ve Güvenliği Anabilim Dalı bünyesinde gerçekleştirilmiştir.

Yüksek lisans tez çalışmamı gerçekleştirmem için yardımlarını esirgemeyen tez danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Sait YILDIRIM'a teşekkür ederim.

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde sevgili ailemin çok büyük katkısı olmuştur. Hayatım boyunca ve bu çalışmanın her adımında sevgileri, öngörüler, fikir ve tecrübeleri ile bana yardımcı olmuşlardır. Kızları olmaktan onur duyduğum; müşfik anneciğim Kiraz KAVLAK ve muhterem babacığım Murat KAVLAK'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez sürecimde manevi desteğiyle her zaman yanımda olan sevgili arkadaşım Ahsen SAHİH'e şükranlarımı sunarım.

Elif Sena KAVLAK

IĞDIR, 2022

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
TEŞEKKÜR	iii
İÇİNDEKİLER	iv
KISALTMALAR DİZİNİ	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
ÇİZELGELER DİZİNİ	viii
1. GİRİŞ	1
1.1.1. Afet ile İlgili Kavramlar	3
1.2. Afet Yönetim Süreci.....	4
1.2.1. Afet Yönetim Süreci Evreleri	5
1.2.1.1. Zarar Azaltma Evresi	5
1.1.1.2. Hazırlık Evresi	6
1.2.1.3. Müdahale Evresi	7
1.2.1.4. İyileştirme Evresi	7
2. KAYNAK ÖZETLERİ	9
2.1. Afet Yönetimi ile İlgili Uluslararası Çalışmalar	9
2.2. Afet ile İlgili Yapılan Ulusal Çalışmalar.....	15
3. EĞİTİM MÜFREDATI ile AFET ve ACİL DURUM İÇERİKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	22
3.1. Eğitim Süreci ile İlgili Kavramlar	22
3.2. İlkokul Öğretim Programında Afet Eğitiminin Yeri	23
3.2.1. Doğal Afetler	25
3.2.2. Kriz Anı	27
3.2.3. Acil Numaralar	30
3.2.4. Trafik ve Can Güvenliği	32
4. MATERYAL ve METOD	38
4.1. Çalışmanın Amacı	38
4.2. Araştırma Yöntemi ve Modeli.....	38

4.3. Görüşme Formunun Niteliği	39
4.4. Verilerin Çözümlemesi.....	40
5. BULGULAR ve TARTIŞMA.....	41
5.1. Verilerin Nicel Analizi	41
5.1.1. Nitel Görüşmeye Katılım Oranı.....	41
5.1.2. Doğal Afetlerin Bilinirliği	42
5.1.3. Acil Numaralar Hakkındaki Bilgi Düzeyi	46
5.1.4. Covid-19 Farkındalığı.....	50
5.1.5. Can Güvenliği Farkındalığı	51
5.2. Verilerin Nitel Analizi.....	52
5.2.1. Doğal Afet Durumunda Sergilenen Davranışlar.....	52
5.2.2. Kriz Anına Yönelik Genel Tepkiler	65
5.2.3. Covid-19 ile Mücadele Becerisi	74
5.2.4. Yardım İsteme Becerisi	76
5.2.5. İlk Yardım Bilgisi	79
5.2.6. Güvenlik Algısı.....	82
6. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	87
6.1. Sonuç	87
6.2. Öneriler.....	90
KAYNAKÇA	93
EKLER.....	100
ÖZGEÇMİŞ.....	105

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AÇM	Acil Çağrı Merkezleri
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
CC-DRR	Child Centred Disaster Risk Reduction (Çocuk Merkezli Afet Riskinin Azaltılması ve Dayanıklılığı)
CUIDAR	Çocuklar ve Gençler Arasında Afete Dayanıklılık Kültürleri
İSG	İş Sağlığı ve Güvenliği
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
UMKE	Ulusal Medikal Kurtarma Ekibi
UNISDR	Birleşmiş Milletlerin Uluslararası Risk Azaltımı Stratejisi
vd	Ve Diğerleri

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa No

Şekil 1.1. Dört ana evreli afet yönetim döngüsü şematik gösterimi	5
Şekil 3.1. MEB (2018). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı s. 13'te kazanımların öğrenme alanlarına göre numaralandırılma şeması.....	23
Şekil 3.2. MEB (2018). Hayat Bilgisi Öğretim Programı s. 10'da kazanımların öğrenme alanlarına göre numaralandırılma şeması.....	23
Şekil 5.1. Yerleşim yerine göre nitel görüşmeye katılım oranı	41
Şekil 5.2. Öğrencilerin depremi tanıma oranı	42
Şekil 5.3. Öğrencilerin sel afetini tanıma oranı	43
Şekil 5.4. Öğrencilerin heyelan afetini tanıma oranı	43
Şekil 5.5. Öğrencilerin yangını tanıma oranı	44
Şekil 5.6. Öğrencilerin çığ afetini tanıma oranı	45
Şekil 5.7. Ambulans hakkındaki bilgi oranı	46
Şekil 5.8. Polis hakkındaki bilgi oran	47
Şekil 5.9. İtfaiye hakkındaki bilgi oranı.....	47
Şekil 5.10. Jandarma hakkındaki bilgi oranı.....	48
Şekil 5.11. Acil numaraların önemini bilme oranı.....	49
Şekil 5.12. Belirtileri ile Covid-19'u tanıma oranı	50
Şekil 5.13. Can güvenliği konusunda katılımcı bilinçleri.....	51

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa No

Çizelge 3.1. İlkokul Zorunlu Dersler ve Süreleri.....	24
---	----

1. GİRİŞ

Türkiye jeotermal konumu sebebiyle afetlerin sıklıkla yaşandığı bir ülkedir. Afetler ile iç içe olmanın getirdiği bazı sorumluluklar mevcuttur. Günlük yaşamın bir parçası haline gelen her türlü afet ve acil durumlar ile kriz anlarını en az zararla atlatabilmek bu konudaki alınacak eğitime ve bilinçlenmeye bağlıdır. Afet ve acil durum anlarında doğru davranışı sergileyerek, en az zararla atlatabilmek için yeterli yetkinliğe sahip olmak her vatandaşın görevidir. Afetler ve sebep olabilecekleri risklerin farkındalığına ulaşmış bireyler sadece afet anında doğru davranışı sergilemeye odaklanmazlar aynı zamanda afet öncesi ve afete hazırlık dönemlerinin önemini bilir, henüz afet yaşanmadan gerekli tedbirleri alırlar. Afet ve acil durumlardan en az zararla kurtulabilmek afet ve acil durum henüz yaşanmadan gerekli önlemleri almakla mümkün olabilir.

6-7 yaşlarında okula başlayıp 18 yaşlarında zorunlu eğitim sürecini tamamlamış olanlar bir ülkenin yetişmiş nesilleridir. Bu kişiler çeşitli alanlarda ya hizmet vermeye ya da ilgilendiği alanda eğitim alarak ilerleyip kendisini geliştirme yönünde ilerlemektedir. Mevcut nesiller bir ülkenin geleceğini ve gelişmişlik düzeyini belirler. Kişilerin sahip oldukları bilgi birikimleri davranış eylemlerine dönüştüğünde milletlerin kültürel yapısı güçlenir. Eğitim sadece okulda verilen ezber derslerden ibaret değildir. Eğitim yaşamın ta kendisidir. İstendik davranış değişikliği oluşturma sürecidir. Bu süreçte kişinin genel yeterliliklere sahip olması şarttır (Kayadibi, 2012). Bu yeterliliklerin bireyde sağlam temellere oturarak kalıcı hale gelebilmesi ilkökul sürecinde verilecek doğru ve kapsamlı bir eğitimle mümkün olabilir. Kişilik oluşumu ve yapılanması sürecinin temeli çocukluk döneminde atıldığı halen geçerliliğini koruyan önemli bir olgudur. İlkokul, öğretim hayatının ilk basamağıdır. Eğitim ortamı bilgilerin çocukta yapıcı ve kalıcı olmasına olanak sağlarken henüz çocukluk döneminde olan bireyin bağımsız bir kişilik oluşturmaya yardımcı olmaktadır (Yavuzer, 2008).

Sosyal yaşamda oluşan değişimlere bağlı olarak çocuklar ile kazalar arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Gelişen teknoloji ve değişen yaşam şartları sebebiyle günümüzde çocukların kaza ve istenmeyen durumlara maruz kalma düzeyi artmış durumdadır (Çakmaklı, 2001). Çocukların karşılaşılabileceği kazaları en az zararla

atlatılabilecek becerilere ulaşmaları gerekmektedir. Gerek okul ortamında gerek çocuğun arkadaş ortamında ailesi her zaman yanında bulunmayabilir.

Çocuğun kazalar ve acil durum anlarında kendini ve çevresindekileri koruyabileceği yeterliliğe ulaşabilmesi can güvenliği için gereklidir. Çocuğun afetler ve kriz anları ile karşılaştığında en az zararla kurtulabilmesini sağlamak sadece olay anında çocuğu korumak ile gerçekleşmez. Afet ve kriz anları gibi öngörülemez durumlarda çocuğu korumanın en iyi yolu olay öncesinde verilen eğitim ve farkındalık ile mümkün olabilir. Afet ve acil durum ile kriz anı için çocuklara verilecek eğitimin başlangıç noktası okullardır. Temelden doğru ve yeterli bir eğitimle yetiştirilecek nesiller yaşanabilecek afet ve acil durumları ile kriz anlarına alınabilecek en güzel önlemdir. Çocukların afet ve acil durum anlarında sergilenmesi gereken doğru davranışı bilmeleri temel yaşam becerisidir. Bu bilinçle yetişen nesiller görev aldığı her alanda iş sağlığı ve güvenliğinin önemini bilincinde olacaktır. Farkındalıkta yeterli düzeye erişildiğinde bireyler uyarı ve zorunluluğa gerek kalmadan gerekli tedbirleri almayı bir yaşam zorunluluğu kabul edecektir.

Bu kapsamda yapılan araştırmada afet ve acil durum anına yönelik eğitimlerin yeterliliği, kalitesi ve kalıcılığı hakkında önemli bulgulara ulaşmak amaçlanmıştır. Araştırmanın ilk adımı ilkokul birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar öğretim programlarında yer alan afet ve acil durum ile kriz anlarına yönelik öğrencilere verilen bilgilerin analizinden oluşmaktadır. Öğretim programlarının analizi neticesinde afet ve acil durum ile kriz anına yönelik kazanımlar dikkate alınarak görüşme soruları hazırlanmıştır. Dördüncü sınıfa kadar afet ve acil durum ile kriz anına yönelik bilgilerin kalıcılığını ölçmek amacıyla görüşmeler beşinci sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. Beşinci sınıf öğrencilerinin afet ve acil durum yönetimi konusundaki yeterlilikleri tespit edilmiştir. Iğdır ili köy, ilçe, merkez bazında üç farklı ortaokulda uygulanarak öğrencilerin farkındalıkları incelenmiştir. Uygulama için gerekli izinler ve etik kurul onay belgesi alınmıştır. Bu çalışma beşinci sınıf öğrencilerinin konu hakkındaki yeterliliğini daha iyi görebilme imkânı sunacaktır. Belirlenen örneklem ile yapılan görüşmeler sonucunda konu hakkında öğrencilerin bilgi, beceri ve görüşleri de alınıp beşinci sınıfa kadar verilen eğitim ile birlikte değerlendirilmiştir. Yapılan çalışma sonucunda genel durum değerlendirilmesi yapılmış ve yapıcı öneriler sunulmuştur.

1.1. Afet Nedir?

Meydana geldiğinde insan yaşamını sosyal, kültürel ve ekonomik açıdan etkileyen, kayıplara sebep olabilen, olağan yaşamı sekteye uğratan insan ve doğal kaynaklı olaylara afet ismi verilir. Müdahale için çoğu durumda imkanlar yetersiz kalabilmektedir (Özdikmen, 2018). Afetler ölüme, yaralanmaya veya hastalığa sebep olabilen çevrede can, mal ve altyapıda hasara neden olan toplumun gündelik yaşayışını bozan durumlardır. Afetler aniden ortaya çıkarak olağan gidişatı bozan durumlardır. Afet; türü ve şiddetine göre ciddi kayıplara, ekonomik ve kültürel açıdan çeşitli hasarlara sebep olabilmektedir. Bazı afetler öngörülemesiz olması sebebiyle olay anındaki doğru müdahale ve olay sonrası afet ile mücadelenin doğru bir şekilde yürütülmesi çok önemlidir. Afet sonrasında doğru ve hızlı yapılacak müdahaleler ile kayıplar en aza indirilebilir. Doğru ve anında müdahale için mutlaka afet öncesinde afet ve acil durum eylem planları hazırlanmalı ve gerekli önlemler alınmalıdır (İSG Mevzuatı Madde 12).

1.1.1. Afet ile İlgili Kavramlar

Afetin tanımını en iyi şekilde yapabilmek ve anlayabilmek afet ile ilgili kavramları bilmekten geçmektedir. Bu kavramlar afet ile iç içedir ve birbirini tamamlayan niteliktedir. *Kriz* ve *Acil Durum* kavramları çoğu kaynakta birbiri yerine kullanılmış şekilde karşımıza çıkar. Fakat her birinin anlamı ve kapsamı birbirinden farklıdır. Bu kavramları doğru bilmek afet ve afet yönetim sürecini daha iyi anlamayı ve afet ile mücadeleyi daha başarılı hale getirmeyi sağlayacaktır.

Kriz aslen Türkçe bir kelime olmayıp dilimizdeki karşılığı buhrandır. Beklenmedik bir anda ortaya çıkan, normal düzeni bozan, hızlı müdahale gerektiren ve organizmanın mevcut yeterliliğini devre dışı bırakarak gerilime sebep olan durumlara kriz denir (Özdemir, 2002). Kriz aniden gelişebileceği gibi yavaş yavaş da ortaya çıkarak organizmayı buhrana sürükleyebilir. Kriz toplum için olumsuz sonuçlara sebebiyet verebilen ve hızlı bir şekilde yanıtlanması gereken durumlardır. Öngörülemesiz ve mevcut çözüm yollarının yetersiz kalması kriz anında organizmanın yetersizliğine ve çözüme ulaşamamasına sebebiyet verir. Bu durum gerilim ve buhrana sebep olarak olumsuz etki oluşturur. Kriz normal sistemi ve toplumun temel değerlerini tehdit eden zaman baskısı içerisinde kısa sürede önemli kararlar almayı gerektiren baskıcı bir durumdur.

Acil Durum anında müdahale gerektiren beklenmeyen olay ve durumlardır (Özdikmen, 2018). Acil durumun sözlük anlamı ise büyük fakat yerel imkanlarla müdahale edilebilen ve ivedilik isteyen durumlar olarak tanımlanmıştır. Acil Durum Yönetimi acil durumların ortaya çıkmamasını hedef alarak acil durum öncesi, acil durum sırası ve acil durum sonrası olmak üzere yapılması gereken her türlü eylemleri kapsar. Acil durum yönetimi normal düzene geri dönmeyi amaçlayan olaylara müdahale şeklidir. Acil durum yönetimi içerisinde acil durum öncesi, sırası ve sonrasında yapılması gerekenlerin yer aldığı, coğrafi durum ve özelliklerinin göz önünde bulundurularak hazırlanan plan; Acil Durum Müdahale ve Uygulama Planı olarak adlandırılır. Acil durumlarda hemen eyleme geçilmelidir. Yaşanan bazı kazalar acil olarak müdahale gerektirir. Acil müdahalede bulunulmadığında kaza ölümle sonuçlanabilir.

1.2. Afet Yönetim Süreci

Afetler çıkış kaynağı dikkate alınarak doğal ve insan/teknoloji kaynaklı olmak üzere iki grupta sınıflandırılmaktadır. Doğal afetler; kuraklık, deprem, çığ, volkanlar, toprak kayması, yangın vb. olaylardan oluşmaktadır. İnsan/teknoloji kaynaklı afetler ise; nükleer, biyolojik, kimyasal kazalar, taşımacılık ve endüstriyel kazalar, aşırı kalabalıktan meydana gelen kazalar, göçmenler ve yerlerinden edilenler vb. olaylardan oluşmaktadır. Yaşanan bazı doğal afetlerin sebebi insan faktöründen kaynaklanabilmektedir. Günümüzde artan küresel ısınma ve iklim değişikliği afetlerin doğal yoldan oluşma oranını azaltmış durumdadır. Bozulan düzen sebebiyle en ufak bir tavizin önü alınamaz şekilde büyüdüğü bir zaman diliminde yaşamaktayız (Nukusheva, vd., 2021). Örneğin ülkemizde 28 Temmuz-12 Ağustos tarihleri arasında sadece Muğla ve Antalya'da gerçekleşen orman yangınlarında 128 bin hektar ormanlık alan yok olmuştur. Bu oran ülkemizde 2008-2020 yılları arasında aynı bölgede gerçekleşen orman yangınlarının 8 katıdır (EFFIS, Forest Focus Studies).

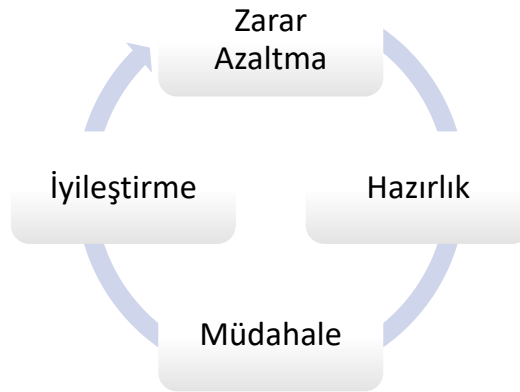
Günümüzde insan kaynaklı ya da doğal sebeplerle ortaya çıkabilecek her türlü afetin can kayıplarına ve mal, çevre, sosyal yapılarda çok büyük zararlara sebep olabileceği açıkça ortadadır. Bu zararların önüne geçmek her türlü tehlikeye karşı hazırlıklı olmak ve önlem almak Afet Yönetimi ile mümkün olabilir. Afet yönetimi her

türlü kazalara karşı hazırlıklı olmayı, oluşacak hasar ve kayıpları en aza indirmeyi, doğru ve anında müdahale ile mevcut durumu iyileştirmeyi amaçlamaktadır.

Afet yönetiminin başlıca hedefi afetin olası etkilerini en aza indirmek, can, mal ve çevre kayıplarını azaltmak, yaşamın, iş ve hizmet faktörlerinin sürekliliğini sağlamak, halkın her türlü kayıp ve zarardan arındırılmasıdır. Bu hedeflerin gerçekleşebilmesi ancak halk ile iş birliği yapmaya bağlıdır. Halk bu sürece katılmalı ve iyi bir şekilde organize olmalıdır. Afetler genellikle yerel vakalardır. Bu sebeple yerel yönetimler afet hakkında her türlü önlemi almalı, hazırlıklı olmalı ve halk ile organize olmuş şekilde çalışmalarını yürütmelidir. Planlı olmak, karar vermek ve değerlendirmek bu sürecin önemli yapı taşlarıdır.

1.2.1. Afet Yönetim Süreci Evreleri

Günümüz afet yönetim süreci *Zarar Azaltma, Hazırlık, Müdahale ve İyileştirme* olmak üzere dört temel aşamadan oluşur (Özmen, vd., 2014). Bu aşamalar birbiri ile sıkı bir ilişki içinde olup bitmeyen bir döngü içerisinde. Afet yönetim süreci Afet Öncesi ve Afet Sonrası olmak üzere iki sınıfta gruplandırılırsa zarar azaltma ve hazırlık evreleri afet öncesi dönemde görülürken müdahale ve iyileştirme evreleri afet sonrasında gerçekleşen eylemlerdir (Bkz. Şekil 1.1.) (Kalkınma Bakanlığı 2014).

Şekil 1.1. Dört ana evreli afet yönetim döngüsü şematik gösterimi (Kalkınma Bakanlığı 2014).

1.2.1.1. Zarar Azaltma Evresi

Risk ve afet sonucu oluşabilecek her türlü zararı azaltma/ortadan kaldırmaya yönelik eylemler afet yönetim sürecinde *Zarar Azaltma* evresini oluşturmaktadır. Zararı yok etmek için önceden alınacak her türlü önlem, proje ve planlar bu aşamaya dahildir. Afetler beklenmedik zamanda gerçekleşen olaylar oldukları için ani bir afet durumunda

çok büyük hasar ve kayıplar meydana gelebilmektedir. Afetler her ne kadar beklenmedik anlarda gerçekleşse de verebileceği zarar ve kayıplar öngörülemez değildir. Afetlerin sebep olacağı zararlar karşısında hazırlıklı olmak, gerekli önlemleri almak, halk ile organize şekilde yapılacak her türlü plan, tatbikat ve eğitimleri gerçekleştirmek afet yönetim sürecinin zarar azaltma evresinde yapılması gerekenlerdir. Bu evrenin planlı, detaylı ve başarılı şekilde gerçekleştirilmesi afetlerin daha az zararlarla atlatılmasını sağlamaya yardımcı olacaktır. Normal yaşama adapte olmak kolaylaşır (Ronan K.R., and Towers B., 2014). Afetlerin sebep olabileceği olası zararlar önceden yapılacak risk haritası ile belirlenerek ilerlenmeli, yapı ve inşaatlardan sosyal yaşama kadar çevre düzenlemesi ile olası riskler göz önünde bulundurularak yapılmalıdır.

1.1.1.2. Hazırlık Evresi

Zarar azaltma kapsamında alınan kararlar, belirlenen proje ve planların uygulamaya geçirilmesi hazırlık aşamasıdır. Bu kapsamda düzenlenecek her türlü eğitim, tatbikat, koordinasyon çalışmaları ve afet anında lazım olacak tüm nesnelerin önceden hazırlığı bu kısımda yapılır. Zarar azaltma evresinde alınan tüm kararların, mevcut olabilecek hasarı en aza indirmek için yapılmış tüm planlamaların duyurulması, hayata geçirmede yapılacak düzenlemeler, toplumsal bilgilendirmeler hazırlık evresini kapsamaktadır. Afet gerçekleşmeden önce ne kadar hazırlıklı olunursa afet süreci ve sonrası çok daha az zarar ve kayıplarla atlatılmaktadır. Nuh'un gemisi ve yaşananlar afet yönetiminin ilk uygulaması olarak kabul edilmiştir. Afet öncesinde yapılan detaylı ve etkin hazırlık afet sırasında en az kayıpla kurtulmayı sağlamıştır (Koçbeker, 2019). Yapılacak tüm hazırlıklara halkta dahil edilmeli, herkes yeterli eğitimden geçirilerek organize şekilde iş birliği yapılmalıdır. Afet yaşanmadan önce zarar azaltma ve hazırlıklı olma evreleri etkin ve başarılı bir şekilde yürütülerek tamamlanmalıdır.

Japonya, etrafını çevreleyen aktif fay hatlarının olduğu bir konumda bulunması sebebiyle özellikle depremilerin çok sık yaşandığı bir ülkedir. Gün içerisinde birçok kez deprem ile yüzleşmekte oldukları halde hemen hemen hiçbir yıkım ya da yüksek sayılara ulaşan can kayıpları yaşamamaktalar. 11 Mart 2011 yılında Japonya'da gerçekleşen 9,0 büyüklüğündeki olağanüstü deprem sonrasında bile gökdelenler hala deprem öncesindeki sağlamlığıyla ayakta durmaktaydı. Depremin artık günlük yaşamda

karşılaşılan olağan bir durum haline geldiği ülkede alınan önlemler incelendiğinde zarar azaltma ve müdahale evreleri ağırlıklı olarak planlama yapıldığı görülmektedir (Coşkun, Büyüksaraç, 2021). Örneğin Japonya’da yapılacak bina inşası için devlet bazı yeterlilik şartları zorunluluğu getirmiştir. Yapıyı inşa edecek olan müteahhit ve mühendisler tarafından binanın 100 yıl içerisinde yaşanacak herhangi bir depremde çökmeyeceğinin garantisini vermesi ve yapının inşasından sonra 10 yıl içerisinde herhangi bir hasarın oluşmaması aranan yeterlilikler arasındadır (Güler, vd., 2018). Buradan da anlaşılmaktadır ki afet hayatın bir parçası konumundadır. Bu duruma göre yapılacak değişiklikler ile günlük yaşam her açıdan düzene koyulabilir. Risk analizi yapılarak tedbirlerin alınması ve zarar azaltma prosedürleri ile afetlere yeteri düzeyde hazırlıklı olduğunda kayıp ve yıkım olmadan afetler atlatılabilir.

1.2.1.3. Müdahale Evresi

Afet sırasında ve afet sonrasında yapılan tüm arama kurtarma operasyonları müdahale evresi olarak tanımlanmaktadır. Etkin ve başarılı bir müdahalenin gerçekleşebilmesi hazırlık ve zarar azaltma aşamalarının çok iyi bir şekilde yapılabilmesine bağlıdır. Afet sonrasında yapılanlar, yaralılar ve kayıpları bulma konusunda düzenlenen arama kurtarma çalışmaları, genel hasar tespiti, su, yiyecek, battaniye dağıtımı, evleri kullanılamaz hale gelenler için geçici baraka gibi genel ihtiyaçların teminini kapsamaktadır (Koçbeker, 2019). Müdahalenin doğru şekilde yürütülerek kayıplara ulaşma afet sonrası için kurulan müdahale ekipleri ve halkın desteği ile sağlanabilir. 2004 yılında ülkemizde Sağlık Bakanlığı’na bağlı olarak yurt içi ve yurt dışı afet durumlarında nitelikli hizmet sunabilmek için gönüllü sağlık personellerinden oluşan Ulusal Medikal Kurtarma Ekibi (UMKE) kurulmuştur. Amaçları almış oldukları eğitim ile birlikte sahalarda medikal müdahale ve profesyonel kurtarma çalışmalarında rol almaktır. Ülkemiz afetlerin sık yaşandığı bir konumdadır. Bu sebeple UMKE personel sayısı ne kadar artarsa afet sırası ve sonrası için müdahale evresi daha başarılı ve en az zararla tamamlanabilir (Arslan, vd., 2007).

1.2.1.4. İyileştirme Evresi

Bu aşamada asıl amaç afet sonrasında meydana gelen yıkım ve zararlardan en iyi şekilde arınarak afet öncesindeki normal işleyiş ve afet öncesi hayat kalitesine ulaşmayı sağlamaktır. Bu aşama 1999 Doğu Marmara’da gerçekleşen yıkıcı deprem sürecinden sonra ağırlıklı olarak ele alınmış ve büyük bir önem kazanmıştır ("Afet

Yönetiminde Etkinlik-Özel İhtisas Raporu," 2014). Deprem sonrası meydana gelen büyük yıkım ve hasarları giderme döngüsünden çıkabilmek için zarar azaltma ve hazırlık aşamalarına büyük ağırlık vermelidir. Yeterli önlemler sayesinde yaşanan her afette büyük hasar ve kayıpların önüne geçerek yaşanabilecek afetler en az zararlarla atlatılabilir. Japonya deprem sonrası iyileştirme aşamasına neredeyse hiç geçmeden afet yönetim evrelerini tamamlamaktadır. Afet sonrası eski düzene geri dönmek için çaba göstermek yerine mevcut düzenin afetler karşısında bozulmadan devam edebilmesi için çabalamak daha doğru bir eylemdir (Torisu, 2021).

17 Ağustos Gölcük depreminin 2021 yılı itibari ile 22. yıl dönümüdür. 7,4 şiddetinde gerçekleşen deprem sonrasında bugüne kadar 5.840 kişi halen kayıp. Deprem anında ve sonrasında ne yapması gerektiği konusunda yeteri kadar bilinçlendirilmemiş olan halk deprem sonrasında kesilen elektrik ve ulaşım yetersizliğinden yakınlarına ulaşamamış, birçok kişi ve çocuk kayıptır (Çibuk, Gölcük, 2020). Afet sonrasında her ne kadar hasarları giderip çevre ve ihtiyaçlar hususunda iyileştirme yapılsa da can kayıpları ve o acıyı yaşayan yakınları için hayatı düzeltecek bir iyileştirme çalışması maalesef yoktur.

Her ne kadar temelde dört yapı var gibi dursa da bu sürecin alt yapısı tahmin, erken uyarı, afetlerin anlaşılması, etki ve ihtiyaç analizi ile yeniden yapılandırmadan oluşur. Afet yönetim döngüsü ancak alt yapıdaki maddelerde dikkate alınarak ilerlendiğinde başarıya ulaşılır. Doğru ve iyi bir tahmin, erken uyarı, afetlerin anlaşılması ve ihtiyaç analizi için bu süreçte herkesin iyi bir eğitimden geçmesi gerekmektedir (Ronan, vd., 2015). Afet yönetim döngüsü bir bütün olarak ele alınmalı ve afet öncesi, sırası ve sonrasında doğru bir şekilde uygulanmalıdır. Tüm evreler birbiri ile döngüsel bir ilişki içindedir. Dört aşamadan oluşan afet yönetim süreci bitmeyen bir döngüdür. Afet sırasında ‘sakin olun, paniğe kapılmayın...’ gibi sözlerin hiçbir önemi ve etkisi yoktur (Özmen, vd., 2015). Sakinliği koruyup paniğe kapılmadan en az zararlarla bu süreci atlatmak için öncesinde yeterli bilgi donanımına sahip olunmalı ve eylem planları hazırlanmalıdır.

2. KAYNAK ÖZETLERİ

2.1. Afet Yönetimi ile İlgili Uluslararası Çalışmalar

Becker, vd., (2010) afetlerde mağduriyetler ve çocuk sağlığını ele almışlardır. Bu amaçla ABD genelinde 2.030 çocuğun katılımı ile kendi hazırladıkları anketi uygulamışlardır. Anket verilerinin analizine göre çocukların %13,9'unun yaşam boyu afete maruz kaldığını ve %4,1'inin geçen yıl bir afet yaşadığı sonucuna ulaşmışlardır. Afete maruz kalmada çocukların hangi mağduriyetleri yaşadıkları, sorulan sorular ile ilişkilendirilmiştir. Sonucunda 2-9 yaşındaki afetzede çocuklarda depresyon belirtilerinin, 10-17 yaş grubundaki çocuklarda ise depresyon ve saldırganlık belirtilerinin daha çok görüldüğü sonucuna ulaşmışlardır. Afete maruz kalan ve bazı konularda mağduriyet yaşayan çocukların diğer çocuklara göre daha kötü bir ruh sağlığına sahip olduklarını ortaya çıkarmışlardır. Travma biçimleri, uzun vadede etkileri ve etkili çözüm yolları için mevcut araştırmaların yetersiz olduğunu vurgulayarak bu konuda daha çok araştırma yapılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Ronan, vd., (2010) yaptıkları çalışmada çocuk merkezli afet riskini azaltılması kapsamında afetlere karşı çocuk ve hanelerin afete dayanıklılığı artırılabilir mi sorusuna cevap aramışlardır. Çalışmalarını geniş bir literatür taraması ile gerçekleştirmişlerdir. Çocuk merkezli afet riskinin azaltılması ve dayanıklılığının (CC-DRR) rolü uluslararası alanda artan bir araştırma olması sebebiyle yaptıkları araştırmada mevcut gelişmeleri özetlemişler ve zorlukları vurgulamışlardır. Sonucunda sistemde boşlukların bulunduğunu ve bu durumların afet riskini azaltmada ilerlemeyi zorlaştırdığı tespit etmişlerdir. Odak noktasının afeti önlemek ve afete karşı doğru bir hazırlık olduğunu vurgulamışlardır. Çocukların yerel yetkililer ile afet durumları, karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerileri hakkında daha fazla konuşmalarını sağlamak gerektiğini belirtmişlerdir. Çocuklara problem çözme ve program geliştirme konusunda aktif hale getirmek ile afete karşı dayanıklılıklarının artabileceğini söylemişlerdir.

Boon, vd., (2011) eleştirel bir literatür taraması yapmışlardır. Taramalarda özellikle engelli çocuklara odaklanarak okullardaki afet planlama politikalarını ele alan tüm literatürleri incelemişlerdir. Sonuç olarak engelli çocuk ve ergenlerin, engelliliğe bağlı olarak sosyoekonomik ve sağlık açısından afetlere karşı savunmasız olduklarına ulaşmışlardır. ABD'de her okulda afete karşı hazırlık planlarının mevcut olduğuna fakat

bu planların kapsamının tartışılır durumda bulunduğu ulaşımlardır. Avusturya, İngiltere ve Kanada’da okulların afete karşı hazırlık planlarını temsil eden hiçbir yayına rastlamamışlardır. Engelli çocuk ve ergenlerin afete karşı hazırlık planlarında ihmal edildiğine ulaşımlardır. Planlamada toplumun her kesiminin dahil edilmesi gerektiğini vurgulayarak geleceğe dair örnek temsil edecek öneriler sunmuşlardır.

Lai, vd., (2012) yaptıkları araştırmada çocuklarda afet sonrası gerçekleşen travma, stres ve depresyon belirtilerini araştırmışlardır. Çalışmalarını 2008 yılında gerçekleşen ve büyük hasarlara sebep olan Ike Kasırgası’ndan sonra çocuklarda meydana gelen travma sonrası depresyon ve stres belirtileri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmaya toplam 277 çocuk katılım göstermiştir. Katılım sağlayan çocuklar ikinci ve dördüncü sınıf aralığında öğrenim gören öğrencilerden oluşmuştur. Çocuklar afetten sonraki 8. Ve 15. aylarda değerlendirilmişlerdir. Felaketten sonraki 8 ayda maruz kalma, iyileşme ve bu durumların zaman noktalarını ölçmüşlerdir. Araştırma sonucunda afetten sonraki 8 ayda çocukların %8’i stres, %11’i depresyon, %10’un da ise stres ve depresyon semptomlarının zamanla arttığı sonucuna ulaşımlardır. Felaketten sonraki 15 ayda ise çocukların %7’sinde stres, %11’inde depresyon ve %7’sinde stres ve depresyon gözlemlemişlerdir. Stres ve depresyon semptomlarını birlikte gösteren çocuklarda iyileşmenin daha zor ve zaman alıcı olduğuna ulaşımlardır. Bu belirtileri birlikte gösteren çocukların afete maruz kalma düzeylerinin daha fazla olduğunu belirlemişlerdir.

Selby ve Kagawa (2012) afet riskinin eğitimdeki yeri hakkında otuz ülkeyi kapsayan geniş bir araştırma yapmışlardır. Afet riski ve azaltılmasına yönelik yapılan araştırmada afet riskinin müfredattaki yeri, uygulamaları ve öğrenim çıktılarını, öğretmenlerin mesleki gelişimi ve rehberliğini, planlama ve uygulama yönlerini araştırmayı amaçlamışlardır. Sonucunda ülkelerin afet riskini önleme konusunda izlediği net bir yolun olmadığı sonucuna ulaşımlardır. Öğretim programında afete hazırlık sürecinin yetersiz pratik becerilerden oluştuğunu belirtmişlerdir. Selby ve Kagawa çalışmalarında Türkiye’nin eğitim sistemi hakkında müfredatta afet terminolojisinin eksik olduğunu, tanım ve içeriklerin artırılması gerektiğini söylemişlerdir. Ayrıca ülkemizde sadece çökme ile yaralanma ve ölüme yol açan depremler ve binasal yapıların tehlike farkındalığının müfredata ve ders kitaplarına

eklenmesi gerektiğini söylemişlerdir. Sadece deprem afetini değil diğer afetlere de geniş yer verip önlem ve korunma yollarının aktarılması gerektiğini belirtmişlerdir. Müfredatın pratik çözümlere yer verilmediğini ve afet sonrası temel bilgilerin yetersiz şekilde işlendiğini ve tepki becerilerine yer verilmediğini belirlemişlerdir.

Roberts, (2014) yaptığı çalışmasında 2002 yılından 2014'e kadar sosyal bilgiler ders kitabı içerik analizi incelemesi yapmayı amaçlamıştır. 1993 yılında araştırmacı Wade tarafından sosyal bilgiler eğitiminin iyileştirilmesi adına benzer bir çalışma yapıldığını belirtmiştir. Yaptığı içerik inceleme sonuçlarını 1993'teki verilerle de karşılaştırmıştır. Eyaletlerde kullanılmakta olan tüm sosyal bilgiler ders kitaplarını incelemiştir. Ders kitapları haricinde sosyal bilgiler ile ilgili yayınları da araştırmasına dahil etmiştir. Yaptıkları inceleme sonucunda 1993 yılındaki Wade'nin makalesinden bu yana çok az bir değişimin yaşandığını belirtmiştir. Roberts, Wade'nin belirlediği zayıflıkların hâlâ devam ettiğini tespit etmiştir. Ders kitaplarının tartışmadan kaçınarak, klişeleşmiş ve önyargılı bir sunum ile hazırlandığını ve öğrencinin konuyu anlamasına engel olacak şekilde bilgi aktarımı yapıldığını belirlemiştir. Bu konuda daha önceki yıllarda yapılan çalışmalarda daha fazla önyargı ve benzerlik olduğuna dair kanıtlar bulmuştur. Wade'nin çalışması ile ortak olarak kitapların daha sınırlı bir kapsamı ifade ettiğini belirtmiştir. Bu sebeple yaşam ile iç içe olan sosyal bilgiler ders kitaplarını daha çok öğrenciyi aktif kılma ve yaparak yaşayarak öğrenme metodu ile hazırlanması gerektiğini vurgulamıştır.

Ronan ve Towers (2014) sürdürülebilir bir gelecek için çocukların afetlere karşı hazırlıklı olarak eğitilmesi gerektiği üzerinde çalışmışlardır. Çocuk merkezli afet riskinin azaltılmasına" (CC-DRR) odaklanan Birleşmiş Milletler Uluslararası Afet Azaltma Stratejisi ile ilişkili araştırmaları gözden geçirerek, yazıldığı döneme kadar olan afet önleme ve hazırlık eğitim programının sistemik yönlerini vurgulamışlardır. Buna göre afetlere karşı hazırlıklı olma ve çocuklara bu konuda verilen eğitimler arasında doğrusal bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Eğitimin amacının çocukların herhangi bir risk durumunu yönetip önleyebilir hale gelmesi için bilgi beceri ve motivasyon kazanacakları bir süreç olması gerektiğini olduğunu belirtmişleridir. Basitten başlayıp zamanla inşa etmenin önemini vurgulayarak çocuk odaklı eğitim ve risk kavramı farkındalığının küçük yaşlarda kazandırılması gerektiğini söylemişlerdir.

Afete karşı alınacak önlemlerin güvenliklerin müfredatla eşleştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Needle ve Wright (2015) afetlerde çocuk sağlığının sağlanması başlığı altında araştırmalarını gerçekleştirmişlerdir. Çocukların benzersiz ihtiyaçlara olmasından dolayı afetler konusunda mutlaka onlar için özel önlem ve planlama yapmanın önemini vurgulamışlardır. Literatür taraması ile yaptıkları çalışmada çocukların yetişkinlere kıyasla farklılıkları ve birçok konuda yetersizliklerinden dolayı ayrı bir koruma planına ihtiyaçları olduklarını savunmaktadırlar. ABD’ de nüfusun %25 ini çocuklar oluşturmaktadır. Afetten etkilenen bölgeye geri dönüşte çocuklar için fiziksel ve psikolojik tüm önlemler alındıktan sonra dönüşün sağlanması gerektiğini belirtmişlerdir. Gerekirse çocukların en son dönen kısım olması gerektiğini savunmuşlardır. Çocuklar günün çoğu kısmını okullarda geçirdiği için okullarda yapılacak planlama, önlem ve afet eğitimlerinin mutlaka düzenlenmesi gerektiğini savunmuşlardır. Çocuklar ve aileleri afete hazırlamada ABD Sağlık ve İnsan Hizmetleri Bakanlığı Çocuklar ve Afetler Ulusal Danışma Komitesi’nin bilinçlendirme ve uygulama çabalarına devam ettiğini belirtmişlerdir. Çocukların da afet eğitimine, tatbikatlara mutlaka katılmaları gerektiğini söyleyerek aldıkları eğitimle gelişimleri ve afet türüne göre müdahalede yapan grupta yer alabileceklerini söylemişlerdir.

Ronan, vd., (2015) çocuklar ve aileler için afete hazırlık sürecini eleştirel bir şekilde incelemişlerdir. Afete hazırlığın evrensel olarak düşük bir seviyede olduğunu, bir afet durumunda çocuklar ve ailelerin savunmasız grupta yer aldığını vurgulamışlardır. Araştırmalarını detaylı bir literatür taraması ile gerçekleştirmişlerdir. Bu konuda yapılan araştırmaları analiz ettiklerinde çocukların afetin yaralanmaya sebep olabileceğini algıladıklarında afete karşı önlem alma konusunda daha bilinçli hale geldiklerine ulaşmışlardır. Artan özgüven ve teorik bilgilerin öğrenilmesi ile çocukların korkarak değil daha farklı hissedip düşünerek afet anında farklı çözüm yolları bulabilecekleri teorisine ulaşmışlardır. Afet sonrası ruh sağlığını desteklemek için birçok eğitim ve tedavi süreci olduğunu vurgulayarak bu eğitimlerle uğraşmak yerine afet öncesi önleme ve müdahale evreleri için çocuk ve yetişkinlere eğitim verilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Yaptıkları araştırmaya göre afet riskini azaltmada çocuklar, aileler ve toplumsal yapı açısından umut vadeden gelişmeler olduğunu belirtmişlerdir.

Schonfeld ve Demaria (2015) yaptıkları çalışmada Amerikan Pediatrik Akademi'nin verilerine dayanarak afet ve kriz sonrası çocuk ve ailelere psikososyal destek sağlamak konusunda yapılabilecekleri ele almışlardır. Hazırladıkları klinik rapor, afet sonrası çocuklarda görülen uyum sıkıntılarının belirlenmesi ve afetin oluşturduğu yas ve stres faktörlerinin etkisini azaltmak ve başa çıkma stratejileri geliştirmek adına pratik öneriler sunmaktadır. Afet sonrası bakım sağlayacak yerler çocuklara ek stres katmayacak şekilde düzenlenmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Afet sonrası aile ve ebeveynlerin tedavi sürecinde çocuklarıyla birlikte ele alınması gerektiği ve çocukların da tedavi sürecine dahil edilmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Ebeveynlerin çocukları destekleyici şekilde hareket etmelerinin öneminden bahsetmişlerdir. Çocukların psikososyal sağlığı için ebeveynlere ve çocuk doktorlarına çok büyük görevler düştüğünü söylemişlerdir. Afet sonrası tedavi sürecinde çocukların ağır yaralıları ve çıkardıkları sesleri duymamaları adına tedavi yapılan kısım şekil itibari ile çocuklardan izole edilmelidir. Çocukların yaralı kişilere maruz kalmalarını en aza indirmek çocuk psikoloji ve gelişimi için büyük öneme sahip olduğunu söylemişlerdir. Çocuklar afet sonrasında ebeveynlerine yük olmamak ve daha fazla sıkıntı yaşanmasına sebebiyet vermemek için stres ve kaygılarını belli etmezler ancak doktorlar tarafından yapılacak bazı tetkiklerden sonra durum açığa çıkabilir. Araştırmalar sonucunda büyük bir felaketten sonra topluluktaki çocukların büyük bir kısmı travma, anksiyete veya depresyon ile ilgili bir akıl sağlığı durumu teşhisi için yeterli uyum tepkilerini geliştirdiklerini göstermiştir. Yaptıkları araştırmalara göre afet sonrasında çocuklarda uykuya dalmada zorluk, yeme sorunları, depresyon, konsantrasyon bozuklukları, sosyal gerileme durumlarının karşılaşılan en sık belirtiler olduğuna ulaşmışlardır. 11 Eylül 2001 saldırısından sonra okula devam eden çocuklarda majör depresif bozukluk, ayrılık kaygısı, panik atak, agorafobi gibi belirtiler gösterdikleri belirlenmiştir. Bu sebeple afet sonrasında doktorların çocukların fiziksel ve zihinsel sağlıklarını hemen değerlendirmeleri gerektiğini belirtmişlerdir. Afet sonrasında ebeveynlerin çocuklarını medya, internet, televizyon gibi haber ağlarından uzaklaştırmaları gerektiğini vurgulamışlardır. Böylece afet sonrası yaşanan acı durumlara maruz kalmalarını en aza indirmelerine yardımcı olacağını belirtmişlerdir.

Delicado, vd., (2017) yaptıkları çalışmada Portekiz'de afet riskini azaltmaya yönelik izlenilen politikayı inceleyip eğitim sürecinde çocuklara atfedilen rolleri

değerlendirmişlerdir. Yaptıkları araştırma Çocuklar ve Gençler Arasında CUIDAR Afete Dayanıklılık Kültürleri adlı Avrupa tarafından finanse edilen bir proje tarafından desteklenmiştir. Portekiz’de ki çocuklarla ilgili afet politikaları, sürdürülen uygulamalar ile programlara bakış açısı sunmayı amaçlamışlardır. Yaptıkları çalışmada belge analizi, literatür taraması ve nitel görüşme yöntemlerini kullanmışlardır. Sonuç olarak kentsel afet riskini azaltmada çocuklar hedef kitle olarak görülse de çocuklara yönelik bir plan ve aktif katılım açısından bir değerlendirme bulunmamaktadır. Afet riskini azaltmada çocukların farkındalığının önemli olduğu görüşünde artan bir farkındalık olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Çocuklara yönelik eğitimler dışında afet durumları için özel bir plan ve yönerge bulamamışlardır. Bu durum yaşlı, engelli ve özel ihtiyaç gerektiren kişiler için de geçerli olduğuna ulaşmışlardır. Okullarda afet durumlarına yönelik koruma tedbirlerine ilişkin mevzuatın mevcut olduğuna ulaşmışlardır. Fakat Portekiz’de afet ve kriz anlarında yapılacaklara dair halkın katılımına çok az önem verildiğine ulaşmışlardır. Çocukların afet ve acil durumlar karşısında yapacaklarına dair bilgilerine ve etkin katılımlarına ne kadar önem verilirse afetlerin daha az zararla atlatılabileceğini vurgulamışlardır.

Schonfeld, vd., (2020) yaptıkları çalışmada çok ve ergenlerin canlı kriz tatbikatlarına katılımını değerlendirmişlerdir. Tarihsel olarak ABD’ de çocukların tatbikatlara hazırlık, katılım konusunda yetersiz olduğunu vurgulamışlardır. Çocukların krize hazırlık ve tatbikatlara katılımlarının temel ihtiyaçları olan bir durum olduğunu söylemişlerdir. ABD’ de okullarda karşılaşılan toplu zayıat olaylarında endişe verici şekilde artış olduğunu belirterek tatbikatların önemini vurgulamışlardır. Fakat canlı tatbikatlarda da riskler mevcuttur. Özellikle çocuklara tatbikat olduğunu söylemeden gerçek bir durummuş gibi tatbikat yapılması psikolojilerini olumsuz şekilde etkilemektedir. Bu durumlar tatbikatlara hazırlık olması canlı için iyi niyetli bir girişim dahi olsa ciddi zararlara sebep olabilir. Okulda gerçek bir saldırı olduğunda öğrencilerin ciddiye almayıp yine bir tatbikat zannedebilme olasılığına dikkat çekmişlerdir. Bu tatbikatlarda kullanılan silah, yapay mermi, gerçekçi bir kan görüntüsü çocukların travma yaşamasına sebep olabileceğini vurgulamışlardır. Bu şekilde tatbikat yapılan ABD’deki bir okulda ergenlerin hıçkırığa tutulduğunu, kustuklarını, bayıldıklarını gözlemlemişlerdir. Çocukların ailelerine sevgi içerikli son notlarını bıraktıklarını, okuldan kaçmak için çitlerden atladıklarını ve bu sırada ezilmelerin meydana geldiğini

gözlemlemişlerdir. ABD’ de bazı okullarda çocuklara atıcılık eğitimleri verilmekte olduğunu ve yönetmelikte bu konuda açıklık bulunduğunu belirtmişlerdir. Bu şekilde hasar bırakıcı tatbikatlar yerine önleyici tedbirler almanın daha doğru olduğunu vurgulamışlardır. Habersiz tatbikat yapılmaması gerektiğini, tatbikata katılımın ergenler için gönüllülük esasına dayalı olması gerektiğini, üzücü olayları simüle etmektense önleyici tedbirlere yoğunlaşmak gerektiğini vurgulamışlardır.

2.2. Afet ile İlgili Yapılan Ulusal Çalışmalar

Cin, (2010), yaptığı araştırmada sınıf öğretmenleri adaylarının doğal afet ile ilgili yanlışlarını belirlemeyi amaçlamıştır. Sınıf öğretmenliği eğitimine devam eden öğretmen adaylarından 164 kişi araştırmaya katılmıştır. Yanlışları tespit etmek için oluşturduğu 35 maddelik ölçek geliştirip öğrencilere uygulamıştır. Cin, yaptığı çalışmanın sonucunda öğrencilerin doğal afetlere ilişkin 7 ayrı yanlışya düştüklerini belirlemiştir. Bu yanlışlar; *“depremin şiddeti Richter ölçeği ile ölçülür”*, *“Richter ölçeğine göre depremin büyüklüğündeki 1 birim artış aynı oranda enerji artışına sebep olur”*, *“kuru akarsu yatağı sel riski taşımaz”*, *“aşırı eğimli yamaçlarda çığ oluşma riski yüksektir”*, *“bulut içinde veya bulutlar arasında meydana gelen elektrik boşalması sonucu yıldırım oluşur”*, *“yıldırım çarpan kişide elektrik bulunur, dolayısıyla o kişiye dokunmak tehlikelidir”* ve *“sıcak bulut ile soğuk bulutun karşılaşması sonucu dolu oluşur”* bilgileri ile alakalıdır. Bunun sebebi medyada da bu konular ile ilgili verilen bilgilerde kullanılan terimlere yeterince dikkat edilmemesinden de kaynaklanabildiğini belirtmiştir. Ayrıca ilköğretim ders kitaplarında da bu konuda kavram yanlışlarına sebep olabilecek metinleri tespit edip bir örnek niteliğinde sunmuştur.

Kökcü, (2010), İstanbul’da yer alan ortaöğretim kurumları içerisindeki afet ve acil durumlara yönelik yapılan hazırlıkları değerlendirmeyi amaçlamıştır. Araştırmaya İstanbul’da yer alan 150 resmi ve özel ortaöğretimden toplam 2500 yönetici ve çalışan katılmıştır. Veriler Kökcü tarafından geliştirilen 253 soruluk anket tarafından toplanmıştır. Araştırma sonucuna göre okulların afet ve acil durumlara karşı hazırlıksız oldukları sonucuna ulaşmıştır. Okullarda görev yapanların afet ve acil durumlara karşı hazırlık çalışmalarına aktif katılım sağlamadıkları, kurum içerisindeki koordinasyon ve iş birliğinin çok zayıf olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca afet ve acil durum eğitimlerinin okul kurumlarını kapsamadığı ve tatbikatların düzenli olarak yapılmadığını tespit etmiştir. Okulların afetlere karşı planlarının güncel olmadığına

ulaşmıştır. Okullarda kurum dışından hiçbir sağlık görevlisinin bulunmadığına, okulların çoğunun acil haberleşme sisteminin bulunmadığına, okul binalarının afetlere karşı tedbirsiz bulunduğunu tespit etmiştir. Yaşanabilecek herhangi bir afet durumunda okul çalışanlarının ve öğrencilerin hayati riskler ile karşı karşıya olduğunu vurgulayarak afet ve acil durumlara karşı yapılacak hazırlıkların önemini belirtmiştir.

Coşkun, (2011), yaptığı çalışmasında iki ayrı model kullanarak toplumun değişik kesimlerinden bireylere sorular yönelterek afet eğitimin çalışmalarına bakış açısı belirlemiştir. İkinci aşamada ilköğretim öğrencilerine afet eğitimi hakkında çeşitli yöntemler kullanarak eğitimler vermiş daha sonra yaptığı anket ile hangi öğretim yönteminin daha etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yaptığı çalışmada yaş, cinsiyet, öğrenim seviyesinin afet ve acil duruma bakış açısını önemli ölçüde etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca öğrencilere görsel, uzamsal şekilde aktarılan bilgilerin afet ve acil durum yönetimi açısından daha kalıcı hale geldiğini tespit etmiştir.

Karataş, (2011) yaptığı deneysel çalışmasında ilköğretim 4ve 5. Sınıf öğrencileri üzerinde sosyal bilgiler dersi afet konularında dramının etkisini ölçmeyi amaçlamıştır. Çalışma Kars ilinde sosyoekonomik düzeyi düşük bir okuldan 96 öğrenci üzerine uygulamıştır. Afet ile ilgili ders ünitesine başlamadan tüm öğrencilere ön test ve başarı testi uygulamıştır. İlgili ders ünitesi okulda öğretilmeyi başlarken katılımcı öğrenciler iki gruba ayrılmış ilk grup dramatik etkinlikler ile eğitim alırken ikinci grup geleneksel betimsel yollarla üniteyi öğrenmiştir. Eğitim sonunda öğrencilere son test uygulamıştır. Testlerin analizi sonucunda drama yoluyla eğitim alan öğrencilerin ders başarısının daha fazla olduğu ve derse karşı daha yüksek bir olumlu tutum sergilediklerini tespit etmiştir.

Uzunyol (2013), çalışmasında ülkemizde daha sık görülen deprem, sel, çığ ve heyelan afetlerinin 8. Sınıf öğrencileri üzerinde bilgi düzeyini ölçmeyi amaçlamıştır. Çalışma 2011-2012 güz döneminde yapılmıştır. Katılan okullar ülkemizin farklı coğrafi bölgelerinden seçilmiş olup toplamda 7 tanedir. Öğrencilere araştırmacı tarafından geliştirilen yukarıda belirtilen doğal afetlere yönelik biliş düzeylerini belirlemek amacıyla ölçek hazırlamıştır. Ölçek sonucunda 8. Sınıf öğrencilerinin $\frac{3}{4}$ 'nün sorulara doğru cevap verdiği görülmüştür. Öğrencilerin en çok deprem ve sel, en az heyelan afeti ile ilgili bilgileri olduklarını ortaya çıkmıştır. Coğrafi bölge değişkenine göre bakıldığında öğrencilerin bilgi düzeyi en fazla olanlar İzmir ilinde, en az olanlar ise Şanlıurfa ilinde olduğu sonucuna ulaşmıştır. Çalışmada verilen cevaplara göre cinsiyet

konusunda hiçbir fark olmadığı fakat anne baba eğitiminin, daha önce bir doğal afet yaşamış olmanın pozitif yönde fark oluşturduğu tespit etmiştir.

Özkazanç ve Duman (2015) yüksek öğrenim öğrencilerinin afet farkındalık ve duyarlılık düzeylerini değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Gazi Üniversitesi Mimarlık, Şehir ve Bölge Planlama Fakültesi'nden 249 öğrenciye anket uygulamışlardır. Verilerin analizinde ve değerlendirilmesinde betimsel istatistikler kullanmışlardır. Öğrencilerin %80,2'si yüksek öğrenimden önce hiçbir afet eğitimi almadığını belirlemişlerdir. Öğrencilerin afeti algılaması ve afeti önleme, afete hazırlık ve müdahale evrelerinde yapılacaklar konusunda büyük eksiklikleri olduğunu tespit etmişlerdir. Bu durumun ülkemizdeki afet eğitiminin yetersizliğinden kaynaklandığını belirtmişlerdir.

Ursavaş (2016) çalışmasında sosyal bilgiler dersi içerisinde yer verilen doğal afetler konularına ilişkin öğrencilerin farkındalık, bilinç düzeyleri ve yeterliliklerini ölçmeyi amaçlamıştır. Ölçüm için ilgili konu, kitap ve alan yazılarını inceledikten sonra 40 soruluk anket formu hazırlamıştır. Araştırmanın örneklemini Burdur il merkezinde bulunan 13 ortaokul ve bu okullarda 8.sınıf seviyesinde öğrenim gören 1095 öğrenci oluşturmuştur. Anket sonuçlarına göre öğrencilerin %50 sinin afetlere karşı bilinçli olduğuna ulaşmıştır. Öğrencilerin afet eğitiminin yetersiz kaldığını, her sınıf düzeyinde ilgili konu ile eğitim verilmesi gerektiğini vurguladıklarını belirtmiştir. Öğrencilerin yarısından fazlasının güncel afetler ve afetler ile mücadele kapsamında yapılan gelişmelerden habersiz olduğuna ulaşmıştır.

Dikmenli ve Gafa (2017) yaptıkları çalışmada afet kavramının örgün eğitimin tüm kademelerinde öğrenim gören öğrenciler tarafından algılanış biçimini ve yıllar içinde gösterdiği değişimi belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışma örneklemi, 2016-2017 öğrenim yılı, Kırşehir ili milli eğitime bağlı anaokulu, ilkokul, ortaokul, lise ve lisans düzeyi eğitim alan 160 öğrenciden oluşmuştur. Her kademenin son sınıf düzeyine iki açık uçlu sorudan oluşan mülakat formu uygulamışlardır. Sonuç olarak çocukların afet kavramını yanlış ve eksik algıladıklarına ulaşmışlardır. Hangi öğrenim kademesi olursa olsun hiçbir ders müfredatında afet kavramının üzerinde yeterli düzeyde durulmadığına ve yeterli eğitimin verilmediğine ulaşmışlardır.

Karakuş, (2017), 8. Sınıf öğrencilerinin doğal afet ile afet eğitimi kavramlarını algılama düzeylerini belirlemeyi amaçlamıştır. 2014-2015 eğitim öğretim yılı 8. Sınıfta öğrenim gören 28 öğrencinin katılımı ile çalışmasını gerçekleştirmiştir. Veri toplama

aracı araştırmacı tarafından oluşturulmuş yarı yapılandırılarak hazırlanmış açık uçlu sorulardan oluşan anket uygulamıştır. Nitel araştırma teknikleri ile sonuçları analiz etmiştir. Araştırma sonucunda çocukların afet ile ilgili ilk algılarının deprem ve tsunami olduğuna ulaşmıştır. Cinsiyet farklılığının afeti anlama düzeyini etkilemediğine ulaşmıştır. Ailelerin sosyoekonomik durumu ve eğitim seviyesinin, çocukların afeti algılamasında farklılığa sebep olduğuna ulaşmıştır.

Limoncu ve Atmaca (2017) çalışmalarında Türkiye’de çocuk merkezli afet ve acil durum planları olmadığını ve bu durumun sebep olduğu eksikliklerden bahsetmiştir. Çalışmada çocuklara yönelik afet öncesi, sırası ve sonrasında uygulanması gerekenleri içeren çocuk merkezli afet yönetim planlarının geliştirilmesi konusunda bilinç ve farkındalık sağlamak amaç edinmiştir. Araştırma sonucunda çocukların afetleri en az zararla atlatabilmeleri için mutlaka afet öncesinde, sırasında ve sonrasında ne yapılacağına ilişkin bir eğitim almaları gerektiği vurgulanarak yapılan afet ve acil durum planlarına çocuklarında dahil edilerek gerekli eğitim yaşantılarını kazanmaları hususunda çalışmalar yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Yapılacak afet eğitimlerinin çocukların cinsiyet ve yaş aralıklarına uygun olması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca çocukların afet yönetiminde hangi konumda bulunacaklarını ve sürecin hangi aşamalarında aktif olarak katılım sağlayabileceklerini, okullardaki mevcut eğitim sisteminin içine dahil edilerek çocukların ve ailelerinin bu konuda bilinçlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Yapılacak bilgilendirmenin uzman kontrolü altında önlemler alınarak gerçekleştirilmesi gerektiğini söylemiştir.

Yeşil ve Erenoğlu (2017) çalışmalarında Çanakkale ili kapsamında ilköğretim düzeyindeki okulların afet ve acil durum planlarının içeriğini incelemiş ve mevcut durumu değerlendirmiştir. Afetlerin ne zaman gerçekleşeceğinin bilinmemesi durumuna vurgu yaparak her okulun afet ve acil durum planı hazırlaması gereğinin zorunluğunu belirtmiştir. Planların içeriği ve uygulanması arasındaki ilişkiyi incelemek üzere Çanakkale İl Milli Eğitim Müdürlüğü’ne bağlı olan toplam 24 adet ilköğretim okulunda okul yöneticilerine yönelik afet yönetimi ve acil durum planlarının gidişatına yönelik yüz yüze anket çalışması yapmıştır. Araştırma sonuçlarına göre afet yönetimi ve acil durum planlarına ilişkin hazırlanan yönergeler ile yönergelerin uygulanması arasındaki uyumu analiz etmiş ve detaylı bir rapor hazırlamıştır. Araştırma sonucunda

her okulun sadece kâğıt üzerinde bir afet ve acil durum eylem planına sahip olduğu, bu planın işlevsellik açısından yetersiz kaldığı ve okulun tüm çalışma birimlerinin bu planlardan ve işleyişinden habersiz olduğu sonucuna ulaşmıştır. Böyle bir durumda yaşanacak acil durumda sadece bir kaos ortamı meydana geleceği tespit etmiştir.

İnal, vd., (2018), örgün eğitimin afet eğitimi açısından yeterliliğini tespit etmek ve Birleşmiş Milletlerin Uluslararası Risk Azaltımı Stratejisi (UNISDR) tarafından hazırlanan henüz gelişmekte olan ülkeler için eğitim müfredatlarında olması gerekenlere ilişkin sorulara yanıtlar arayan iki aşamadan oluşan bir inceleme çalışması yapmıştır. Yapılan analiz sonucunda İlköğretim (İlkokul ve Ortaokul) düzeyinde afetlerle ilgili konuları içeren derslerin; hayat bilgisi, fen bilimleri, sosyal bilgiler dersi ve seçmeli bir ders olan “*Şehrimiz*” olduğu, Orta öğretim düzeyinde afetler ile ilgili konuların; biyoloji ve coğrafya derslerinde yer aldığına ulaşılmıştır. Bu sonuçtan hareketle örgün eğitim düzeyinde öğrencilere yalnızca deprem odaklı bir afet bakış açısı kazandırılmaya çalışıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan kıyaslamada Türkiye’de gerçekleştirilen ilköğretim ve ortaöğretim düzeyindeki eğitim müfredatının, UNISDR açısından değerlendirildiğinde gelişmekte olan ülkeler için beklenilenden yetersiz olduğunu bulmuştur.

Kara, (2018), sekizinci sınıf öğrencilerinin afet farkındalığını ölçmeyi amaçlamıştır. Araştırma örneklemini katılımın gönüllü olarak sağlandığı Tokat ve Amasya ili, 654 öğrenciden oluşmaktadır. Kara, sekizinci sınıf öğrencilerinin afet bilincini ölçmek amacıyla iki aşamadan oluşan anket formu uygulamıştır. Araştırma bulgularına göre öğrenciler için en fazla kaygıya en fazla sebep olan afetin deprem olduğu sonucuna ulaşmıştır. Öğrencilerin risk azaltıcı önlem ve uygulamalar konusunda orta düzeyde bilinç sahibi olduklarını belirlemiştir.

Karabulut (2018) yaptığı çalışmasında doğal afetlerin gençler ve çocuklar üzerindeki etkisini araştırmıştır. Araştırmasında yöntem olarak literatür taramasını kullanmıştır. Sonuçları tümevarım yöntemi ile sunmuştur. Araştırma sonucunda afet sonucunda her çocuğun yaşayacağı travmanın aynı olmadığını fakat en sık depresyon, anksiyete ve patolojik yas tepkilerine rastlandığı sonucuna ulaşmıştır. Farklı yaş grubunda bulunan çocukların afet sonrasında verdiği tepkilerin birbirinden farklı

olduğunu vurgulamıştır. Çocukların afetten en az zararla kurtulabilmesi için afet öncesi planlama ve hazırlık evrelerinin önemini vurgulamıştır.

Değirmenci, vd., (2019), 2018-2019 yılı sosyal bilgiler ders kitaplarındaki (4-7. Sınıf) yer alan metinleri ve kullanılan görselleri incelemiştir. İnceleme sonucunda afet bilinci ve afet eğitimi açısından ders kitapları içerisinde afetlerle ilgili metin ve görsellerin dört, beş ve altıncı sınıf seviyesinde daha çok “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanına dahil olduğunu, yedinci sınıfta “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanına dahil olduğunu belirlemiştir. Ayrıca ders kitaplarında yer verilen afetlerin, ülkemizde ve dünyada sıklıkla görülen afetler olduklarını, bu afetlerin arasında en çok vurgunun depreme yapıldığını belirlemiştir.

Gençoğlu (2019), kelime ilişkilendirme testi kullanarak doğal afetler konusunda altıncı sınıf öğrencilerinin doğal afetlere yönelik bilişsel yapılarını ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışma Kayseri ilinde 300 öğrencinin katılımı ile gerçekleştirmiştir. Doğal afetlerin oluşturduğu sekiz anahtar kavram (*deprem, sel, kuraklık, erozyon, heyelan, çığ, orman yangını, tsunami*) ile kelime ilişkilendirme testi hazırlamıştır. Test sonucunda oluşturulan frekans tablosu ile 200 ve üzeri öğrenci kelimeleri afetlerle ilişkilendirebilmiştir. Doğal afetler sonucunda üretilen cevap en çok ölüm olmuştur. Deprem kavramı sonucunda Kızılay ve Van kelimeleri ortaya çıkmıştır. Bu kelimeler ile öğrencilerin güncel olaylardan haberdar olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca öğrencilerin toprak kayması ile erozyon kelimelerini birbirine karıştırdığı ve bu konuda bir kavram yanılgıları olduğunu tespit etmiştir.

Kısa, (2019), yaptığı çalışmasında sosyal bilgiler dersinin mihver ders olduğunu vurgulamış ve öneminden bahsetmiştir. 2018 sosyal bilimler öğretim programını ve ders kitaplarını doğal afetler konusunda detaylı şekilde incelemiştir. İnceleme sonucunda doğal afetler konusunda öğrencilere daha fazla öğrenme yaşantıları kazandırmak için etkinlikler tasarlamıştır. Doğal afetleri pekiştirmek, bu konuda farkındalığı arttırmak ve öğrenmede kalıcılığı sağlamayı amaçlamıştır. Hazırladığı çalışmanın öğretmenler için kullanılabilecek alternatif bir kaynak olmasını amaçlamıştır.

Aygül, (2020) yaptığı çalışmasında ilk yardım ve afet bilgisinin kalıcılığı ve doğru aktarımını vurgulayarak lise öğrencileri üzerinde afet bilinci ve ilk yardım

bilgisini ölçmeyi amaçlamıştır. Tez kapsamında Samsun ili Havza ilçesini seçerek altı farklı lise ile çalışmıştır. Hazırladığı ankette kişisel bilgiler ile ilgili 8 soru, ilk yardım bilgi düzeyi ile ilgili 20 soru, temel afet bilinci ile ilgili 20 soru olmak üzere toplam 48 sorudan oluşmaktadır. Ankete lise düzeyinde öğrenim gören 1032 öğrenci katılım sağlamıştır. Anketlerin analizi sonucunda Havza ilçesi lise öğrencilerinin afet bilgisinin orta düzeyde olduğunu tespit etmiştir. Fakat daha kırsal kesimde kalan lise öğrencilerinin afet bilgisinin çok düşük olduğunu saptamıştır. Uygulama sonucunda afet ve ilk yardım bilgisinin artırılması gerektiğini, tatbikat, drama şeklinde eğitimin kalıcılığının artırılması gerektiğini belirtmiştir. Bu eğitimler için kırsal kesimdeki öğrencilere daha fazla ağırlık verilmesi gerektiğini söylemiştir.

Odabaşı, (2021), eğitim kurumlarının krizlere ve her türlü afete hazırlıklı olmasının önemini vurgulamıştır. Eğitim kurumu idarecilerinin kriz anında afet ve acil durumlara yönelik yeterliliklerini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Bu amaç kapsamında literatür taraması sonucu yeterliliği ölçmeye yönelik anket formu oluşturmuştur. Ankette yöneticilerin kişisel verilerini de ölçen 66 soru eklemiştir. Çalışmaya katılmak isteyen yöneticiler tarafından anket gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizi sonucunda yöneticilerin %8,9'unun okullarda afet planı hazırlama konusunda kararsız kaldıkları ortaya çıkmıştır. Okullarda afete hazırlığın yeterli düzeyde olmadığı ve yöneticilerin afete müdahale konusunda yeterli eğitim seviyesinde olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Tuncer, vd., (2021) yaptıkları çalışmada okul öncesi öğrencilerini hedef alarak deprem farkındalığı üzerinde çalışmışlardır. Tokat il merkezi, 3-5 yaş grubundan eğitimine devam eden, 40 okul öncesi öğrencisinin depreme karşı tutumlarını araştırmış ve bu konuda uygulanabilecek etkin korunma stratejilerine dair “*Deprem Bilincini Arttırma Programı*” kapsamında eğitimler vermişlerdir. Eğitim programı öncesi ve sonrasında ön ve son test uygulamışlardır. Çalışmanın sonucunda çocukların depreme karşı farkındalığının %25'lerden %90'lara ulaştığını belirlemişlerdir.

3. EĞİTİM MÜFREDATI ile AFET ve ACİL DURUM İÇERİKLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Eğitim Süreci ile İlgili Kavramlar

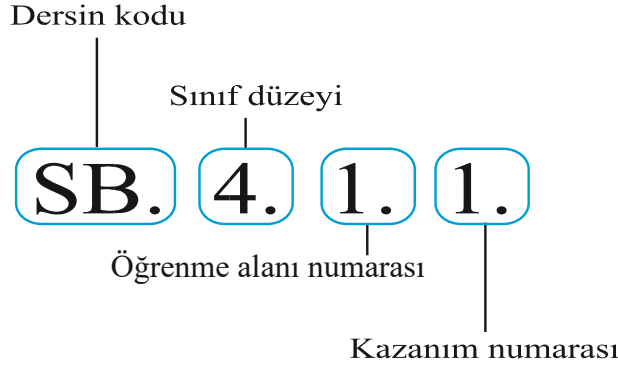
Eğitim kişinin kendi yaşantıları yolu ile edindiği, yaşamı boyunca kullanacağı bilgi birikimleridir. Kişinin kültürlenme süreci olan eğitimde amaç toplum huzurudur. Eğitim; ruhsal ve toplumsal açıdan bireyin gelişmesini, kendisinin ve toplumun faydasına beceriler edinebilmesini ve aradaki dengeyi sağlamayı amaçlamaktadır (Yavuzer, 2008). Eğitim ile birey yaşadığı toplumun sosyal ve kültürel değerlerini benimseyerek gelecek kuşaklara aktarabilir. Toplumsallaşmayı sağlayan süreç eğitimden geçmektedir. Yaşam boyu devam eden bu süreç ile kişi her an yeni şeyler öğrenme imkanına sahiptir. Eğitim; toplumun ve bireyin yaşamını kolaylaştırmayı, iyileştirmeyi, toplumun huzur ve refahını arttırmayı hedef alır.

Öğretim; eğitimin planlı ve programlı şekilde gerçekleştirilme biçimidir. Belirlenmiş bir müfredatı öğrenmek, belirlenen beceri ve kazanımları edinmek öğretimin işlevidir. Öğretim belirlenen süre içerisinde gerçekleşmesi gereken bilgi, beceri, edim topluluğudur. Öğretimde önemli olan öğrenilen bilgilerin kalıcı olması ve iz bırakması gerektiğidir. Öğretim, eğitimin içerisinde yer almaktadır. Eğitimde bir plan yoktur ve yaşam boyu devam eder fakat öğretim belirli bir sürede ve planlı şekilde gerçekleşmektedir. Bu sebeple eğitim öğretimi kapsar.

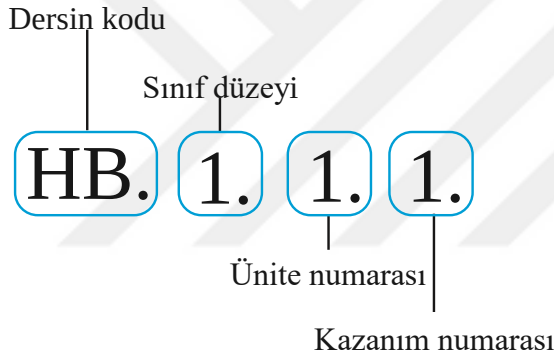
Öğretim programı; okul veya okul dışında bireye kazandırılması hedeflenen bir dersin öğretimi ile ilgili bütün etkinlikleri kapsayan yaşantılardan oluşmaktadır (Demirel, 2005). Öğretim sürecinde öğrenciye aktarılması gereken önceden planlanıp hazırlanmış bilgi, beceri ve tutumlardan oluşmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı'nca belirlenip hazırlanmış öğretim programları belirli bir zaman dilimini kapsadığından programdaki bilgiler belirlenen sürede okullarda çocuklara aktarılmalıdır.

Eğitimde *kazanım*; bir ders ile ilgili yazılan edinilmesi gereken bilgi, becerileri ve tutumları kapsayan öğretim içerikleridir. Her dersin kazanımları birbirinden farklıdır. Kazanım ders sonunda öğrencilerin benimseyip sergilemesi gereken özelliklerdir.

Millî Eğitim Bakanlığı'nın hazırladığı öğretim programlarında ders, ünite ve kazanımlar sistematik şekilde numaralandırılmaktadır (Şekil 3.1., Şekil3,2).

Şekil 3.1. MEB (2018). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı s. 13'te kazanımların öğrenme alanlarına göre numaralandırılma şeması

Şekil 3.2. MEB (2018). Hayat Bilgisi Öğretim Programı s. 10'da kazanımların öğrenme alanlarına göre numaralandırılma şeması

Ders Kitabı; belirlenen öğretim programınca kazanımlara göre hazırlanmış, bilgiyi öğrenciye aktarma ve öğrenmede rehberlik edecek eğitim aracıdır. Herhangi bir eğitim dalında, hitap ettiği kitlenin gelişim özellikleri dikkate alınarak hazırlanmış kılavuzdur.

3.2. İlkokul Öğretim Programında Afet Eğitiminin Yeri

İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nda kadın erkek bütün halkımızın milli hedeflere uygun olarak bedeni, zihni ve ahlaki gelişmelerine ve yetişmelerine hizmet eden temel eğitim ve öğretim ilköğretim olarak tanımlanmıştır (İlköğretim Meslek Kanun Mevzuatı, 1961). Kişilik oluşumu ve yapılanmasının temeli çocukluk döneminde atılmaktadır (Yavuzer, 2008). İlkokul; öğrencilere temel bilgi ve yaşam becerilerinin

aktarıldığı ve hayata hazırlandıkları ilk dönemdir. Ortaöğretime hazırlık evresi olan ilkokul süreci birçok bilginin temelini atıldığı kritik bir dönemdir. İlkokul sürecinde öğrenciler yaş ve gelişimlerine bağlı olarak “Türkçe, Matematik, Fen Bilimleri, Sosyal Bilgiler, Hayat Bilgisi, Yabancı Dil, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Oyun ve Fiziki Etkinlikler, Görsel Sanatlar, Müzik, Trafik Güvenliği, İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi” dersleri ile öğrenim görmektedir. Bu zorunlu derslerin ders sayısı ve süresi ilkokul sınıf kademelerine göre farklılık göstermektedir (Bkz. Çizelge 1) (MEB 2019).

Çizelge 3.1. İlkokul Zorunlu Dersler ve Süreleri

ZORUNLU DERSLER	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf
Türkçe	10	10	8	8
Matematik	5	5	5	5
Hayat Bilgisi	4	4	3	
Fen Bilimleri			3	3
Sosyal Bilgiler				3
Yabancı Dil		2	2	2
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi				2
Görsel Sanatlar	1	1	1	1
Müzik	1	1	1	1
Oyun ve Fiziki Etkinlikler	5	5	5	2
Trafik Güvenliği				1
İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi				2
Zorunlu Ders Toplam	26	28	28	30

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından her ders için ayrı hazırlanan öğretim programları ortak hedeflere hizmet etmektedir. Öğretim programları; gelişimin yaşam boyu devam ettiği ilkesi göz önünde bulundurularak hazırlanmıştır. Bu sebepten bireyin her yaş dönemine ve gelişimine uygun destekleyici önlemler alınması gerektiği MEB tarafından vurgulanmıştır. Öğrenme öğretme sürecinde öğrencilerin aktif katılımı sağlanmalı ve kendi sorumluluklarını almalarına teşvik edici hareketler sergilenmesi gerektiği öğretim programlarında belirtilmiştir. Öğrenilen bilgilerin sosyal, kültürel ve çevresel durumlarla ilişkilendirmelerine olanak sağlayacak etkinlik ve çalışmalar yaptırarak öğrenmeyi kalıcı hale getirmek ve öğrencilerin öğrenmeye karşı olumlu tutum geliştirmelerini sağlamak ortak hedeflerdendir (MEB 2021). Öğretim programlarında ortak olarak yer verilen temel beceriler bulunmaktadır. Bu becerileri; “Araştırma, Bilgi ve İletişim Teknolojilerini Kullanma, Değişim ve Sürekliliği Algılama, Dengeli Beslenme, Doğayı Koruma, Girişimcilik, Gözlem, İletişim, İş Birliği, Karar Verme, Kariyer Bilinci Geliştirme, Kaynakların Kullanımı, Kendini Koruma, Kendini Tanıma, Kişisel Bakım, Kurallara Uyma, Mekânı Algılama, Millî ve Kültürel Değerleri Tanıma, Öz Yönetim, Sağlığını Koruma, Sorun Çözme, Sosyal Katılım, Zaman Yönetimi” oluşturmaktadır (MEB 2018). Tüm dersler için ortak olan bu temel beceriler çerçevesinde öğretim uygulanmaktadır.

İlköğretim programında yer alan afet eğitimine ilişkin bilgiler türüne göre; Doğal Afetler, Kriz Anı, Acil Numaralar, Trafik ve Can Güvenliği olmak üzere dört ana başlık altında sınıflandırılarak incelenecektir.

3.2.1. Doğal Afetler

İnsan elinde olmadan meydana gelen sel baskını, iklim şartları, deprem, fırtına, ozon tabakasının delinmesi vb. gibi yaşanan durumlar doğal afet olarak nitelendirilir. Doğal afetler çoğu durumda öngörülemez. Doğal afetlere karşı alınacak en iyi önlem hazırlık ve zarar azaltıcı eylemlerdir. Bireyin doğal afetler hakkındaki bilgi ve becerisinin artması, afet sırasında doğru davranışı sergileyerek en az zararla atlatmasını sağlar (Özdikmen, 2019).

İlkokul öğretim programında doğal afetler ile ilgili kazanımlara Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinde yer verilmiştir (MEB, 2018).

Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda doğal afetler konusu ile ilgili kazanımlara 2. Sınıf “Doğada Yaşam” ünitesi ile 3. Sınıf “Güvenli Hayat” ünitesinde yer verilmiştir.

“HB.2.6.5. Doğa olaylarını tanır. Doğa olaylarından yağmur, dolu, kar, sis ve rüzgâr üzerinde durulur. Doğal olayların zarar verici olmaması için alınabilecek önlemler üzerinde durulur.” (MEB, 2018).

İlkokul sürecinde doğa olayları ve verebilecekleri zararlar ile ilk tanışma bu kazanım ile gerçekleşmektedir. Genel doğa olayları bu kazanım kapsamında öğrencilere sunulmaktadır.

“HB.2.6.6. Doğal afetlere örnekler verir. Sel, heyelan, çığ, fırtına, hortum ve deprem gibi doğal afetler üzerinde durulur. Doğal afetler sırasında yardım eden Kızılay ve AFAD gibi kuruluşlar tanıtılır.” (MEB, 2018).

Doğa olaylarının belli boyutlara ulaştığında afete sebep oldukları bu kazanım ile çocuklara öğretilmektedir. Doğal afetleri öğrenen öğrenciler bu durumda önemli işleve sahip Kızılay ve AFAD gibi kuruluşları tanır.

“HB.2.6.7. Doğa olayları ve doğal afetlere karşı alınabilecek önlemleri açıklar. Deprem öncesi, anında ve sonrasında nasıl davranılması gerektiği de açıklanır.” (MEB, 2018).

Doğal afetlerin can ve mal gibi faktörlere zarar verebileceğinin fark ettirilmesi ve zarara karşı önlem alınması vurgulanır. Doğal afetlere karşı mücadele ve zararlarından korunma hususunda gerekli bilgiler bu kazanım ile öğrencilere sunulmaktadır.

“HB.3.4.6. Günlük yaşamında güvenliğini tehdit edecek bir durumla karşılaştığında neler yapabileceğine örnekler verir. Olağanüstü durumlardan; akran baskısı, suç kaynağı kişi ve gruplar, terör, savaş, deprem ve sel sırasında yapılması gerekenler üzerinde durulur.” (MEB, 2018).

Bu kazanım ile bireyin güvenliği vurgulanmıştır. Güvenliği tehdit eden durumlar içerisinde deprem ve sel sırasında yapılacak eylemlere de değinilmiştir.

Sosyal Bilgiler dersi ilkököl sürecinde sadece 4. Sınıfta yer alan bir derstir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında doğal afetler ile ilgili kazanımlara sadece *İnsanlar, Yerler ve Çevreler* ünitesinde yer verilmiştir.

“SB.4.3.6. Doğal afetlere yönelik gerekli hazırlıkları yapar. Öğrencinin yaşadığı çevrede karşılaşma olasılığı olan doğal afetlere öncelik verilir. Deprem çantası hazırlığı konusuna değinilir.” (MEB, 2018).

Doğal afetler ile 2. Sınıfta tanışan öğrenciler bu kazanım ile doğal afetlerle mücadelede hazırlığın önemini kavrar. Doğal afetlerin günlük yaşamda karşılaşılabilir durumlar olduğunun farkına varır.

3.2.2. Kriz Anı

Kriz, beklenmedik anda ortaya çıkan, normal akışı bozan ve hızlı müdahale gerektiren durumlardır. Kriz anında verilecek kararlar hayati önem taşımaktadır. Doğru kararı verebilmek için kriz anının iyi yönetilmesi ve gerekli bilgi birikimine sahip olunması gereklidir.

İlkököl öğretim programında kriz anına yönelik kazanımlara Hayat Bilgisi ile Trafik Güvenliği derslerinde yer verilmiştir (MEB, 2018).

Hayat Bilgisi dersi kriz anına yönelik kazanımlar 1. Sınıf *“Okulumuzda Hayat”* ve *“Güvenli Hayat”* üniteleri, 3. Sınıf *“Güvenli Hayat”* ünitelerinde yer verilmiştir.

“HB.1.1.10. İhtiyaç duyduğu durumlarda okul çalışanlarından yardım alır. Öğretmen, nöbetçi öğretmen, hizmetli ve idari personelden hangi durumlarda izin ve yardım isteyeceği üzerinde durulur.” (MEB, 2018).

Okul ortamında yaşanan beklenmeyen durumlarda doğru kararları vermek en az zararlı atlatmayı sağlamaktadır. Öğrencilerin bu tür kriz durumlarında kimlerden yardım alacağını bilmeleri gereklidir. Bu kazanım ile okul ortamında öğrencilerin kimlerden yardım alabileceği 1. Sınıftan başlanarak öğrencilere sunulmaktadır.

“HB.1.1.12. Okul kurallarına uyar. Merdiven iniş çıkış kurallarına uyma, pencereden aşağıya sarkmama, kablo ve prizlere dokunmama, okul eşyalarını özenli kullanma, sınıf, koridor, okul bahçesi, yemek yenilen ortam, okula geliş ve derse giriş saatleri, çöp kovasını kullanma, kantinde sıraya girme gibi konuların üzerinde durulur.” (MEB, 2018).

Ortak olarak kullanılan alanlarda kaos ve istenmeyen durumları önlemek bu konuda bilinçlenmeye bağlıdır. Bu kazanım ile okul ortamında yapılacak yanlış davranışların nelere sebep olabileceği öğrencilere fark ettirilmektedir.

“HB.1.4.1. Okulda ve evde güvenlik kurallarına uyar. Merdivenden dikkatli inip çıkma, asansörü doğru kullanma, ıslak zeminde dikkatli yürüme, sınıf içindeki camlı eşyaları (dolap, şeref köşesi vb.) dikkatli kullanma, pencereden ve balkondan aşağıya sarkmama; elektrik prizleri, kablolar ve ateşle oynamama, suyu açık bırakmama, temizlik malzemelerini tanıma, dikkatli kullanma ve gaz kaçağı gibi durumlarda ne yapılacağı ile ilgili konular üzerinde durulur.” (MEB, 2018).

Okul gibi kalabalık bir ortamında uyulması gereken kurallar ve doğru davranışlar ilk üniteye öğrencilere yüzeysel bir şekilde aktarılmıştı. 4. üniteye bu konu okul ve ev ortamını da kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Beklenmeyen durumlar ve yapılması gerekenler daha ayrıntılı olarak öğrencilere sunulmuştur.

“HB.1.4.4. Çevresindeki kişilerle iletişim kurarken güvenlik kurallarını uygular. İnsanlarla iletişimde kişisel haklarını ihlal eden herhangi bir davet veya teklifle karşılaştığında etkili reddetme davranışı gösterme üzerinde durulur.” (MEB, 2018).

Kriz anı beklenmeyen tüm durum ve olayları kapsamaktadır. Sadece başa gelen kaza türündeki olaylar kriz değildir. Sosyal ilişkilerde de yaşanan kriz anları mevcuttur. Bu kazanım ile öğrencilere 1. Sınıftan itibaren kişilerle iletişim konusunda güvenlik vurgulanmaktadır. İstenmeyen davet ve eylemler gibi kriz anlarında hangi davranışın doğru olacağı bu kazanım ile öğrencilere sunulmuştur.

“HB.3.4.3. Yakın çevresinde meydana gelebilecek kazaları önlemek için alınması gereken tedbirleri açıklar. Yakın çevresinde meydana gelebilecek kazalara örnekler vermesi sağlanır. Kesik, yaralanma, boğulma, zehirlenme ve yanma gibi kazalara karşı alınabilecek basit önlemler üzerinde durulur.” (MEB, 2018).

Yaşanan kazalarda verilen ilk tepki ve yapılacak ilk müdahale hayati önem taşımaktadır. Yaşanabilecek bu tür kazalar kriz anıdır. Öğrencilerin vereceği ilk tepki ve sergileyecekleri eylemler kriz anının doğru yönetilmesini sağlayacaktır. Doğru müdahale ile kazaları en az zararla atlatılabilir. Bu kazanımda öğrenilen bilgiler yaşam

boyu karşılaşılabilecek bu tür kazalara karşı doğru eylemleri sergileyebilme becerisi kazandırmayı amaçlamaktadır.

“HB.3.4.4. Acil bir durum olduğunda ne yapacağını ve kimlerden yardım isteyebileceğini açıklar. Acil durumlarda alandan uzaklaşma, çıkış kapılarını ve yangın çıkış yerlerini kullanmanın gerekliliği üzerinde durulur. Herhangi bir acil durumda kendisine ulaşılabilir bir yakınına ait iletişim bilgilerine sahip olmanın önemi vurgulanır.” (MEB, 2018).

Acil durumlarda bireyin karar mekanizmasının daha hızlı bir şekilde çalışması ve doğru kararı vermesi gerekmektedir. Acil durumlarda doğru karar verebilmek o konu ile ilgili sahip olunan doğru ön bilgiler ile sağlanabilir. Bu kazanım ile acil durumlarda yapılması gerekenler öğrencilere sunularak önemi vurgulanmıştır.

“HB.3.4.5. Güvenliğini tehdit eden bir kişi olduğunda ne yapacağını ve kimlerden yardım isteyebileceğini açıklar. Güvenliğini tehdit eden bir kişi olduğunda yanından uzaklaşma, kaçma, yüksek sesle veya bağırarak yardım isteme, ailesini haberdar etme, güvenlik personeline başvurma gibi durumların gerekliliği üzerinde durulur.” (MEB, 2018).

Sosyal ilişkilerde yaşanan kriz anlarına yönelik ilk kazanım 1. Sınıfta öğrencilere yüzeysel şekilde sunulmuştu. Bireyin yaş ve gelişimine bağlı olarak düzenlenen kazanımlar ile 3. Sınıfa giden öğrencilere yönelik bu konu daha ayrıntılı şekilde işlenmiştir. Bireyin güvenliğini tehdit eden bir durum olduğunda yapılması gerekenler ve sergilenecek eylemler daha ayrıntılı şekilde öğrencilere kazandırılmaya çalışılmıştır.

“HB.3.4.6. Günlük yaşamında güvenliğini tehdit edecek bir durumla karşılaştığında neler yapabileceğine örnekler verir. Olağanüstü durumlardan; akran baskısı, suç kaynağı kişi ve gruplar, terör, savaş, deprem ve sel sırasında yapılması gerekenler üzerinde durulur.” (MEB, 2018).

Bu kazanım Doğal Afetler başlığı altında değerlendirilmiştir. Fakat içerisinde bulunan “güvenliği tehdit edecek durumlar, olağanüstü durumlar gibi hallerde yapılması gerekenleri bilir” ibarelerinden dolayı kriz anı başlığına da dahil olmaktadır. Afet ve kriz birbiri iç içe olan iki kavramdır.

Trafik Güvenliği dersi kriz anı ile ilgili kazanımlara 4. Sınıf “*Trafikte İlk Yardım*” adlı ünite de yer verilmiştir.

“TG.4.2.3. İlk yardım uygulamalarında doğru müdahalenin önemini tartışır. İlk yardım uygulamalarının kimler tarafından ve nasıl yapılması gerektiği üzerinde durulur.” (MEB, 2018).

4. Sınıfa geçen öğrenciler için ilk yardımın önemine Trafik dersinin son ünitesinde yer verilmiştir. Müdahale şekillerinden önce doğru müdahalenin önemi ve kimler tarafından nasıl uygulanacağı kavratılmaya çalışılmıştır.

“TG.4.2.4. Hafif yaralanmalarda yapılacak ilk yardım uygulamalarını araştırır. Solunum yolunu açık tutma, sıyrık, bere, çürük, ezik vb. hafif yaralanmalarda yapılması gereken ilk yardım uygulamaları üzerinde durulur. İlk yardım uygulamalarında öncelikli amacın hastaya zarar vermemek olduğu belirtilir.” (MEB, 2018).

Kazalarda alınacak basit önlem ve müdahale şekilleri 3. Sınıf Hayat Bilgisi dersinde yüzeysel bir şekilde öğrencilere sunulmuştu. Kazalarda ilkyardım ve doğru müdahalenin türleri, önemi ve uygulanma biçimi Trafik dersinde daha ayrıntılı bir şekilde öğrencilere aktarılmıştır. Fakat bu kazanım Trafik ve Can Güvenliği dersi öğretim programının sonunda yer almaktadır. Hayati öneme sahip bu bilgilerin öğretilme ve uygulanmasına ağırlık verilmesi bilginin kalıcı olmasını sağlayacaktır.

3.2.3. Acil Numaralar

Acil çağrı merkezi, acil durumlarda yardıma ihtiyaç duyan bireylerin telefon aracılığıyla yardım isteğini iletebilmesi ve acil yardım hizmetlerinin düzenli işleyişini sağlayabilmek amacıyla oluşturulmuştur (Ekşi, 2010: 232-234). Acil durumlarda yetkili kurumlardan yardım almak için oluşturulan hatlara acil çağrı numaraları denmektedir. Ülkemizde acil yardım çağrıları için kullanılan 7 kuruma ait farklı acil çağrı numaraları mevcuttur. İtfaiye: 110, Jandarma: 156, Polis:155, Sağlık:112, Orman: 177, Sahil Güvenlik: 158 ve AFAD: 122 numaraları kullanılmaktadır. 112 Acil Çağrı Merkezleri (AÇM) projesi kapsamında acil çağrı numaralarına getirilen yeni bir düzenleme ile tüm çağrı numaralarının tek bir numarada (112) birleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Proje 2005-2020 yılları arasında uygulamaya geçmek için altyapı çalışmaları tamamlamak ve hizmet verecek personel yetiştirmek için çalışmalar yapılmıştır. Projenin ilk kez uygulandığı pilot il ise 2009 yılında Antalya olmuştur. AÇM projesi sonucunda birden

fazla numara bilme zorunluluğu giderilmiş, tüm çağrılar kayıt altına alınmış, koordine işlemleri daha iyi ve hızlı bir şekilde işler hale gelmiştir. Proje 2021 yılı içerisinde tamamladığı altyapı ile işlevselliğini arttırmıştır. Acil numaralar ile ilgili kazanım bu projenin yürürlüğe girmesi ile henüz güncellenmemiş olup eski düzene göre öğrencilere aktarılmaktadır.

İlkokul öğretim programlarında acil numaralar konusuna yönelik kazanımlara Hayat Bilgisi ile Trafik Güvenliği derslerinde yer verilmiştir (MEB, 2018).

Hayat Bilgisi dersi acil numaralar konusuna yönelik kazanımlar 1. Ve 2. Sınıfta “Güvenli Hayat” ünitesinde yer verilmiştir.

“HB.1.4.5. Acil durumlarda yardım almak için arayacağı kurumların telefon numaralarını bilir. Gereksiz ihbarda bulunmanın sakıncaları vurgulanarak itfaiye 110, ambulans 112, polis imdat 155, jandarma 156 ve orman yangını 177 vb. kurumlar ve telefon numaraları ele alınır. Telefon numaraları tek tek rakamlar hâlinde (1-5-5) kodlanarak öğretilir.” (MEB, 2018).

Temel bilgilerin atıldığı ilkokul sürecinde öğrencilerin acil durumlarda kimlerden nasıl yardım isteyeceği ve yardım için hangi numaralara ulaşmaları gerektiği bu kazanım ile 1. Sınıf öğrencilerine aktarılmıştır. 1. Sınıf öğrencileri henüz üç basamaklı sayıları okuyacak yeterlilikte olmadıkları için numaraların tek tek rakamlar halinde kodlanarak öğretilmesi hedeflenmiştir.

“HB.2.4.4. Acil durumlarda yardım alabileceği kurumları ve kişileri bilir. Ailesi ve yakın çevresinin telefon numaralarını bilmenin önemi vurgulanır. Ayrıca gereksiz ihbarda bulunmanın sakıncaları vurgulanarak itfaiye 110, ambulans 112, polis imdat 155 ve jandarma 156, AFAD 122; Aile, Kadın, Çocuk, Yaşlı ve Engelli Sosyal Destek Hattı Alo 183 kurum ve telefon numaraları ele alınır.” (MEB, 2018).

Bu kazanım ile acil durumlarda hangi kurum ve kişilerden yardım alabilecekleri öğrencilere aktarılmaktadır. 1. Sınıfta öğretilen acil numaralar bu kazanım ile tekrar edilmiş ve gereksiz çağrıların nelere sebep olabileceği öğrencilere aktarılmıştır.

Trafik dersi acil numaralar konusuna yönelik kazanımlar 4. Sınıf *Trafikte İlk Yardım* ünitesinde yer verilmiştir.

“TG.4.2.2. Trafikte ilk yardım gerektiren durumlarda kimlerden ve nasıl yardım istenmesi gerektiğini açıklar. Kaza anında ambulans 112, polis imdat 155, jandarma 156 ve itfaiye 110 gibi numaraların aranması gerektiği ve arandığında verilmesi gereken bilgiler üzerinde durulur.” (MEB, 2018).

Acil numaraları 1. Ve 2. Sınıfta öğrenen öğrenciler bu konu ile ilgili bilgiyi ilkokulun son sınıfında tekrar görmektedir. Acil durumlarda yardım nasıl alınmalı başlığı altında acil numaralar tekrar öğrencilere sunulmuştur.

3.2.4. Trafik ve Can Güvenliği

Birey günlük yaşamda ve trafik ortamında tehlikelerin farkında olarak her türlü kaza ve istenmeyen durumlara karşı tedbirli bulunmalıdır. Kendisi için güvenli güvensiz olanı ayırt edebilecek kabiliyete sahip olmalıdır. Can güvenliğini her türlü tehlikelerden koruyabilmek için bireyin bu konuda eğitilmesi ihtiyaçtır. Trafik Güvenliği dersi öğretim programının temel amacı öğrencilerde ‘trafik güvenliğini bilincini’ oluşturmaktır. Bu sayede gelecekte trafik kuralları konusunda doğru ve duyarlı davranışlar sergileyebilmeleri amaçlanmıştır.

İlkokul öğretim programında trafik ve can güvenliği konusuna yönelik kazanımlara Hayat Bilgisi ve Trafik Güvenliği derslerinde yer verilmiştir.

Hayat Bilgisi dersi trafik ve can güvenliğine yönelik kazanımlara: 1. Sınıf “Okulumuzda Hayat” ile “Güvenli Hayat”, 2. Ve 3. Sınıf “Güvenli Hayat” ünitelerinde yer verilmiştir.

“HB.1.1.3. Okula geliş ve okuldan gidişlerde güvenlik kurallarına uyar. Servis araçlarında uyulması gereken temel kurallar, yaya geçidi, kaldırım ve yolların kullanımı ile tanıdığı ve tanımadığı kimselerle iletişimde nelere dikkat etmesi gerektiği konuları üzerinde durulur.” (MEB, 2018).

Okul ortamı ile öğrenciliğe yeni adım atmış çocukların okula gidiş ve gelişlerde uyulması gereken temel kurallar, yolların kullanımı ve insanlar ile iletişim bu kazanım ile sunulmuştur.

“HB.1.1.12. Okul kurallarına uyar. Merdiven iniş çıkış kurallarına uyma, pencereden aşağıya sarkmama, kablo ve prizlere dokunmama, okul eşyalarını özenli kullanma, sınıf, koridor, okul bahçesi, yemek yenilen ortam, okula geliş ve derse giriş

saatleri, çöp kovasını kullanma, kantinde sıraya girme gibi konuların üzerinde durulur.” (MEB, 2018).

Okula gidiş ve gelişlerde yapılması gerekenler aktarıldıktan sonra okul içerisinde uyulması gereken genel kuralların, sergilenecek doğru davranışların bu kazanım ile öğrencilere aktarılması hedeflenmiştir. Okul ortamının işleyişi ve okulun temel düzeni ile ilgili bilgiler öğrencilere 1. Sınıfta sunulmuştur. Bu kazanım okula uyum sağlama ve işleyişini tanıma konusunda ön bilgi sağlamaktadır.

“HB.1.4.1. Okulda ve evde güvenlik kurallarına uyar. Merdivenden dikkatli inip çıkma, asansörü doğru kullanma, ıslak zeminde dikkatli yürüme, sınıf içindeki camlı eşyaları (dolap, şeref köşesi vb.) dikkatli kullanma, pencereden ve balkondan aşağıya sarkmama; elektrik prizleri, kablolar ve ateşle oynamama, suyu açık bırakmama, temizlik malzemelerini tanıma, dikkatli kullanma ve gaz kaçağı gibi durumlarda ne yapılacağı ile ilgili konular üzerinde durulur.” (MEB, 2018).

Hayat Bilgisi dersi 1. Ünite verilen bilgiler 4. Ünite genel kaza durumları ve yapılacakları da kapsayarak öğrencilere sunulmuştur. Bu kazanım ile sadece okul ortamında dikkat edilmesi gerekenler ve müdahale şekillerinin haricinde günlük yaşamda karşılaşılabilecek durumlara da değinilmiştir.

“HB.1.4.3. Okula geliş ve gidişlerinde trafik kurallarına uyar. Karşıya geçme, yaya kaldırımı olan ve olmayan yerlerde yürüme ve yaya olarak trafikte görünürlükle ilgili önlemleri alma üzerinde durulur. Trafik işaret levhalarının (dur, geç, yaya geçidi, dikkat, okul geçidi, bisiklet giremez gibi çocuğun yaşamıyla doğrudan ilişkili olanlar) olduğu ve işaretlerin olmadığı yerlerde ne yapacağını bilme (alt ve üst geçitler, yaya geçitleri, okul geçitleri, ışıklı trafik işaret cihazlarının ve trafik polislerinin olduğu yerler, duran bir aracın önünden ve arkasından geçmeme vb.) ele alınır.” (MEB, 2018).

Öğrenciler okula gidiş ve geliş eylemlerini eğitim sürecince her gün gerçekleştirmektedir. Okul yolu boyunca karşılaşılabilecekleri tehlike ve kaza durumlarını önleyebilmek için henüz 1. Sınıfta bu konu ile ilgili eğitimlere yer verilmiştir. Bu kazanım ile okul yolu ve günlük yaşamda trafikte yaya olarak dikkat etmesi gereken hususlar öğrencilere sunulmuştur.

“HB.1.4.7. Kendisi için güvenli ve güvensiz alanları ayırt eder. Güvensiz alanlar olarak asansör ve merdiven boşluğu, balkonlar, binaların bodrum katları, inşaat alanları, su kanalları, çukurlar, su birikintileri ve süs havuzları gibi alanlar üzerinde durulur.” (MEB, 2018).

Çocuklar sahip oldukları tecrübelerin azlığı sebebiyle bulunduğu durum ya da ortamda nelerin tehlikeye sebep olabileceğinin kesin ayrımını yapmakta zorlanırlar. Güvenli ve güvensiz alan ayrımı çocukları tehlikeli ortamlardan uzak durmaya ve yapacakları eylemlerde daha güvenli alanları tercih etmelerini sağlayacaktır. Bu sebeple ilgili kazanım; öğrencilere güvenli güvensiz alan ayrımı yapma becerisini kazandırmayı amaçlamaktadır.

“HB.2.4.2. Ulaşım araçlarıyla yolculuk yaparken güvenlik kurallarına uyar. Özel araçlar, toplu taşıma araçları ve okul servisi gibi araçlarla seyahat ederken güvenlik kurallarına uyma (emniyet kemeri ve çocuk koltuğu kullanma, pencerelerden sarkmama, sürücüyü ve etrafını rahatsız etmeme, ayakta ve üzeri açık araçlarda yolculuk yapmama, araca binme ve araçtan inme kuralları vb.) üzerinde durulur.” (MEB, 2018).

Öğrencilere yaya olarak uyulması ve dikkat edilmesi gereken etmenler 1. Sınıfta sunulmuştu. Bu kazanımda ulaşım araçları kullanılarak yapılacak yolculuklarda uyulması gereken kurallar belirtilmiştir. Ayrıca sergilenecek yanlış davranışların nelere sebep olabileceği öğrencilere aktarılmıştır.

“HB.2.4.3. Trafikte yardıma ihtiyaç duyan bireylere yardımcı olur. İhtiyaç duyduğunda nasıl ve kimlerden yardım isteyeceği ile ihtiyaç duyanlara yardım ederken nelere dikkat etmesi gerektiği üzerinde durulur.” (MEB, 2018).

Trafik ortamında yardımın nasıl yapılacağı ve ihtiyaç duyulan durumlarda kimlerden yardım isteneceği öğrencilere sunulmuştur. Yardım ederken ve isterken nelere dikkat etmesi gerektiği vurgulanmıştır.

“HB.2.4.6. Oyun alanlarındaki araçları güvenli bir şekilde kullanır. Yakın çevresindeki oyun alanlarında bulunan oyun araçlarının güvenli kullanımının yanı sıra bisiklet, kaykay, paten, kızak vb. araçları kullanırken kask takma, uygun kıyafetler

giyme ve hız yapmama gibi konular ele alınır. Ayrıca güvenli oyun alanı dışına kaçan oyun araçlarının peşinden koşulmaması gerektiği üzerinde durulur.” (MEB, 2018).

Güvenli güvensiz alan ayrımı öğrencilere sunulduktan sonra oyun alanındaki eşyaları güvenli kullanma hususuna bu kazanım ile değinilmiştir. Güvenli güvensiz alan ayrımını öğrenen öğrenciye bu kazanım ile güvenli alanda oynaması gerektiği vurgulanmıştır. Güvenli oyun alanı dışına çıkan oyun araçlarına nasıl yaklaşması gerektiği üzerinde durulmuştur.

“HB.3.4.1. Trafik işaretleri ve işaret levhalarını tanıtır. Öğrencilerin güvenliği için öncelikli olan trafik işaretleri ve işaret levhaları (yaya geçidi, okul geçidi, ışıklı trafik işaret cihazı, mecburi yaya yolu, yaya giremez, kontrolsüz demir yolu geçidi ve bisiklet giremez vb.) üzerinde durulur.” (MEB, 2018).

Öğrencilere okula geliş ve gidiş sürecinde ve ulaşım araçlarında dikkat edilmesi gerekenler kazanım olarak aktarılmıştı. 3. Sınıfta günlük yaşamda hemen her gün rastladığı trafik işaret ve levhaların anlamı sunulmuştur. Trafik işaret ve levhaları ile uyulması gereken kurallar öğrencilere aktarılmıştır.

“HB.3.4.2. Trafikte kurallara uymanın gerekliliğine örnekler verir.” (MEB, 2018).

Trafik işaret ve levhalarının anlamını öğrenen öğrenci bu kazanım ile trafikteki öğeler ve kurallar dikkate alınmadığında oluşabilecek tehlike ve kaza durumları vurgulanmaktadır. Trafik kurallarının sebebi ve faydaları üzerinde durulmaktadır.

“HB.3.4.5. Güvenliğini tehdit eden bir kişi olduğunda ne yapacağını ve kimlerden yardım isteyebileceğini açıklar. Güvenliğini tehdit eden bir kişi olduğunda yanından uzaklaşma, kaçma, yüksek sesle veya bağırarak yardım isteme, ailesini haberdar etme, güvenlik personeline başvurma gibi durumların gerekliliği üzerinde durulur.” (MEB, 2018).

Güvenlik sadece belirlenmiş kurallara uyulduğunda gerçekleşmez. Kurallar dışında gerçekleşebilecek tehlike durumları mevcuttur. Güvenliği tehdit eden kişi ve uygunsuz davranışları organizma için bir kriz anıdır. Kriz anlarında doğru davranış sergilemek hazır bulunuşluk ve önbilgilerin varlığı ile gerçekleşebilir. Güvenliği tehdit eden kişi karşısında ne yapılması, nasıl bir tavır sergilenmesi gerektiği bu kazanım ile

öğrencilere aktarılmaktadır. Bu gibi kriz anlarında kimlerden yardım isteneceği öğrencilere sunulmuştur.

“HB.3.4.6. Günlük yaşamında güvenliğini tehdit edecek bir durumla karşılaştığında neler yapabileceğine örnekler verir. Olağanüstü durumlardan; akran baskısı, suç kaynağı kişi ve gruplar, terör, savaş, deprem ve sel sırasında yapılması gerekenler üzerinde durulur.” (MEB, 2018).

Güvenliği tehdit edecek durumlar mevcuttur. Akran zorbalığı, suç kaynağı grup ve kişiler, doğal afetler, savaş gibi istenmeyen durumlar bireyin güvenliğini tehdit eder. Bu gibi olağanüstü durumlarda doğru davranışı sergileyebilme becerisini öğrencilere kazandırmak en az zararla atlatabilmeyi sağlamaktadır. Bu kazanım ile olağanüstü durumlar ve yapılması gereken doğru davranışlar öğrencilere sunulmuştur.

“HB.3.4.7. Oyun alanlarındaki araçları güvenli bir şekilde kullanır. Yakın çevresindeki oyun alanlarında bulunan oyun araçlarının güvenli kullanımının yanı sıra bisiklet, kayak, paten, kızak vb. araçları kullanırken kask takma, uygun kıyafetler giyme ve hız yapmama gibi konular ele alınır. Ayrıca güvenli oyun alanı dışına kaçan oyun araçlarının peşinden koşulmaması gerektiği üzerinde durulur.” (MEB, 2018).

İlgili kazanım 2. Sınıf Hayat Bilgisi dersinde öğrencilere sunulmuştu. 3. Sınıfa geçen ve oyun döneminde olan öğrencilere bir hatırlatma niteliğinde kazanım programda tekrar aktarılmıştır.

Trafik Güvenliği dersi trafik ve can güvenliğine yönelik kazanımlar 4. Sınıf *“Trafikte Güvenlik”* ünitesinde yer almaktadır.

“TG.4.1.12. Trafikte karşılaşılabilecek tehlikelere örnekler verir. Trafik kazalarına yol açan nedenler (uykusuz ve alkollü araç kullanma, dikkatsizlik, aşırı hız, aydınlatmanın yetersizliği, değişik hava koşullarının fark edilmeyi güçleştirmesi vb.) açıklanır. Otomobil yangınlarından nasıl korunulacağı üzerinde de durulur.” (MEB, 2018).

4. sınıfa geçen öğrenciler Trafik Güvenliği dersi kapsamında eğitim görmektedir. Bu kazanım ile trafik ortamındaki tehlikeler ve kazaya sebep olabilecek etmenler öğrencilere aktarılmıştır.

“TG.4.1.13. Trafikte karşılaşılabileceği tehlikelere karşı alınması gereken önlemleri nedenleriyle açıklar. Emniyet kemeri kullanmanın önemi vurgulanarak trafik kazalarını önleyici tedbirler üzerinde durulur. Okul servislerinde ön koltukta yolculuk etmenin, camdan sarkmanın ve emniyet kemeri kullanmamanın tehlikelerinden bahsedilir.” (MEB, 2018).

Öğrenciler bir önceki kazanımda trafikte karşılaşılabilecek tehlikeler öğrencilere aktarılmıştı. Bu kazanım ile tehlikelere karşı alınabilecek önlemler üzerinde durulmuştur. Okula geliş e gidişlerde servis kullanan öğrencilerin varlığı göz önünde bulundurularak serviste uyulması gerekenler kurallardan bahsedilmiştir. Kurallara uyulmadığında yaşanabilecek tehlikeler öğrencilere aktarılmıştır.

“TG.4.1.14. Taşıt trafiğinde tehlikeli hareketlerden kaçınır. Üzeri açık taşıtlarda veya yük üzerinde yolculuk yapmanın, taşıtlara asılma, tutunma ve taşıtların önünden kontrolsüz geçmenin tehlikeleri üzerinde durulur. Yolculuk yaparken kendini güvene almak için tutunmanın önemi üzerinde durulur.” (MEB, 2018).

Taşıt trafiğinde tehlikeye sebep olabilecek davranış türleri öğrencilere aktararak yaya olarak sergilenmesi gereken doğru davranışlar bu kazanım ile vurgulanmıştır. Doğru davranışlar sergilenerek güvenli yolculuk yapmanın önemi belirtilmiştir.

4. MATERİYAL ve METOD

4.1. Çalışmanın Amacı

İlkokulu tamamlayıp beşinci sınıfa geçen öğrencilerin, ilkokul sürecinde öğrendikleri afet ve acil durum bilgilerini hatırlayıp günlük yaşam durumlarında kullanabilme becerilerini ve bu konudaki yeterliliklerini uygulanacak nitel görüşmeler ile belirlemek hedeflenmiştir. Bu amaca ulaşabilmek için ilkokul birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar olan öğretim programı ve ders kitapları taranarak afet ve acil durum ile ilgili öğrencilere aktarılan bilgileri belirlenmiştir. Belirlenen bilgiler ışığında hazırlanacak görüşme soruları ile öğrencilerin farkındalık seviyelerini belirlemek hedeflenmiştir. Bu kapsamda yapılan çalışma ilkokul beşinci sınıfa geçmiş Türkiye’de yetişen nesillerinin afet yönetimi konusundaki bilgisi, verilen eğitimin kalıcılığını yorumlamaya açacaktır. Yetişen nesillerin afet ve acil durum ile kriz anı konusunda iyi bir eğitim alarak ilerlemesi gelecekte her alanda iş sağlığı ve güvenliğini göz önünde bulunduracağının emniyetini vermektedir.

4.2. Araştırma Yöntemi ve Modeli

Çalışmanın ilk adımında Milli Eğitim Talim Terbiye Kurulunca hazırlanmış ders kitaplarında referans alınan ilkokul sürecinde öğrenciye sunulan tüm derslerin 2021-2022 yılı öğretim programları doküman analizi yapılarak incelenmiştir. İlkokul sürecinde öğrencilere aktarılan afet ve acil durum bilgileri öğretim programlarında yer alan kazanımlardan tespit edilmiştir. Doküman analizi, yazılı belgelerin içeriğini özenle ve sistematik olarak analiz etmek için kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir (Wach, 2013). Doküman analizi sonucunda ilkokulu bitirip ortaokula geçen bir öğrenciye afet ve acil durum ile ilgili okul sürecinde ne kadar bilgi sunulduğu belirlenmiştir.

Bu araştırmanın ana materyalini ilkokul öğretim programları ve Iğdır il geneli merkeze yakınlık hedef alınarak merkez, ilçe ve köy olmak üzere rastgele belirlenen üç ortaokulun beşinci sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Yapılan çalışmanın Iğdır ili genelini bütünsel örnekleme ve tüm seviyedeki okullarda verilen eğitimlerin neticesini daha net görebilmek adına merkez, ilçe ve köy okulu çalışmaya örneklem olarak belirlenmiştir. Her okuldan seçilen bir adet beşinci sınıf ile nitel görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bireyin ve ilişkilerinin nitelik olarak analizi mevcut toplumsal durumlar hakkında önemli bilgiler sunabilmektedir (Neuman, 2006). Yapılan

görüşmeye İğdır genelinden ortaokul beşinci sınıf öğrencileri olmak üzere toplam 73 kişi katılmıştır.

Nitel araştırma yöntemi kapsamında olan çalışmada daha özgün ve detaylı sonuçlara ulaşabilmek için açık uçlu sorular kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi verilerin araştırmacının kendi doğasına göre yorumladığı bir araştırma türüdür (Kuş, 2007). Görüşme formlarında net bilgiye yönelik sorular doğru yanlış ve boş olarak sınıflandırılarak Google Formlara taşınmış ve veriler tablolaştırılarak incelenmiştir. Net bilgiye yönelik sorularda ulaşılan sayısal veriler tablolar halinde sunulmuştur. Açık uçlu sorular kullanılarak öğrencilerin konu ile ilgili bilgi ve düşüncelerini daha rahat ve geniş olarak ifade edebilmelerine imkân sağlanması amaçlanmıştır. Açık uçlu soruları yanıtlama konusunda kişinin vereceği özgün cevaplar ile kendisi, duyguları, fikir ve eylemleri hakkında daha detaylı bilgiye ulaşma olanağı mevcuttur (Türnüklü, 2000). Araştırmacının hazırladığı sorular ile görüşme yönteminde asıl amaç katılım sağlayan kişinin konu hakkındaki verilerini sistematik şekilde ortaya çıkarmaktır. Görüşme tekniği; davranış ve tutumların bütünsel şekilde anlaşılabilmesini mümkün kılar (Seidman, 1991).

Araştırmada görüşme ve belge incelemesi ile elde edilen nitel veriler betimsel analiz kullanılarak çözümlenmiştir. Betimsel analiz yöntemleri, araştırmacının çeşitli veri toplama teknikleri kullanarak ulaştığı sonuçları özetleyerek yorumladıkları, gözlem ve görüşmelerden elde edilenleri doğrudan alıntılarla sık sık yer verdikleri araştırma yöntemidir (Özdemir, 2010). Öğrencilerin sorulara verdiği cevapların doğrudan alıntılanması ile veriler okuyucu ile paylaşılmıştır.

4.3. Görüşme Formunun Niteliği

Nitel görüşmeler için öğretim programı tarama sonucunda konu ile ilgili olduğu belirlenen kazanımların ortak yönlerinden yola çıkarak başlıklar belirlenmiştir. Bu başlıklar konu alanına göre Doğal Afetler, Kriz Anı, Acil Numaralar, Trafik ve Can Güvenliği olmak üzere dört ana başlıktan oluşmaktadır. Belirlenen başlıklar altında nitel görüşme için kullanılacak sorular öğretim programında yer alan kazanımlar baz alınarak araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Görüşme formu yaklaşık iki sayfadan olup toplam 22 sorudur. Görüşme formu öğrencilerin bir ders süresinde rahatlıkla cevaplayabileceği niteliktedir. Görüşme tekniği; örneklemden elde edilen bilgilerin

örnekleme temsil ettiği, evrene bir genelleme olmadığı sadece çalışılan kişilere benzer ya da aynı özellikte olan kişilere genelleme yapılabileceği bir tekniktir.

Görüşme formları için 22.02.2022 tarihinde Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesinin 10/1.maddesi uyarınca Etik Kurul Onay Belgesi alınmıştır. Görüşme formları bizzat araştırmacının gözetmenliği ile uygulanarak toplanmıştır. Daha doğru ve samimi cevaplara ulaşabilmek için katılımcıların kişisel bilgileri gizli tutulmuştur. Öğrencilerden ses kaydı, video ya da fotoğraf alınmamıştır. Sunulan bilgilerin algılanma düzeyleri ve günlük yaşamda kullanabilme durumlarına yapılan nitel görüşmeler sonucunda ulaşılmıştır. Araştırmada ocukların afet ve acil durum yönetimi ve krize müdahale yaklaşımları görüşme ve doküman incelemesi yapılarak betimlenmiştir.

4.4. Verilerin Çözömlenmesi

Verilerin dönüştürme süreci olarak da bilinen analiz bölümünde veriler bilgisayar ortamına aktarılmıştır. Devamında belirlenen başlıklara göre kategorize edilmiştir ve kategoriler analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen sayfalarca ham verinin önemli kısımlarının belirlenmiştir. Kritik noktalar vurgulanarak yapılan basitleştirme, özetleme ve dönüştürme süreci çalışmanın analizini oluşturmaktadır (Miles, Huberman, 1984). Çalışma sonucunda görüşme formları ile elde edilen veriler incelenmiştir. Görüşme formlarında net bilgiye dayalı sorular belirlenerek Google Formlara taşınmıştır. Öğrencilerin verdiği cevaplar doğru, yanlış ve boş olarak kodlanarak bilgi sorularında net sayısal verilere ulaşılmıştır. Tüm sorulara öğrencilerin verdiği cevaplar ortak başlıklar altında toplanarak değerlendirilmiştir. Verilen cevaplar ile ilkokul beşinci sınıfa geçmiş ülkenin yetişmekte olan nesillerinin afet ve acil durum yönetimi konusundaki bilgi ve becerileri, verilen eğitimin kalıcılığını yorumlamaya açacaktır.

5. BULGULAR ve TARTIŞMA

Çalışmanın ilk adımında gerçekleştirilen ilkokul süreci öğretim programları taranmış, ikinci adımında ise 5. Sınıf öğrencileri ile açık uçlu sorular kullanılarak nitel görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Bu bölümde ulaşılan bulgular aktararak tartışılmaktadır.

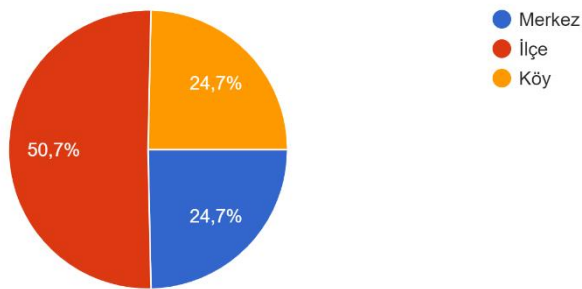
5.1. Verilerin Nicel Analizi

Net bilgiye yönelik sorular doğru yanlış olarak sınıflandırılarak sayısal veriler ile tablolastırılarak bu kısımda sunulmuştur.

5.1.1. Nitel Görüşmeye Katılım Oranı

Merkeze uzaklık dikkate alınarak Iğdır genelinde merkez, ilçe ve köy olmak üzere üç ortaokuldan birer adet beşinci sınıf öğrencileri ile nitel görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşme formuna 32'si kız, 41'i erkek olmak üzere toplamda 73 öğrenci katılım sağlamıştır. Katılım oranları yüzdelik dilime göre incelendiğinde köy ve merkezden %24,7 olmak üzere eşit katılım sağlanmıştır (Şekil 5.1.). En çok katılım %50,7 olmak üzere ilçeden sağlanmıştır (Şekil 5.1.).

Ankete katılım nereden sağlanmıştır?
73 yanıt

Şekil 5.1. Yerleşim yerine göre nitel görüşmeye katılım oranı

5.1.2. Doğal Afetlerin Bilinirliği

Doğal afetler ilköğretim sürecinde öğretim programında yer almakta ve öğrencilere okul ortamında aktarılmaktadır. Doğal afetler ilköğretim sürecinde ikinci ve üçüncü sınıflarda Hayat Bilgisi dersinde, dördüncü sınıfta ise Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilere sunulmaktadır. Öğretim programda yer alan doğal afetler ile ilgili genel bilgiler tespit edilerek sorulara dönüştürülmüştür. Bu sorulara katılımcıların vereceği cevaplar ile ilköğretimi bitirip beşinci sınıfa geçen öğrencilerin doğal afetleri algılama ve tanıma düzeylerine ulaşılmıştır.

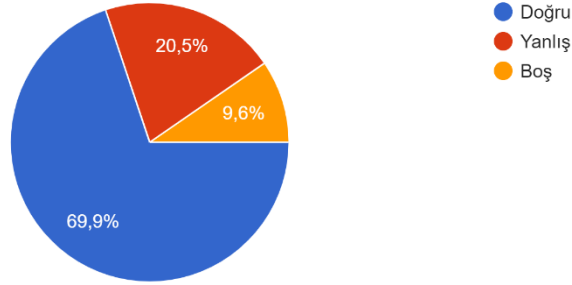

Şekil 5.2. Öğrencilerin depremi tanıma oranı

Yukarıda paylaşılan doğal afetler bölümündeki ilk soru ile öğrencinin deprem cevabına ulaşması beklenmektedir. Verilen cevapların incelenmesi sonucunda öğrencilerin %94,5'inin (Şekil 5.2.) belirtilere göre yaşanan afetin deprem olduğunu bilmektedir. Öğrencilerin %5,5'i (Şekil 5.2.) ise deprem afetini tanıyamamış ve soruya yanlış cevap vermişlerdir. Katılım sağlayan öğrencilerin tamamına yakın bir kısmı sarsıntı ile gerçekleşen afetin deprem olduğunun bilincindedir. Deprem karşısında ne yapması gerektiğini de bilmektedir.

2. Dışarıda yürürken büyük su kitlelerinin hızlı bir şekilde yola doğru geldiğini gördün. Sence ne oluyor? Bu durumda ne yaparsın?

73 yanıt

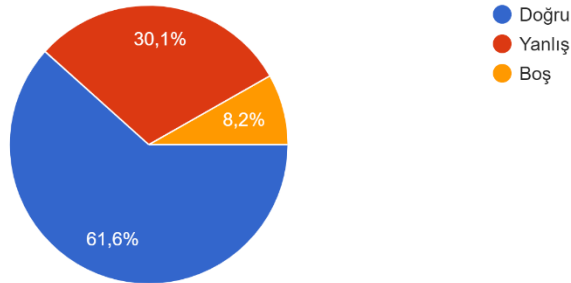

Şekil 5.3. Öğrencilerin sel afetini tanıma oranı

Görüşme formunun ikinci sorusunu okuyan öğrencilerin cevap olarak sel afetine ulaşmaları beklenmektedir. Verilen cevapların yüzdelik oranları incelendiğinde katılımcıların yarısından fazlasının sel afetini tanıdığını ve sel afeti karşısında ne yapması gerektiğini bildiği sonucuna ulaşılmıştır. Sel afetini tanıma konusunda öğrencilerin %69,9'u doğru, %20,5'i yanlış cevap vermiştir (Şekil 5.3.). Ayrıca katılımcıların %9,6'sı bu soruyu boş bırakmıştır (Şekil 5.3.). Bu soruya verilen cevapların oranı üzerinde daha fazla düşünülmelidir. Sel afeti katılım sağlayan öğrenciler tarafından deprem kadar iyi bilinmemektedir. Öğrencilerin sel afeti karşısında ne yapılması gerektiği konusunda yeteri kadar bilinçli olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

3. Arabayla giderken yan taraftaki tepeden toprak ve kaya parçalarının aşağıya doğru kaydığını gördün. Sence ne oluyor? Bu durumda ne yapılmalı?

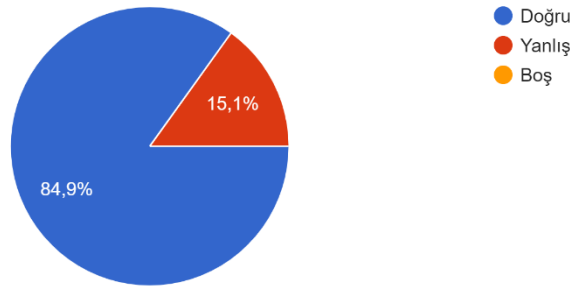
73 yanıt

Şekil 5.4. Öğrencilerin heyelan afetini tanıma oranı

Nitel görüşme formunun üçüncü sorusu heyelan afeti ile ilgilidir. Soruda verilen ipuçlarından öğrencilerin heyelan cevabına ulaşması beklenmektedir. Verilerin incelenmesi sonucunda katılımcıların %61,6'sı (Şekil 5.4.) soruya doğru cevap vermiştir. Doğru cevap veren öğrenciler heyelan afetini tanımakta ve bu afet ile karşılaştığında nasıl hareket edeceğini bilmektedir. Katılımcıların %30,1'i (Şekil 5.4.) soruyu yanlış cevaplamıştır. Bu oran azımsanmayacak kadar büyüktür. %8,2'lik bir kısım ise bu soruyu boş bırakmıştır (Şekil 5.4.). Heyelan hakkında doğru cevaba ulaşamayanlar genel olarak katılımcıların %38,3' ünü oluşturmaktadır. Bu sonuçlar öğrencilerin bu afet hakkında yeteri kadar eğitim yaşantılarına sahip olmadığını göstermektedir. Beşinci sınıf öğrencilerinin heyelan afeti hakkında daha fazla bilinçlendirilmeleri gerekmektedir.

4. Evde otururken ocaktaki tencere aniden alev aldı. Alevler çoğaldı. Sence ne oluyor? Bu durumda ne yapmalısın?
73 yanıt

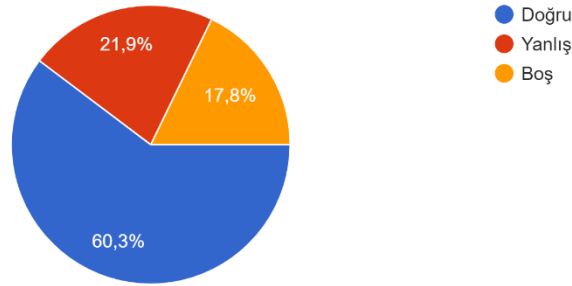

Şekil 5.5. Öğrencilerin yangını tanıma oranı

Yangın günlük yaşamda kişilerin sıklıkla karşılaşılabileceği bir afettir. Yangın orman, arazi gibi dış çevrede gerçekleşebileceği gibi insanların yaşam ortamlarında da meydana gelebilmektedir. Bu soruda bireyin yaşam ortamı hedef alınarak yangın afeti sorusu öğrencilere yöneltilmiştir. Katılımcıların %84,9'u yaşanan durumun yangın olduğu sonucuna ulaşarak doğru cevap vermiştir (Şekil 5.5.). Yanlış cevap verenler %15,1'lik bir dilimi oluşturmaktadır (Şekil 5.5.). Bu soruyu boş bırakan öğrenci bulunmamaktadır. Öğrenciler yangın afetini tanımlama ve genellikle doğru davranışı sergileme konusunda büyük bir oranla doğru yanıtı ulaşmışlardır.

5. Kışın yüksek bir dağ eteğinde kar kütleleri hızlı bir şekilde aşağıya doğru kaymaya başladı. Sence ne oluyor? Bu durumda ne yapmalısın?

73 yanıt

Şekil 5.6. Öğrencilerin çığ afetini tanıma oranı

Görüşme formu doğal afetler bölümünün son sorusunda öğrencilerin çığ afeti cevabını vermeleri beklenmektedir. Verilen cevapların incelenmesi sonucunda katılımcıların %60,3'ünün soruyu doğru yanıtladığı belirlenmiştir (Şekil 5.6.). %21,9'luk kısım soruyu yanlış cevaplarken %17,8'lik kısım soruyu boş bırakmıştır (Şekil 5.6.). Doğal afetler bölümü içerisinde en fazla boş bırakılan afet çığ sorusu olmuştur. Öğrencilerin yarısından fazlası doğru cevaplarken %39,7'lik kısım bu soruya doğru yanıt verememiştir. Heyelan sorusundan sonra en fazla yanlış cevap çığ sorusuna verilmiştir.

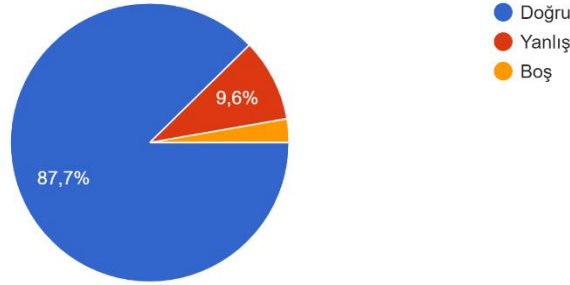
Doğal afetler (deprem, yangın, çığ, sel, heyelan) ilköğretim programında yer alarak öğrencilere aktarılıp öğretilmektedir. Uygulamanın yapıldığı beşinci sınıf öğrencileri baz alınarak yapılacak genellemede öğrencilerin tüm afetleri aynı düzeyde bilmediği ve afet sırasında doğru davranışı belirleyemedikleri sonucuna ulaşılmıştır. En fazla doğru cevap verilen afetler sırasıyla; deprem, yangın, sel, heyelan ve çığ olarak belirlenmiştir. Öğrenciler deprem ve yangın afetlerine verdikleri doğru yanıt oranı %80'den fazladır. En fazla yanlış cevap verilen doğal afetler sırasıyla; heyelan, çığ, sel, yangın ve deprem olarak belirlenmiştir. Sadece yangın ve deprem afetleri ile ilgili sorularda öğrencilerin soruyu boş bırakmadığı tespit edilmiştir. Genel olarak öğrencilerin yangın ve deprem afetlerini çok iyi bildikleri sonucuna ulaşılmıştır. Her öğrencinin bu temel afetleri ve sergilenmesi gereken davranışları en iyi şekilde

öğrenerek bir üst eğitim kademesine geçmesi gerekmektedir. Diğer afetlerin okul ortamındaki işlenişine ağırlık verilerek öğrencilere aktarılması gerekmektedir. Kalıcı öğrenmenin sağlanabilmesi için öğrenme yaşantılarının bu konuda zenginleştirilmesi büyük bir ihtiyaçtır.

5.1.3. Acil Numaralar Hakkındaki Bilgi Düzeyi

Acil numaralar bilgisi ilkokul öğretim programında yer alarak okul ortamında öğrencilere aktarılmaktadır. Birinci ve ikinci sınıf Hayat Bilgisi dersi ile dördüncü sınıf Trafik dersinde acil numaralar konusuna yer verilmiştir. Ambulans, itfaiye, polis, jandarma, orman yangını gibi önemli kurumların numaraları ve bu kurumların işleyişleri öğrencilere aktarılmaktadır. Kazanımlarda yer verilen acil numaralar konusu incelenerek soruya dönüştürülmüş ve nitel görüşme formları ile öğrenci karşısına çıkarılmıştır.

1. Ambulans ne işe yarar? Ambulansın numarası nedir?
73 yanıt

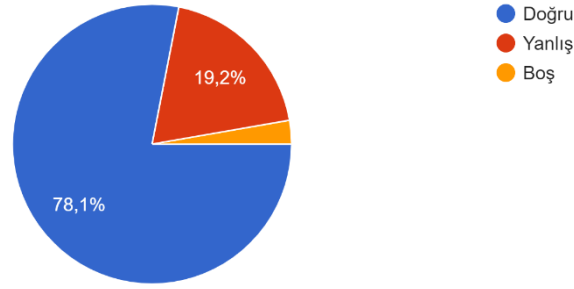

Şekil 5.7. Ambulans hakkındaki bilgi oranı

Acil numaralar arasında karşımıza en sık çıkanlardan biri ambulanstır. Katılımcıların %87,7'si bu soruya doğru cevap vermiştir (Şekil 5.7.). %9,6'lık kısım soruyu yanlış cevaplarken %2,7'lik bir kısım ise bu soruyu boş bırakmıştır. Ambulansın numarası ve işlevi en temel bilgilerden biridir. Verilen cevapların doğruluk oranı fazla olsa da yanlış ve boş bırakılmış olması da düşündürücüdür. Çünkü bir afet, kaza ya da kriz anında ulaşılması gereken ilk numaraların başında ambulans gelmektedir. İlkokulu bitiren her bireyin bu numarayı adı kadar iyi bilmesi gerekmektedir. Yetişen neslin bu konudaki eksikliği ileride karşılaşılabilecek kaza, afet vb. durumlarda sergileyecekleri yanlış ve geç müdahaleler ile kalıcı hasar ve kayıplara sebep olabilir. Bu konudaki bilgi

eksikliğini giderebilmek büyük önem taşımaktadır. Bu konuda eğitimlere ağırlık verilmesi olumlu geri dönüşlerin alınmasını sağlayacaktır. Olumlu geri dönüşler ile toplu bilinçlenme sağlanabilir (Özdikmen, 2018).

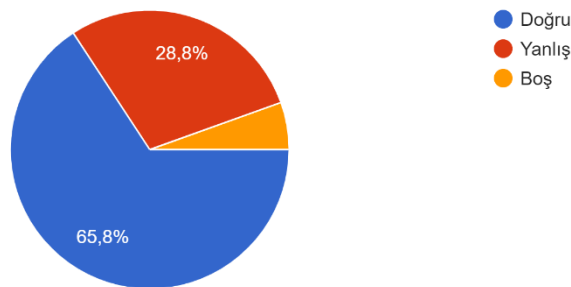
2. Polislerin görevi nedir? Polise ulaşmak için hangi numarayı aramalısın?
73 yanıt

Şekil 5.8. Polis hakkındaki bilgi oranı

Polislerin görevleri ve acil numaraları hakkında katılımcıların %78,1'i doğru cevap vermiştir (Şekil 5.8.). Öğrencilerin %19,2'si bu soruyu yanlış cevaplarırken %2,7'si soruyu boş bırakmıştır (Şekil 5.8.). Veriler incelendiğinde yanlış cevap oranının ambulans numarası ile ilgili soruya göre daha fazla olduğuna ulaşılmıştır. Acil bir durumda kimlerden yardım alması gerektiği, ülkenin polisinin numarası her öğrencinin öğrenmesi gereken en temel bilgilerdir. Bu konudaki boş ve yanlış cevapların varlığı bilgilerin öğretilmesinde büyük bir eksiklik olduğunu göstermektedir.

3. İtfaiye nedir? Hangi durumlarda itfaiyeye ulaşmalıyız? İtfaiyenin numarası nedir?
73 yanıt

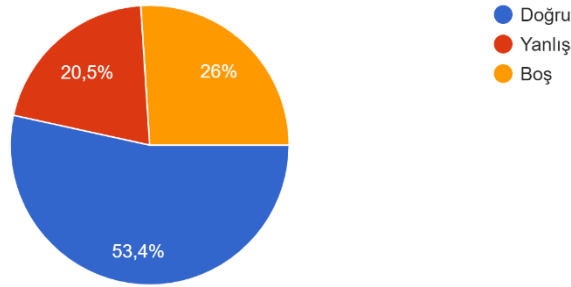

Şekil 5.9. İtfaiye hakkındaki bilgi oranı

İtfaiye, yangın durumları ve genellikle kurtarma çalışmalarında sıklıkla aranan acil durum kuruluşudur. Verilen cevapların incelenmesi sonucunda katılımcıların %65,8'inin itfaiyenin numarasını ve görevlerini doğru bildiği sonucuna ulaşılmıştır (Şekil 5.9.). Öğrencilerin %28,8'i soruyu yanlış cevaplarırken %5,5'i soruyu boş bırakmıştır (Şekil 5.9.). Herhangi bir yangın durumunda aranacak ilk kurum itfaiyedir.

Öğrencilerin doğal afet bilgisinin incelendiği bölümde yangın afeti depremde sonra en çok doğru bilinen doğal afet olmuştur (Şekil 5.5). Fakat yangın afetine verilen doğru cevap sayısı ile yangın anında hangi numarayı arayacakları konusunda belli bir fark bulunmaktadır. İpuçlarından yola çıkarak yangın afetini bilen öğrencilerin afet karşısında hangi numarayı arayacaklarını bilmemeleri düşündürücüdür.

4. Jandarma ne işe yarar? Hangi durumlarda jandarmaya ulaşmalıyız? Jandarmanın numarası nedir?
73 yanıt

Şekil 5.10. Jandarma hakkındaki bilgi oranı

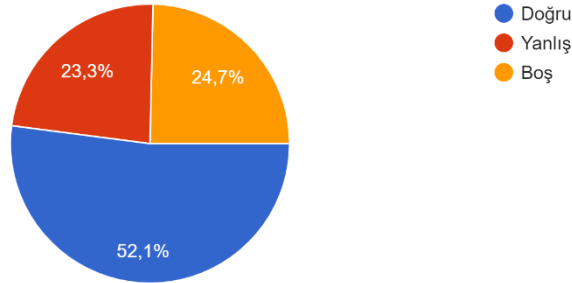
Jandarma il ve ilçe dışında yer alan, polis teşkilatının bulunmadığı bölgelerde görev yapan silahlı kolluktur. Katılımcıların %53,4'ü jandarmanın numarasını ve işlevini bilmektedir (Şekil 5.10.). Öğrencilerin 20,5'i soruyu yanlış cevaplarırken %26'sı boş bırakmıştır (Şekil 5.10.). Acil numaralar arasında en az bilgiye sahip olunan kurum Jandarma'dır. Jandarma hakkında sahip olunan bilgi ilkokulu bitiren öğrenciler için yeterli değildir.

Çalışmaya katılım gösteren öğrencilerin acil durum numaraları hakkında sahip oldukları bilgiler daire grafikleri ile sunulmuştur. Bu numaralar arasında en fazla bilinen numara %87,7'lik oranla ambulansın numarası olmuştur (Şekil 5.7.). Ambulans numarasından sonra ikinci sırada en fazla bilinen %78,1 (Şekil 5.8.) oranla polis kurumunun numarası yer almaktadır. Üçüncü sırada %65,8 doğru cevap ile itfaiye

bulunmaktadır (Şekil 5.9.). Son sıra giderek azalan doğruluk oranı ile %53,4'lük bir dilim ile jandarma yer almaktadır. Ulaşılan sayısal veriler incelendiğinde öğrencilerin doğal afetleri tanıma oranları ile afetler esnasında başvuracakları numaraları bilme seviyeleri arasında fark bulunmaktadır. Yaşanan afet halini en az zararla atlatabilmek doğru müdahale ve ilgili kurum ve kuruluşlardan destek yardım istemekle mümkün olabilir. Öğrenciler afetleri tanımakta fakat başvuracakları destek yardım kuruluşlarının numaralarını yeterli düzeyde bilmemektedirler. En fazla bilinen numara 112 olmuştur. 112 Acil Çağrı Merkezleri projesi ile bütün acil durum kuruluşları tek bir numara altında birleştirilmiştir. Bu projenin öğrencilere acil durumda ulaşacakları numarayı daha iyi bilmesi ve hatırla tutması konusunda kolaylık sağlayacağı aşikardır.

5. Acil durumlarda hangi numaraları arayabilirsin? Bu numaraların gereksiz meşgul edilmesi nelere sebep olur?

73 yanıt

Şekil 5.11. Acil numaraların önemini bilme oranı

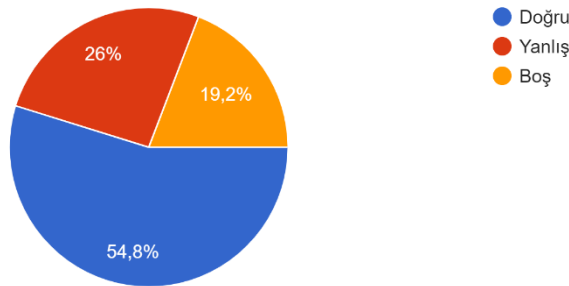
Acil durum numaraları sorusunun ardından bu bölümde son olarak öğrencilere acil durum numaraları gereksiz meşguliyyetin nelere sebep olabileceği öğrencilere sorulmuştur. Katılımcıların %52,1'i acil numaraların gereksiz meşguliyyette ne gibi sıkıntılara sebep olabileceğinin bilincindedir (Şekil 5.11.). Fakat bu oran yeterli düzeyde değildir. Bu soruyu doğru yanıtlayamayan %47,9'luk kesim (Şekil 5.11.) gereksiz meşguliyyetin sebep olabileceği felaketlerden habersizdir. Bu konuda bilinçsizce yapılacak en küçük eylem çok büyük sıkıntılara sebep olabilir. Bu konuda öğrencilerin daha fazla bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

5.1.4. Covid-19 Farkındalığı

Koronavirüs hastalığı (Covid-19) SARS-CoV-2 virüsünün neden olduğu bulaşıcı bir hastalıktır. Covid-19 Çin'in Vuhan kentinde aralık ayı sonlarına solunum yolu belirtileri ile gelişen ve yapılan araştırmalar sonucunda 13 Ocak 2020'de net olarak tanımlanan bir virüstür. Çin'de çıkan bulaşıcı hastalık kısa sürede tüm dünyaya yayılarak birçok kişinin rahatsızlanarak hayatını kaybetmesine ve kalıcı sağlık sorunları yaşamasına sebep olmuştur (T.C. Sağlık Bakanlığı). Değişen varyantlar ile günümüzde hala devam ederek bulaşıcılığını korumaktadır. Tüm dünyaya çok hızlı bir şekilde yayılan bu virüs dünya çapında sağlık ile ilgili yaşanan acil durum ve afet halini oluşturmuştur. Bu afet ile en iyi mücadele belirtilerini bilmek ve hastalık semptomları gözlemlendiği takdirde sergilenecek eylemlerin bilincinde olunması gerekmektedir.

Hastalığın yayılmasını engelleyebilmek için gerekli tedbirler alınmalı ve tüm bireyler bu konuda bilinçlendirilmelidir. Yaşanan bu afet durumuna görüşme formunda da yer verilmiştir. Belirtilerden yola çıkarak öğrencilerin bu virüsü tanıma oranları Şekil 13.'teki gibidir.

1. Aile bireylerinden birinin aniden yüksek ateşi çıktı. Boğaz ağrısı, öksürük, halsizlik ve yorgunluk belirtileri var. Tat ve koku alamıyorlar. Bu belirtiler sence hangi hastalığa ait ve ne yapman gerekiyor?
73 yanıt

Şekil 5.12. Belirtileri ile Covid-19'u tanıma oranı

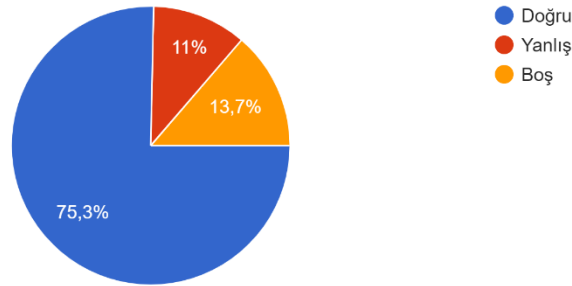
Öğrencilerin %54,8'i hastalığın bireyde gözlenen belirtilerinden teşhisini yapabilmektedir (Şekil 5.12.). Katılımcıların %26'sı soruyu yanlış cevaplarırken %19,2'si ise boş bırakmıştır (Şekil 5.12.). Katılımcıların yarısından fazlası koronavirüsü tanımakta ve belirtileri ortaya çıktığında hangi eylemleri sergilemesi gerektiğini bilmektedir. Fakat günümüzde halen devam eden ve her geçen gün ölümlere sebep olan

hastalığın varlığı söz konusu olduğunda bu oran öğrencilerin bilinçlenmesi açısından yeterli değildir. Güncelliğini koruyan ve direk insan sağlığını hedef alan bulaşıcı bir hastalık karşısında yediden yetmişe tüm bireylerin bilinçlenmesi ve bu konudaki farkındalıklarını arttırması gerekir. Halkın bilinçli olarak sergileyeceği doğru davranışlar ile söz konusu afetin atlatılabileceği unutulmamalıdır.

5.1.5. Can Güvenliği Farkındalığı

Can güvenliği ile ilgili öğretmenler ilköğretim bir, iki ve üçüncü sınıflarda Hayat Bilgisi dersi içerisinde, dördüncü sınıfta ise Trafik dersinde öğrencilere aktarılmaktadır. Bu konu kapsamında öğrencilere; kendisi ve yakın çevresi için güvenli ve güvensiz olanı ayırt edebilme becerisini kazandırmak hedeflenmektedir. İstenmeyen bir durumda hangi davranışların sergilenmesi gerektiği hakkında çeşitli metin ve görsellerden yararlanarak öğrencilere bilinç kazandırılmaya çalışılmıştır (MEB,2018). Nitel görüşmelerde öğrencilere *Trafik ve Can Güvenliği* başlığı altında Şekil 14'te ki soru yöneltilmiştir.

1. Okul çıkışında tanımadığın birisi aylardır gitmek istediğin filme seni götürebileceğini söyledi. Onunla gelmen için ısrar ediyor. Nasıl bir cevap verirsin?
73 yanıt

Şekil 5.13. Can güvenliği konusunda katılımcı bilinçleri

Cevapların analizi sonucunda katılımcıların %75,3'ü soruya doğru yanıtlarken %11'lik kısım yanlış yanıtlamış ve %13,7'si soruyu boş bırakmıştır. Öğrencilerin yarısından fazlası tanımadığı kişilerden gelen tekliflere karşı hangi cevapları vermesi gerektiğini bilmekte ve bu durumda kimlerden yardım alabileceğinin bilincindedir. %24,7'lik kısım ise ne yapması gerektiği konusunda yeterli bilince ve öğrenme yaşantılarına sahip değildir. Bu soru hakkında doğru cevaba ulaşamamış öğrencilerin

günlük yaşamda karşılaşılabilecekleri can güvenliğini tehdit eden tekliflere karşı savunmasız oldukları görülmektedir. Can güvenliğinin tehdit edildiği durumlarda bireylerin doğru davranışı sergileme becerisine sahip olması hayati önem taşımaktadır. Çocuk istismarının önüne geçebilmek yetişkinlerin ve ailelerin bilinçlendirilmesi kadar çocuklarında bu konuda yeterli bilgi birikimine sahip olması ile sağlanabilir. Bu sorudan ulaşılan cevaplar ile okul ortamında bu konu ile ilgili verilen bilgilerin artırılması ve öğrenme yaşantılarının zenginleştirilmesi muhakkak gereklidir.

5.2. Verilerin Nitel Analizi

Nitel analiz; araştırmacı tarafından çeşitli veri toplama teknikleri kullanılarak elde edilen sonuçların özetlenerek yorumlandığı, gözlem ve görüşmelerden ulaşılanların ise doğrudan alıntı ile aktarıldığı bir araştırma yöntemidir (Özdemir, 2010). Bu yöntem sayesinde katılımcıların konu hakkında sahip oldukları detaylı bilgi ve birikime ulaşılabilir. Nitel araştırma yöntemi verilerin araştırmacının kendi doğasına göre yorumladığı bir araştırma türüdür (Kuş, 2007). Araştırmacı kendine özgü yorumlamasıyla farklı başlıklar altında toplanan verileri değerlendirerek konu ile ilgili farklı sonuçları gün yüzüne çıkarabilir. Araştırmanın bu bölümünde katılımcıların verdiği cevaplar ortak başlıklar altında doğrudan alıntılarla değerlendirilerek okuyucuya sunulacaktır.

5.2.1. Doğal Afet Durumunda Sergilenen Davranışlar

Görüşme formunun ilk bölümü doğal afetler ile ilgili olup öğrencilerin verilen ipuçlarından doğal afeti tanıması ve sergilenen doğru davranışı belirtmesi istenmiştir. Elde edilen bulgular ilgili afet başlığı altında sunulacaktır.

Deprem

Türkiye jeopolitik konumu sebebiyle afetlerin en sık yaşandığı ülkelerden biridir. Ülkemizde mevcut bulunan aktif fay hatlarından dolayı deprem en sık görülen afetlerin başında gelmektedir. AFAD'ın resmi internet sitesinde deprem anında yapılacaklar; “...Varsa sağlam sandalyelerle desteklenmiş masa altına veya dolgun ve hacimli koltuk, kanep, içi dolu sandık gibi koruma sağlayabilecek eşya yanına çömelerek veya uzanarak kendinize hayat üçgeni oluşturun. Başınızı iki elinizin arasına alarak veya bir koruyucu (yastık, kitap vb.) malzeme ile koruyun. Sarsıntı geçene dek bekleyin. Güvenli bir yer bulup, diz üstü **ÇÖK**, baş ve enseyi koruyacak

şekilde **KAPAN**, düşmemek için sabit bir yere **TUTUN** hareketini yapın. Deprem sırasında sarsıntı durana kadar olduğunuz yerde kalın.” Şeklinde belirtilmiştir. Her an karşılaşılabileceğimiz ve öngöremediğimiz bu afetten en az zararla kurtulabilmek afet anında sergileyeceğimiz doğru davranış ile mümkün olabilir.

İlkokul sürecinde öğrencilere depremle alakalı birçok bilgi aktarılmaktadır. “Evde oyun oynarken yer sarsılmaya başladı. Sence ne oluyor? Ne yaparsın?” sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde öğrencilerin %94,5’i (Şekil 5.2.) soruda verilen ipuçlarından deprem afetini tanımaktadır.

“Çök tutun kapan hareketine uygularız.” (İlçe ortaokul)

“Deprem çantasını alıp güvenli bir yere girip çöp kapan yaparım.” (İlçe ortaokul)

“Deprem oluyor deprem çantasını alıp güvenli bir yere girip çök kapan yaparım.”
(İlçe ortaokul)

“İlk deprem sanıp bir hayat üçgeni kurarım, sarsılma bittikten sonra evde yaralanan biri varsa evdeki ilk yardım kiti ile ilkyardım uygularım.” (İlçe ortaokul)

“Sakin olurum ve asansör merdivenleri kullanmıyoruz asla ve sağlam bir yere tutunup çök-kapan-tutun hareketi yapıp depremin bitmesini bekliyoruz.” (Merkez ortaokul)

Öğrenciler deprem anında **“Sağlam bir eşyanın yanına çök kapan tekniğini uygular, eğer deprem şiddetli ise yardım isterdim. Annemi ve babamı uyarırdım.”** (İlçe ortaokul) Öğrenci deprem sırasında sergilenecek doğru davranışın bilincindedir. Deprem anında sağlam bir eşyanın yanında çök kapan tekniğini uygulamanın can güvenliğini emniyetini sağlayacağını farkındadır. Bu durumda doğru davranışı sergilerken aile üyelerini de durum ile ilgili bilgilendirmeyi düşünmüştür.

Sorulara verilen cevaplar incelendiğinde öğrencilerin büyük bir kısmı deprem sırasında sakin olup sağlam bir yere tutunmak gerektiğinin bilincindedir. Hayat üçgeni olarak adlandırılan ve çök kapan tutun eylemlerinden oluşan doğru davranışı sergilemesi gerektiğinin farkındalık düzeyi katılımcılar tarafından yüksektir. Deprem çantasının varlığı ve bir kaza durumunda ilk yardım davranışlarını sergilemeleri konusunda öğrenciler bilinçlidir.

Tüm katılımcıların yanıtları incelendiğinde öğretim programında yer alan öğrencilere kazandırılması hedeflenen kazanımlar doğrultusunda öğrencilerden verilmesi beklenen doğru cevap haricinde iki yanıt ulaşılmıştır. Öğrencilere kazandırılması beklenen deprem anında sakin olmak ve doğru davranışı sergilemek gerektiğidir. **“Korkarım ailemin yanına giderim ailemle evden işte hızlı bir şekilde dışarı çıkarız.”** (İlçe ortaokul) cevabını veren katılımcı deprem anında sergilemesi gereken doğru davranışın bilincinde değildir. Deprem anında bireyin bulunduğu ortam veya yapı hasar alabilir. Düşük şiddetli bir depremde dahi bazı yapılar yıkılabilmektedir. Deprem sırasında yaşanan yaralanma ve ölümlerin çoğu sebebi insanların ani panik sebebiyle yanlış davranış sergilemesinden kaynaklanmaktadır. Deprem anında bireyin bulunduğu ortamı terk etme çabası can kayıpları ile sonuçlanabilmektedir. Bir yapıda deprem anındaki sarsıntıdan ilk etkilenen yerler pencere, merdiven, asansör kısımlarıdır. Yapıyı boşaltmak için kullanılan yollar deprem anında ilk hasarı alan ve yıkılmaya daha elverişli olan yerlerdir. **“Ailemi çağırıp küçük kardeşlerimi evlerden uzağa aileme ve küçük kardeşlerime alıp giderim.”** (Köy ortaokul) cevabı ile katılımcının deprem anında sağlam bir yere tutunarak sergilemesi gereken çök kapan tutum eyleminden habersiz olduğu ve ilk olarak çıkış noktasına yöneldiği anlaşılmaktadır. Böyle bir durumda kaza kaçınılmazdır.

Yangın

Yangın dış çevrede, orman alanlarında gerçekleşebileceği gibi bireyin yaşam ortamında da meydana gelebilmektedir. Ev veya çalışma gibi kişinin günlük yaşamında karşılaşılabileceği ufak kazalar veya kablolardaki kaçaklar yangına sebep olabilir. Küçük bir kıvılcım ile başlayan bu durum çok kısa bir sürede büyüyen alevler ile devam eder. Yangın en hızlı gerçekleşen ve zamanında müdahale edilmediğinde çok büyük hasarlara ve can kayıplarına sebep olabilecek bir afettir. AFAD’ın resmi internet sitesinde yangın anında yapılacaklar; **“...110 nolu telefondan yangın itfaiyeye bildirilmelidir. Yangının adresi en kısa ve doğru şekilde mümkünse yangının cinsi ile birlikte (bina, benzin, ahşap, araç vb.) bildirilmelidir. İtfaiye gelinceye kadar mümkünse yangını söndürmek için eldeki mevcut imkanlardan yararlanılmalıdır.”** Şeklinde belirtilmiştir. Yangın ile mücadele zamanında gösterilecek doğru davranış ile mümkün olabilir.

“Evde otururken ocaktaki tencere aniden alev aldı. Alevler çoğaldı. Sence ne oluyor? Bu durumda ne yapmalısın?” sorusuna verilen cevaplara göre katılımcıların 84,9’u (Şekil 5.5.) verilen ipuçlarından yangın afetini tanımaktadır. Öğrencilerin bir bölümü yangın anında aşağıdaki cevaplara benzer şekilde yanıtlar vermişlerdir.

“Yangın oluyor ailemle birlikte güvenli bir yere giderim.” (Merkez ortaokul)

“Yangın olur hemen evden çıkıp itfaiyeyi çağırırım.” (Merkez ortaokul)

“İtfaiye aramalıyım ve evi terk etmeliyim.” (İlçe ortaokul)

“Bu durumda ilk önce dışarı giderim sonra itfaiyeyi ararım” (İlçe ortaokul)

“Evden uzaklaşıp itfaiye çağırırım.” (Köy ortaokul)

“Yangın oluyor itfaiyeyi aramalıyız.” (Köy ortaokul)

Öğrencilerin bir kısmı yangın anında hiçbir müdahalede bulunmadan ortamı hızlıca terk edeceklerini ve yangın durumunda yardım isteyeceği itfaiye kurumunu arayacaklarını belirtmişlerdir. Soruya yukarıdaki gibi yanıtta bulunan öğrencilerin yangın afetine karşı bir müdahalede bulunmadıkları ortadadır. Bu durumun sebebi yangın ile nasıl mücadele edilmesi gerektiğini bilmemelerinden kaynaklanıyor olabilir. Ya da böyle bir durumda can güvenliklerini emniyete almak adına ilk olarak ortamdan uzaklaşma eylemi sergileyeceklerini belirtiyor olabilirler. Bu şekilde ortak yanıt veren öğrencilerin yangın anında yangına müdahale eylemleri söz konusu değildir.

Katılımcıların sadece iki tanesi can güvenliğini emniyete alma konusunda farklı bir cevap vermişlerdir.

“Hemen 110’u ararım ve bir havluyu ıslatıp kapıya koyarım. Böylece daha iyi nefes almamı sağlar.” (İlçe ortaokul)

“Kendimi ya dışarıya ya da yanmayan bir odaya girerim odada kapıyı kapatıp kapının altına ıslak bez koyarım.” (İlçe ortaokul)

“Yangın tüpü ile söndürmeye çalışırım.” (İlçe ortaokul)

“Ben olsam hemen merdivenlerden aşağı inerim ama yangın sadece tencerenin üstünde ise hemen üstüne ıslak havlu koyarım.” (Köy ortaokul)

“Yangın söndürücüyle söndürürüm.” (Köy ortaokul)

“Su getirip üstüne dökmelisin.” (Köy ortaokul)

“Yangını söndürmek için suyla söndürmeye çalışırım.” (Köy ortaokul)

“Alevi söndürmeye çalışırım.” (Köy ortaokul)

Soruya bu şekilde yanıt veren iki öğrenci yangın anında bulunduğu ortamı her zaman terk edebilme olasılığının olmadığını farkındadır. Ortamı terk edememe durumunda yapılması gereken doğru davranışların bilincindedirler. Yangının olduğu ortamda çıkış kapısı her zaman kullanılabilir durumda olmayabilir. Bu sebeple alevlerin olmadığı bir odaya girilip odanın camı açılır. Odanın içerisine alevlerden kaynaklanan zehirli gazların dolmasını engellemek için bir havlu ıslatılarak dumanın girebileceği alanlara özellikle kapının altına konmalıdır. Acil yardım ekiplerinin bu alana ulaşması ve kurtarma çalışmaları beklenmelidir. Tüm katılımcılardan sadece iki tanesinin yangın esnasında uygulanması gereken bu eylemi bilmesi düşündürücüdür.

“Evdeki bir bezi ıslatıp alevin üzerine atarım.” (İlçe ortaokul)

“Evdeki sularla söndürmeye çalışırım.” (İlçe ortaokul)

“Ateşe su atıp söndürmeye çalışırım.” (İlçe ortaokul)

“İnsanlar ateş ya da ocakta yemek bırakmak gibi şeylere dikkat etmelidir. Pencereleleri açar evde yangın tüpünü bulup yangına müdahale ederim.” (İlçe ortaokul)

Katılımcılar arasında yangın afetine müdahale etme cesaretini gösteren öğrenciler de bulunmaktadır. Yangına müdahale eyleminde bulunan öğrenciler su, ıslak havlu ve yangın tüpü kullanarak yangını söndürmeye çalışmışlardır. Bazı katılımcılar ise sadece “*Alevi söndürürüm.*” gibi kısa cevaplar kullanarak söndürme eyleminde hangi yolları kullanacaklarını belirtmemişlerdir. Ocakta alev alan bir tencere içerisindeki maddelere göre büyük bir risk oluşturmaktadır. Nitekim ocakta unutulmuş ve alev almış kızgın yağ su ile söndürmeye çalışmak alevlerin hızlı bir şekilde artıp her tarafı sarmasına ve yangının şiddetinin artmasına sebep olmaktadır. Ocaktaki tencerenin unutulmuş alev alma durumu günlük yaşamda sıklıkla karşılaşılabilecek bir haldir. Bu duruma doğru müdahalenin iyi bilinmesi hayati önem taşımaktadır. Katılımcıların sadece iki tanesi alev almış tencerenin üzerine ıslak havlu koyulması gerektiğini ifade etmişlerdir. Mevcut duruma yapılacak en doğru eylem budur. Diğer öğrencilerin su ile söndürmeye çalışırım söylemleri bu konuda büyük bir riskin mevcut olduğunu göstermektedir. Yangın tüpünü tercih eden, her evde yangın tüpünün bulunması gerektiğini söyleyen katılımcılar da mevcuttur. Fakat her evde yangın tüpü bulunmayabilir.

Bazı öğrenciler acil çağrı numaralarındaki yeni güncellemenin bilincindedir. Sorulara verdikleri cevaplarda bu durumu belirtmişlerdir. “*Hemen polis, itfaiye, hastanenin ortak numaraları olduğundan dolayı 112’yi ararım.*” (İlçe ortaokul), “*Ben güvenli bir alana çıkıp 110-112 numarasını arar insanların paniğe kapılmamasını söylerim.*” (İlçe ortaokul) Katılımcı yangın anında hangi acil numarayı araması gerektiğinin bilincindedir. Ayrıca gittiği güvenli ortamda etraftaki insanları konu hakkında uyarması ve paniğe kapılmamaları yönünde çaba sarf etmesi örnek alınması bir davranıştır.

Yangın afet ile ilgili soruya merkezden katılım sağlayan öğrencilerin tamamı yangın ortamından hemen uzaklaşıp itfaiyeyi aramak gerektiğini belirtmişlerdir. Fakat bu öğrencilerin bir kısmı acil numaralar sorusuna verdikleri cevaplar ile itfaiye kurumunun numarasını bilmedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğrenci hangi eylemi sergilemesi gerektiğinin bilincindedir fakat acil numara bilgisi yönünden büyük bir eksiklikleri bulunmaktadır. Yangına müdahale konusunda da yeterli farkındalıkları

bulunmamaktadır. Öğrencilerin bilgilendirilmesi ve bu konuda daha fazla eğitim içeriklerine yer verilmesi gerekmektedir.

Sel

Yoğun yağış veya mevsimsel şekilde oluşan taşkınlarla su kütlelerinin mevcut alan dışına taşarak çevreyi işgal etmesi sel olarak bilinmektedir. AFAD'ın resmi internet sitesinde sel anında yapılacaklar; “...*Sel bölgesini hemen terk ederek yüksek ve güvenli bölgelere gitmeli ancak asla sudan karşıdan karşıya geçmeye çalışılmamalıdır, çünkü su aniden derinleşebilir.*” Şeklinde belirtilmiştir. Bu afet sırasında birey suyun gücü ile karşı karşıyadır. Kuvvetli bir şekilde gelen su kütleleri geldiği yoldaki birçok cismi sürükleyerek taşımaktadır. Bu sebeple afet sırasında sel sularına kapılmak ciddi yaralanma ve can kayıplarına sebep olmaktadır. Afetler karşısında sergilenecek doğru eylem hayatın kaliteli devamı için şarttır.

İlkokul öğretim programı kazanımlarında sel afeti ve yapılması gerekenler bulunmakta ve öğrencilere aktarılmaktadır. “*Dışarıda yürürken büyük su kütlelerinin hızlı bir şekilde yola doğru geldiğini gördün. Sence ne oluyor? Bu durumda ne yaparsın?*” sorusuna verilen cevaplar incelendiğinde katılımcıların %69,9'u sel afetini tanımaktadır (Şekil 5.3.).

Katılımcılardan bazıları sel anında evlere gitmek gerektiğini söylemiştir.

“Sel anında panik yapmayalım evimize girip kapıları kapatmalıyız.” (Merkez ortaokul)

“Evimde güvenli bir şekilde kalırım.” (İlçe ortaokul)

“Hemen eve gitmen lazım yoksa sular seni götürür.” (Köy ortaokul)

Sel anında bireyin evine gitmesi her zaman bu afetten korunmanın doğru yolu olmayabilir. Kişinin oturduğu evin yüksekliği ve bulunduğu konuma göre sel anında eve gitmek can güvenliği için daha tehlikeli olabilmektedir. Sel anında zemin katta ikamet edenler için evin su ile dolması ve boğulmalara sebep olma durumu kaçınılmazdır. Ayrıca kuvvetle gelen sel suları karşısında birçok yapı hasar görerek yıkılmaktadır. Soruya bu şekilde cevap veren öğrencilerin konu ile ilgili daha çok bilgilendirilmelerine ihtiyaç vardır.

Sel suları karşısında öğrencilerin büyük bir çoğunluğu yüksek yerlere çıkmak gerektiği cevabını vermişlerdir.

“Boğulma tehlikesi olabilir yüksek ve sağlam bir yerin üstüne çıkarım.” (İlçe ortaokul)

“Korunaklı ve yüksek bir yere çıkarım.” (İlçe ortaokul)

“Yüksek bir yere çıkıp insanları uyarırım ve yetkili kişilere arayıp yardım isterdim.”
(İlçe ortaokul)

“Evime girer kapıyı pencereyi kapatıp terasa çıkarım.” (Köy ortaokul)

“Yüksek bir yere tırmanırım ve görevlileri beklerim.” (Köy ortaokul)

“Ailemi alıp evinin çatısına çıkarız.” (Köy ortaokul)

Sel afeti sorusuna yukarıdaki gibi cevap veren öğrenciler sel afetinin boğulmalara sebep olabileceğinin ve sel sularının yükselebileceğinin farkındadırlar. Bu sebeple bir sel anında yüksek ve sağlam yerlere çıkmak gerektiğini verdikleri cevaplarda belirtmişlerdir. Bazıları sel anında yüksek bir yere çıkarken ailesini ve çevredeki insanları uyarma davranışlarını sergileyeceklerini ifade etmişlerdir. Çevreye ve diğer afetzedelere karşı duyarsız kalmamaları takdir edilesi bir davranıştır. Katılımcı ***“Üzerimdeki montu ve bunun gibi şeyleri çıkarırım suyun üstüne çıkmak için.”*** (İlçe ortaokul) verdiği bu cevap ile sel anında sel suyuna kapıldığını düşünmektedir. Sel suyu içerisinde boğulmamak için kişinin kendisine ağırlık yapacağı eşya ve cisimlerden kurtulması gerekmektedir. Öğrenci bu bilginin farkındalığı ile üzerindeki mont ve buna benzer kıyafetleri çıkaracağını ifade etmiştir.

Görüşmeye merkezden katılım gösteren öğrencilerin hiçbirisi sel anında sergilenecek doğru davranışa maalesef ulaşamamışlardır. Merkezdeki katılımcıların bir kısmı sel anında yapılacaklar hakkında soruyu boş bırakırken bazıları ise evlerine gitmek gerektiğini ifade etmiştir. Sel sularından korunmak için yüksek yerlere gitmek gerektiği cevabına ulaşamamıştır. Bu sonuçtan hareketle merkezden katılım sağlayan öğrencilerin sel afetinin kendisi ve sebep olabileceği zararlar hakkında yeterli bilgi

düzeyine sahip olmadıklarına ulaşılmıştır. Bu sebeple öğrenciler afet karşısında sergilenecek doğru eylemi de bilmemektedir.

Heyelan

Heyelan; yüksek ve eğimli bölgelerde meydana gelen toprak ve kaya parçalarının kayma hareketidir. Ülkemizde özellikle Karadeniz bölgesinde yaşanmaktadır (ÇEM, 2016). Toprağın yapısı, nem oranı, ağaçlandırılma oranı ve bölgede meydana gelen yağışlar ve yıkımlar heyelana sebep olabilmektedir. Heyelan anında yapılacaklar AFAD'ın resmi internet sitesinde; “...**Heyelan anında kapalı alandaysanız; binadan çıkmak ve heyelan bölgesinden uzaklaşmak için yeterli vaktiniz yoksa içeride kalın. Sağlam eşyaların altında veya yanında hayat üçgeni oluşturarak ÇÖK-KAPAN-TUTUN hareketini uygulayın. Açık alandaysanız tehlike anında heyelan veya çamur akıntısının yolundan uzak durarak hemen mümkün olduğu kadar yükseklerle doğru uzaklaşın ve çevrenizde yaşayan insanları toprak kaymasına karşı uyarın. Çamur ve moloz akmasından kaçabilecek zamanınız veya etrafınızda arkasına saklanacağınız sağlam bir yapı yoksa ÇÖK-KAPAN-TUTUN hareketi ile başınızı ve boynunuzu koruyun.**” Şeklinde belirtilmiştir.

Öğrencilere yöneltilen “*Arabayla giderken yan taraftaki tepeden toprak ve kaya parçalarının aşağıya doğru kaydığını gördün. Sence ne oluyor? Bu durumda ne yapılmalı?*” sorusunda verilen ipuçlarından meydana gelen afetin heyelan olduğuna katılımcıların %61,6’sı ulaşarak doğru cevap vermiştir (Şekil 5.4.). Heyelan sırasında yapılması gerekenler ise farklılık göstermektedir. Öğrencilerin bir kısmı heyelan anında araç ile geri gitmeyi veya o ortamdan kaçmaları gerektiği cevaplarını vermişlerdir.

“Arabadan çıkıp güvenli bir yere giderim.” (Merkez ortaokul)

“Öteye çekilip kendimi korurum.” (Merkez ortaokul)

“Arabayı geri vites alıp geri geri gitmemiz lazım.” (Merkez ortaokul)

“Arabayı yana çekerim yavaş yavaş ses etmeden biraz uzaklaşırm, durunca arabaya biner giderim.” (İlçe ortaokul)

“O sırada topraktan kaçmalıyız ve Afad’ı aramalıyız.” (İlçe ortaokul)

“Ben sürücü uyarıp arabayı güvenli bir yere almasını söylerim.” (İlçe ortaokul)

“Arabayı R vitesine alarak geriye giderdim.” (İlçe ortaokul)

“Kaçarım canımı kurtarırım.” (Köy ortaokul)

“Arabadan çıkarım ve koşarım.” (Köy ortaokul)

Soruya yukarıdaki gibi cevap veren öğrenciler heyelan anında kayan toprak ve kaya parçalarının zarara sebep olabileceğinin farkındadır. Bu sebeple böyle bir anda aracı durdurmak geri geri gitme eylemini sergilenmesi gerektiğinin bilincindedirler. Bazı öğrenciler araç geri geri gitse dahi kayan toprağın halen zarara sebebiyet verebileceğini fark ederek araçtan inme eylemini sergileyeceklerini belirtmişlerdir. Heyelan bittikten sonra yollarına devam edeceklerini ifade etmişlerdir.

Katılımcılardan biri ***“Anında hızlanırım.”*** (İlçe ortaokul) cevabını vermiştir. Fakat bu cevap afet anında her zaman iyi şekilde sonuçlanmayabilir. Heyelan gibi aniden gerçekleşen ve hasarı öngörülemeyen afetlerde afetin olduğu bölgeye doğru hızlı hareket etmek her zaman doğru olmayacaktır. Eğer araba ile seyahat sırasında yukarıdan toprak yığınlarının fark edilmesi anında süre kısıtlı ve kaçınılmaz bir ortam mevcut ise ve arkadan diğer araçlarda gelmekte ise sürücü bu durumda hızlanarak tehlikeli kısmı atlatması gerekir. Öğrencinin verdiği bu cevap afet sırasında yaşanan duruma göre değişiklik göstereceğinden yanlış sayılmaz. Verilen cevaptaki bu eylemde afet ile mücadele sırasında mevcut duruma göre izlenebilecek alternatif bir durumdur.

“Eğer toprak arabayı kaplarsa yardım ekiplerini ararım ondan önce açık camları kapatırdım.” (İlçe ortaokul) cevabını veren öğrenci gerçekleşen afetin ulaşabileceği farklı boyutları da düşünerek farklı çözüm yolları içeren bir yanıtta bulunmuştur. Afet anında kayan toprağın aracı kaplayabileceği ihtimalinin farkındadır. Bu durum karşısında arabadan çıkamayacağının bilincindedir. Bu sebeple araç içinde yardım ekiplerini beklerken bir yandan da mevcut durumdan en az zararla kurtulabilmek ve nefes almaya devam edebilmek için bulunduğu aracın açık camlarını kapatma eylemini sergileyeceğini ifade etmiştir.

“Tepeden toprak kayarsa yollar kapanır kimse geçemez. Arabadayken toprak kayarsa direk arabayı sağa çekerim.” (İlçe ortaokul) yanıtını veren katılımcı heyelan afetinin gerçekleştiği ortamda nelere sebep olabileceğinin farkındadır. Heyelan afeti gerçekleştiği ortamı veya yolu kullanılamaz hale getirmektedir. Bu durumda araçlar yola devam edemeyecektir. Öğrenci verdiği cevap ile yolun kapanacağını bilincinde olarak çözümünü arabayı sağa çekmekte bulmuştur.

Bu soruda katılımcılardan biri heyelan afetini önleme adına çözüm yolu içeren bir yanıtta bulunmuştur. **“Ağaç dikilir yapay evler ağaçsız alana konarak insanların güvende olmasını sağlar.”** (İlçe ortaokul) Öğrenci heyelan afetine sebep olan durumları bilmektedir. Heyelan afetinin en önemli sebeplerinden biri dik arazilerde toprağın kendini tutucu özelliğinin olmaması ve tahrip edilen bitki örtüsünden dolayı toprağın ağaç kökleri gibi tutucu özelliğe sahip etmenlerden mahrum kalmasıdır. Öğrenci bu cevabı ile afet anında yapılması gerekeni söylemek yerine afet öncesinde afete sebebiyet olabilecek durumların ortadan kaldırılabilmesi için ağaç dikilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Katılımcılardan iki tanesi kavram karışıklığı yaşamaktadır. Bu öğrenciler soruya erozyon olarak cevap vermişlerdir. Heyelan ve erozyon afetlerini karıştırmaktadır. AFAD’ın tanımına göre erozyon; toprağın aşınmasını önleyen bitki örtüsünün yok olması sonucunda zamanla toprağın verimli kısmının su ve rüzgâr gibi dış etmenler sebebiyle aşınması ve verimsiz hale gelmesi durumudur. Heyelan ve erozyon öğrenciler tarafından en sık karıştırılan terimlerdir. Heyelan sorusuna **“Erozyonları durdurmak için ağaçlar dikilmelidir.”** (İlçe ortaokul) şeklinde yanıt veren öğrenci erozyonu önlemek için yapılması gereken doğru davranışı söylemiştir. Fakat soru heyelana yöneliktir. Bu öğrencinin kavram karmaşasını giderilebilmesi için konu ile ilgili bilgilendirilmesi gerekmektedir.

Katılımcı öğrenciler genel olarak heyelan afeti söz konusu olduğunda konusunda ne yapılması gerektiğinin bilincindedir.

Çığ

Çığ; dağın bir kısmından kopan ve yuvarlandıkça büyüyen kar kütleleridir. Yüksek ses ve kuvvet bu kar kütlelerinin aşağıya doğru kaymasını tetikleyici etki oluşturmaktadır. Çığ sırasında yapılacaklar AFAD’ın resmi internet sitesinde çığ anında

yapılacaklar; “...Çığın büyüklüğüne, hızına, patikanın genişliğine ve etrafta bulunan araçlara bakarak en kısa sürede riskli alanı terk edin ve daha güvenli yerlere ulaşmaya çalışın.” şeklinde belirtilmiştir.

Öğrencilere görüşme formunda yöneltilen “Kışın yüksek bir dağ eteğinde kar kütleleri hızlı bir şekilde aşağıya doğru kaymaya başladı. Sence ne oluyor? Bu durumda ne yapmalısın?” Sorusuna katılımcıların %60,3’ü verilen ipuçlarından doğru yanıtı ulaşmış ve çığ afetini tanımıştır (5.6.).

“Bize çarpabilir. Bize geldiği yönden ayrılmalıyız.” (Merkez ortaokul)

“Hemen koşa koşa oradaki bir eve sığınırım.” (Merkez ortaokul)

“Evin içine girip güvenli bir yere saklanırım.” (Merkez ortaokul)

“Çığın yanından uzaklaşılmalıdır ve asla dışarı çıkmamalıyız.” (İlçe ortaokul)

“Eve girip kapıyı kapatırım.” (İlçe ortaokul)

“Çığ durana kadar evden dışarıya çıkmalıyız.” (İlçe ortaokul)

“Kızağım ile kayıp kaçırım.” (İlçe ortaokul)

“Eve girerim kar durana kadar evde beklerim.” (Köy ortaokul)

“Ben de kendimi bir eve sığınırım.” (Köy ortaokul)

“Çığ oluyor oradan uzaklaşmalıyız.” (Köy ortaokul)

“Yüksek bir yere tırmanırım ve helikopteri beklerim.” (Köy ortaokul)

Katılımcıların birçoğu çığ sorusuna yukarıdaki gibi yanıt vermişlerdir. Çığın kuvvetle gelen kar kütleleri olduğunun bilincindedirler. Öğrenciler çığdan korunmak için oradan hemen uzaklaşılması gerektiğini ve en yakın güvenli yere girerek tehlike bitene kadar beklemek gerektiğini söylemişlerdir. Öğrencilerin cevapları doğrudur. Soruya bu şekilde yanıt veren katılımcılar çığ afeti sırasında ne yapılması gerektiğinin bilincindedir.

Katılımcılardan biri soruya **“Bir ağaca tırmanıp dururum.”** (Köy ortaokul) cevabını vermiştir. Bu öğrenci çığ afeti sırasında kayan kar kütlelerinin ne kadar

yüksekliğe ulaşabileceğinin farkında değildir. Bir ağaç yüksekliğine ulaştığında çığ afetinden korunabileceğini düşünmektedir. Öğrencideki bilgi eksikliğinin giderilmesi gerekmektedir.

“Bu durumda dağdaysam bir taşın arkasına çömelirdim.” (İlçe ortaokul) katılımcı verdiği bu cevap ile kişinin afet sırasında her zaman sığınacak güvenli bir yapının bulunamayacağını bilincindedir. Bu sebeple ortamdaki sağlam bir cismin arkasına geçmeyi uygun görmüştür. Nitekim o sırada dağda bulunan kişi için kaçma fırsatı bulunmuyorsa yapılacak en doğru eylem sağlam bir cismin arkasına geçerek can güvenliğini sağlamaktır.

Çığ sırasında kendisinden başkalarını düşünen katılımcılarda mevcuttur. **“Önce kar kütlelerinin altında biri var mı diye kontrol ederim.”** (İlçe ortaokul) **“Ben paniğe kapılmayarak yaşadığım yeri terk ederim ve insanlara güvenli bir alana geçmelerini söylerim.”** (İlçe ortaokul) Bu iki yanıt veren katılımcılar kendileri dışındaki diğer insanlara karşı duyarsız kalmamış afet sırası ve sonrasında üzerlerine düşen insani görevlerini yapacaklarına verdikleri cevaplardan ulaşılmıştır.

Katılımcılardan çığ sorusuna yanlış cevap verenler de bulunmaktadır. **“Çığ olduğunda yere uzanmalyız”.** (Köy ortaokul) Soruyu bu şekilde yanıtlayan öğrenci soruda gerçekleşen afetin çığ olduğunu bilmektedir. Fakat çığ sırasında ne yapılması gerektiği, hangi önlemlerin alınması konusunda en ufak bir bilgisinin olmadığı verdiği yanıtta anlaşılmaktadır. Öğrencinin bilgi eksikliği mevcuttur. Başka bir katılımcı soruyu **“Yavaş yavaş giderim.”** (İlçe ortaokul) şeklinde yanıtlamıştır. Bu öğrenci de çığ afetini ve yapılması gereken doğru davranışı bilmemektedir. Soruya yanlış cevap veren öğrencilerin bir çığ anına denk gelme durumlarında can güvenliklerinden endişe duyulmalıdır.

Katılımcılardan biri soruya **“Çığ düşüyor ve ne yapacağımı bilmiyorum.”** (İlçe ortaokul) şeklinde cevap vermiştir. Bu yanıt bir itiraf niteliğindedir. Verilen eğitimin kapsamı ve kalıcılığını sorgulayıcı niteliktedir. Öğrenci afetin ne olduğunu bilmekte fakat afet sırasında ne yapacağını bilmemektedir. Kazanımlarda yer alan ve öğrencilere aktarılan bilgilerin kapsamı, işleniş şekli ve kalıcılığı; verilen yanlış cevaplar, boş bırakılan kağıtlar ve itiraflar neticesinde tekrar sorgulanmalı ve düzenlenmelidir.

5.2.2. Kriz Anına Yönelik Genel Tepkiler

Kriz anı beklenmedik şekilde ortaya çıkan ve hızlı müdahale gerektiren, bireyi buhrana sürükleyen anlık durumlardır. Kriz anı acil müdahale gerektiren durumlardır. Kriz anı karşısında bireyin hızlı davranması ve doğru davranışı sergilemesi beklenmektedir. Görüşme formunda yer alan *Kriz Anı* bölümünde katılımcılara yöneltilen sorular ile karşılaştıkları bir kriz anında sergileyebilecekleri genel tepkilere ulaşılmaya çalışılmıştır.

Kriz anı bölümünde yer alan *“Kardeşin/kuzenin/arkadaşın prizle oynarken aniden titremeye başladı. Ona ne oluyor? Nasıl müdahale etmelisin?”* sorusunu öğrencilerin bir kısmı boş bırakmıştır. Diğer katılımcıların ise bu sorunun çözümüne dair farklı cevapları bulunmaktadır. Elektrik çarpması acil ve hızlı müdahale gerektiren bir kriz anıdır. Elektrik çarpması anında kazazedeye yardım sağlanırken elektrik akımı kesilmeden kazazedeye dokunulmamalıdır. Şalter kapatıldıktan sonra ya da iletken olmayan bir cisim ile kazazede bu akımdan kurtarılmalı daha sonra kendisine temas sağlanmalıdır (Karaduman, 2021).

Katılımcılardan sadece üç tanesi soruyu aşağıdaki gibi yanıtlamışlardır.

“Elektrik çarpıyor. Şalteli kapatıp annemi çağırırım.” (Merkez ortaokul)

“Hemen anneme ya da başka birine söylerim elektrikleri kapatsın.” (Merkez ortaokul)

“Elektrik çarpıyor, giderim elektrik şalterini kapatırım.” (Köy ortaokul)

Elektrik çarpmasına karşı sergilenecek ilk müdahale olarak elektrik şalterini kapatırım şeklinde yanıt veren öğrenciler kazazedeye doğru şekilde yardım etmektedirler. Elektrik şalterinin kapatarak akımı kesmek elektrik çarpmalarına karşı sergilenecek ilk davranıştır. Akım kesildikten sonra ne yapılacağı konusunda öğrencilerden yeterli düzeyde cevap alınmamıştır.

Katılımcılardan sadece iki tanesi soruyu aşağıdaki gibi yanıtlamışlardır.

“Hemen fişi çıkarıp anneme bildiririm.” (İlçe ortaokul)

“Prizi çekip çıkarırım.” (Köy ortaokul)

Öğrencilere yöneltilen soruda bir kablonun varlığından bahsedilmemektedir. Fakat öğrenciler kablo olduğunu düşünerek kablonun fişini çekerim şeklinde cevap vermişlerdir. Köy ortaokulundaki öğrenci fiş ile priz kavramlarını karıştırmaktadır. Elektrik çarpmasının olduğu sırada ilgili fişi çekmek güvenli bir davranış değildir.

Bu davranış can güvenliğini tehlikeye atmaktadır. Katılımcılar aslında kazazedeyi korumak adına elektrik akımını kesmek için fişi çekerim yanıtlarını vermişlerdir. Fakat akımı kesmek için en doğru davranış ana şalteri kapatmak olacaktır. Kablonun tamamında ya da prize bağlandığı kısımda bir elektrik kaçağı olabilir.

Katılımcıların birçoğu soruyu aşağıdaki gibi yanıtlamışlardır.

“Hemen dışarıdan aldığım bir çubukla prize vurup yere düşürürüm.” (Merkez ortaokul)

“Elektrik çarptıyor bir tahta sopa ile elektriği alırım.” (İlçe ortaokul)

“Elektrik çarptıyordur bir tahta ile elektrik devresinden uzaklaştırırım” (İlçe ortaokul)

“Elektrik çarptıyordur ve onu uzaklaştırmak için sopayla iteriz.” (İlçe ortaokul)

“Bir sopa ile elini oradan çekerim ve onu uyandırmaya çalışırım.” (İlçe ortaokul)

“Ona dokunmadan annemi çağırıp onu sopayla prizden uzaklaştırdım.” (İlçe ortaokul)

“Bir şey getiririm çekerim onu.” (Köy ortaokul)

“Hemen bir tahta alırım tahta ile elini çekerim.” (Köy ortaokul)

“Elektrik çarptıyor plastik bir şeyle iterim.” (Köy ortaokul)

“Elektrik çarptıyor, ben de bir tahtayla yardım ederim.” (Köy ortaokul)

“Bir tahta alıp onu çekerim.” (Köy ortaokul)

“Polis ve ambulansı ararım bir de itfaiyeyi.” (Merkez ortaokul)

“Hemen annemi çağırırım.” (Merkez ortaokul)

Öğrenciler verdikleri cevaplarında elektrik çarpması anında kazazedeyi kurtarmak için bir çubuk, sopa kullanmışlardır. Kazazedenin kurtulabilmesi ile

elektriğin çarptığı kaynaktan uzaklaştırılması gerektiğini bilmektedirler. Bu müdahaleyi direk yapamayacaklarını elektriğin kendilerine de çarpabileceğinin bilincinde olan öğrenciler aracı bir malzeme kullanmışlardır. Bu katılımcılar elektrik çarpması olayına nasıl müdahale edilmesi gerektiğini bilmektedirler. Özellikle **“İletken olmayan bir malzeme ile onlar prizden uzaklaştırırım.”** (İlçe ortaokul) bu cevabı veren katılımcı elektrik çarpması durumunda iletken olan bir malzeme ile durumu önlemeye çalışmanın nelere sebep olabileceğini bilmekte ve cevabında iletken olmayan bir madde olarak cismi nitelemektedir. Katılımcının **“Kuru bir odun felan varsa onla sırtına vurabiliriz.”** (İlçe ortaokul) verdiği bu yanıt kişide bilgi eksikliği olduğunu göstermektedir. Katılımcı elektrik çarpması durumunda hangi malzemeyi kullanması gerektiğini bilmektedir. Fakat bu malzemeyi nasıl kullanacağı hakkında yanlış bilgiye sahiptir. Elektrik çarpması durumunda iletken olmayan madde ile kazazede arasındaki akımın kesilmesi amaçtır. İletken olmayan madde ile kişinin sırtına vurmak doğru bir eylem olmayacaktır.

Katılımcıların bir kısmı elektrik çarpması durumunda yakınlarından yardım isteyeceklerini ifade etmişlerdir.

“Elektrik çarptırıyor dur 112'yi arayıp Anne babama haber veririm. (İlçe ortaokul)

“Elektrik çarptırıyor onu çekip hemen 112'yi ararım. (İlçe ortaokul)

“Hemen anneme ve babama söylerim. (İlçe ortaokul)

“Kim yanımdaysa onu çağırırım. (İlçe ortaokul)

“Koşup anneme söyledim evde öyle yapardım okulda müdüre söyledim.” (İlçe ortaokul)

“Hemen ambulansa haber veririm.” (Köy ortaokul)

“Onu hemen hastaneye götürürüm.” (Köy ortaokul)

Elektrik çarpması anında yakınlarından yardım isteme davranışı yanlış bir eylem değildir. Fakat mevcut durumda zaman çok önemlidir. Elektrik çarpması anında kişinin kurtulması yapılacak hızlı müdahale ile mümkün olabilir. Bireyin yanında her zaman yakınları veya yardım isteyecek birileri bulunmayabilir. Ambulans gibi acil yardım kuruluşlarının ise olay yerine gelerek müdahalede bulunmaları kazazede için geç bir

davranış olabilir. Bu şekilde yanıt veren öğrencilere elektrik çarpması anında doğru müdahalenin öğretilmesi ve katılımcıların bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Köy ortaokulundan katılım gösteren öğrencinin kazazedeyi hemen hastaneye götürme eylemi yanlıştır. Kazazedeye elektrik akımı kesilene kadar temas edilmemelidir.

Katılımcılardan bazıları aşağıdaki gibi yanıtlar vererek su ile müdahale yöntemini seçmişlerdir.

“Ona ellemeyip, elime odun alıp tutmasını söyleyip ellerini yıkaması için banyoya götürürüm.” (İlçe ortaokul)

“Onun üstüne su dökerim.” (İlçe ortaokul)

“İlk arkadaşımı o bölgeden ayırırım, yüzüne su dökerim.” (İlçe ortaokul)

Elektrik çarpma durumunda kazazedeye asla su ile müdahale edilmemelidir (Karaduman,2021). Bu yanıtı veren öğrenciler bilinçlendirilmelidir. Su ile müdahalede şeklindeki cevapların sadece ilçe ortaokuldaki katılımcılar tarafından verilmiş olması düşündürücüdür.

Katılımcıların iki tanesi sorudaki probleme farklı bir çözüm önerisi getirmişlerdir.

“Çarpılan yerini toprağa koyarım.” (İlçe ortaokul)

“Çarpıldığını sanarım hemen çıkarım elini kuma basarım.” (İlçe ortaokul)

Elektrik çarpması durumunda kişinin akım ile teması kesildikten sonra kazazedenin bedeninde elektrik akımı kalmamaktadır (Asil, 2011). Bu sebeple katılımcıların verdikleri cevaplar müdahale için sergilenecek doğru eylem değildir. Bu cevabı veren katılımcıların aynı kurumdan katılım sağlaması ise düşündürücüdür.

Katılımcıların cevapları incelendiğinde bazı öğrencilerin kendine özgü yanıtlar verdiklerine ulaşılmıştır. ***“İlk önce birkaç dakika ona dokunmam çünkü bende zarar görebilirim. Ve sonra ona dokunup yardım ederim.”*** (İlçe ortaokul) Katılımcı elektrik akımına maruz kalmış kazazedeye dokunmanın kişiye de zarar verebileceğinin

bilincindedir. Fakat elektrik çarpma durumu birkaç saniye ya da dakika sonra bitecek bir durum değildir. Böyle bir anda vakit kaybetmeden kazazede ile akım arasındaki bağ kesilmelidir. **“Onu yere uzatıp orda beklerdim ve birini bulup çağırırdım.”** (İlçe ortaokul) katılımcının verdiği bu cevap elektrik akımı kesildikten sonra kazazedeye uygulanacak ilk yardım sürecidir. Öğrenci akımı kesmek için ilk olarak ne yapması gerektiğini bilmemektedir. **“Elektrik çarpar ama ben bir şey yapamam ambulansı aramalıyım.”** (Merkez ortaokul) cevabını veren öğrenci acil yardım kuruluşlarından yardım alması gerektiğini bilmektedir. Fakat bu gibi kriz anlarında acil müdahale gerekmektedir. Birey uygulanacak doğru adımları hızlı bir şekilde sergilemeli ve acil yardım kuruluşlarından yardım istemelidir. Yoksa can güvenliği için çok geç kalınmış olabilir.

Kriz anı bölümünde yer alan **“Teneffüste arkadaşının çarpması sonucu sınıf camı kırıldı. Ne yaparsın?”** sorusunda okul ortamında aniden gelişebilecek bir kriz anına yönelik durum öğrencilere sunulmuştur. Katılımcılardan farklı yanıtlara ulaşılmıştır. Öğrencilerin bir kısmı soruyu boş bırakmıştır. Katılımcıların bir bölümü yaşanan durum karşısında birilerinden yardım alacaklarına yönelik cevaplar vermişlerdir.

“Arkadaşımı sakinleştirip öğretmenlerimi söylerim.” (Merkez ortaokul)

“Hemen arkadaşımın yeleğinden tutup çekerim sonra yardım çağırırım.” (Merkez ortaokul)

“Önce arkadaşım iyi mi diye bakar sonra okul görevlilerine haber verir.” (Merkez ortaokul)

“İdareye haber veririm.” (İlçe ortaokul)

“Hemen duruma öğretmenime söyledim.” (İlçe ortaokul)

“Öğretmenime söylerim öğretmenim müdüre söyler.” (İlçe ortaokul)

“Nöbetçi öğretmeni çağırırım.” (İlçe ortaokul)

“İlk önce ben camın kenarında beklerim bir çocuğa derim ki tamirci çağır.” (İlçe ortaokul)

“Bu durumu öğretmenlere haber verir cam kırıklarından dolayı yaralanma

olmasından dolayı arkadaşımı uyarırdım. (İlçe ortaokul)

“İlk önce öğretmenime derim ve arkadaşımın bir yarısı varsa orayı temizlenmesi gerektiğini söylerim bu olayı da müdüre bildiririm.” (İlçe ortaokul)

“Okul müdürümüze söyleriz müdürümüz gerekeni yapar.” (Köy ortaokul)

“Öğretmenlere söylerim.” (Köy ortaokul)

Katılımcıların verdikleri yanıtlar incelendiğinde yaşadıkları kriz durumu karşısında ilk olarak yardım talebinde bulundukları görülmektedir. Öğrenciler öğretmenlerinden, olay yerine en yakın da bulunabilecek nöbetçi öğretmenden ve okul idaresinden yardım talebinde bulunmaktadır. Yukarıdaki yanıtlar arasında öğrencilerin bazıları ilk olarak yardım istemiş fakat arkadaşlarını uyarmayı da unutmamışlardır. ***“İlk önce ben camın kenarında beklerim bir çocuğa derim ki tamirci çağır.”*** (İlçe ortaokul) Katılımcının verdiği bu yanıtta camın kenarında bekleme davranışını sergileyeceğini ifade etmiştir. Okul ortamında durumdan habersiz öğrencilerin yaralanmasını önlemek adına olay yerinden ayrılmadan etraftaki kişilerden yetkililere haber vermesini talep etmektedir. Katılımcının etrafa karşı duyarlılığı bulunmaktadır. Bu davranış sergilenecek doğru eylemlerden biridir. Öğrencilerin bir kısmı yukarıdaki gibi hemen yardım çağırma talebinde bulunurken bazı katılımcılar yaşanan duruma müdahale eylemleri içeren yanıtlar vermişlerdir.

“Hemen herkesi güvenli bir yere koyardım sonra temizlikçileri çağırıp onlar burayı temizler.” (İlçe ortaokul)

“Herkesi cam tarafından uzaklaştırdım.” (İlçe ortaokul)

“Camdan uzaklaştırdım ve o camı dikkatlice temizlerdim.” (Köy ortaokul)

“Ona yardım ederim ve cam parçalarını toplayıp cam kutusunun içine atarım.” (Köy ortaokul)

Yukarıdaki cevaplara bakıldığında bazı öğrenciler olay anında yardım istemektense duruma müdahale etmeyi tercih etmişlerdir. Kırılan cam parçalarını ortadan kaldırmaya çalışmışlardır. Cevaplarında ifade ettikleri eylemler yanlış değildir.

Olay sonucunda oluşan durumdan etraftaki öğrencileri korumaya yönelik davranışlar sergilemektedirler.

Katılımcıların bazısı yaşanan durum karşısında ilk yardım eylemleri içeren yanıtlar vermişlerdir.

“İlk yardım kutusunu bilinçli birine söyleyip kullansın.” (Merkez ortaokul)

“Çocuğun bir şeyi var mı yok mu diye bakarım. Eğer cam batıkları çok derinse öğretmenden ailesine ulaşmasını, diğer öğretmenden ambulansı aramasını isterim.” (İlçe ortaokul)

“Hemen arkadaşımın yer alan yerine bir örtüyle kaparım çünkü kan kaybı olmasın.” (Köy ortaokul)

“Dikkatli olurum kırık cam parçalarının bana zarar vermesine izin vermem.” (Köy ortaokul)

“Hemen ona ilk yardım yaparım. Eğer yaralandıysa ona sargı bezi bağlarım.” (Köy ortaokul)

Öğrenciler kırılan cam parçalarının bireye zarar verebileceğinin farkındadır. Yaşanan durum sonucunda yaralanmanın önüne geçebilmek ve yaralanmış bireye yapılabilecekler hakkında yanıtlar vermişlerdir. Bu şekilde cevap veren öğrenciler olay sırasında bireylerin mevcut sağlık durumlarına ve bu durumda yapılabileceklerle odaklanmışlardır.

Katılımcılardan yalnız iki tanesi duruma farklı bir şekilde yanıt vermiştir.

“Özür dilerim”. (Merkez ortaokul)

“Öğretmenimin ya da müdürün odasına giderek özür dilerim.” (İlçe ortaokul)

Öğrenciler suçluluk psikolojisiyle düşünerek olay anında sergilenecek eylemler kısmını atlamış ve olay sonucuna yönelik cevaplar vermişlerdir. Katılımcılara yöneltilen

soruda sınıf camı bir arkadaşın çarpması ile kırılmaktadır. Öğrenciler sınıf camını kendilerinin kırmış olduğunu düşünerek özür dileme ve affedilmeye yönelik cevaplar vermişlerdir. Katılımcıların verdikleri cevaplar sonucunda cam kırılması durumunda sergilenmesi gereken doğru davranışı bilip bilmediklerine ulaşılamamıştır.

Kriz anı bölümünde yer alan “Öğle arasında kantinden yemek yediniz. Eve geldiğinde miden bulanmaya başladı, kustun ve ishal oldun. Sana göre sebebi nedir? Bu durumda ne yapmalısın?” sorusu ile okul ortamında karşılaşılabilecek bu kriz durumunda öğrencilerin genel tepkilerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Katılımcılardan dört tanesi soruyu boş bırakmıştır. Verilen cevaplar incelendiğinde katılımcıların büyük çoğunluğu soruyu aşağıdaki gibi yanıtlamışlardır.

“Ya üşütmüşüm ya zehirlenmişim doktora giderdim.” (Merkez ortaokul)

“Yemek çürükmüş ve 112'den yardım isterim.” (Merkez ortaokul)

“Hemen ambulansı arayıp durumu bildiririm.” (Merkez ortaokul)

“Kantinden yediğim yemekler bizi zehirledi hemen aileme söylerim.” (Merkez ortaokul)

“Hastaneye giderim ve ilaç alacağım ve evde oturup üstümü örtüp dinlenirim.” (İlçe ortaokul)

“Bana göre sebebi zehirlendiğimi anlarım bu durumda hastaneye giderim ya da 112'yi ararım.” (İlçe ortaokul)

“Zehirlenmişimdir eve giderek babamla sağlık kuruluşuna başvururum.” (İlçe ortaokul)

“Yanlış bir şey yedim. Hemen ailemden birini telefonla ararım gelince de beni hastaneye götürmesini isterim.” (İlçe ortaokul)

“Kantindeki yemekler sağlıksız doktora giderim.” (Köy ortaokul)

“Hemen doktora gitmeliyiz ve dengeli beslenmeliyiz.” (Köy ortaokul)

“Zehirlenmiş olabilirsin acilen doktora git.” (Köy ortaokul)

Soruda verilen ipuçlarından gıda zehirlenmesi durumunu anlayan öğrenciler bir zehirlenme yaşadıklarının farkındadır. Gıda zehirlenmesi durumunda acilen sağlık

kuruluşlarına gidilmesi gerektiği bilinci ile durumu ebeveynlerine bildirerek ya da sadece kendilerini hedef alarak sağlık kuruluşlarına gitmek gerektiğini ifade etmişlerdir. Öğrenciler zehirlenme durumunda ne yapılması gerektiğini bilmektedirler.

Katılımcıların bir kısmı ise soruyu aşağıdaki gibi yanıtlamıştır.

“Ürün bozuk olabilir tarihi geçmiş olabilir okul idaresi ile konuşup durumu anlatırım.” (İlçe ortaokul)

“Bana göre sebebi yiyeceklerin tarihinin geçmesi olabilir ben ilk önce hastaneye gider, müdüre bu durumu şikâyet ederim.” (İlçe ortaokul)

“Yiyeceklerden zehirlenme olabilir hemen müdüre haber verirdim eğer inkâr ederse polisi arayıp şikâyetinde bulunup hakkımı arardım.” (İlçe ortaokul)

“Kantinin zararlı şeyler sattığını düşünürdüm. Okulu milletime şikâyet ederdim.” (İlçe ortaokul)

“Yemeğin içinde zehir vardır polise şikâyet ederim beni zehirliyor.” (Köy ortaokul)

Öğrenciler zehirlenme durumunda yapılacakları ve sağlık durumlarını bir kenara bırakarak yaşanan durumda haklarını arama kısmına odaklanmışlardır. Yaşanan durumu yetkililere bildirmek adına hareket edeceklerini ifade etmişlerdir. Bu durum karşısında okul idaresi ile iletişime geçmişlerdir. Ayrıca okul idaresinin inkâr edebileceği olasılığını da düşünerek polise şikâyet etmeye karar veren katılımcılar da bulunmaktadır. Öğrenciler yaşanan durum karşısında haklarını arama ve gerekli birimlere başvurma konusunda ne yapacaklarını bilmektedirler. Fakat zehirlenme durumunda bireyin öncelik olarak sağlık durumuna odaklanması daha sonra gerekli birimlere şikâyetinde bulunarak hakkını araması daha doğru bir davranış olacaktır. Öğrencilerden biri soruyu ***“Hastaneye gidip koronavirüs testi yaptırırım.”*** (Merkez ortaokul) şeklinde yanıtlamıştır. Soruda verilen ipuçlarından zehirlenme yaşadığı sonucuna ulaşamamıştır. Koronavirüsün yaşamdaki güncelliğini ve yerini koruması sebebiyle bu öğrenci ilk olarak koronavirüse yakalandığından şüphelenmektedir. Yaşanan küresel hastalık maalesef birçok kişi tarafından en küçük bir rahatsızlıkta virüsten şüphelenmeye ve endişeye sebep olmaktadır. Bu cevap ile katılımcının da aynı

şüphe ve endişeyi taşıdığını, bu sebeple test yaptırmaya karar verdiği görülmektedir. **“Kusarım ve midemi yıkarım.”** (Köy ortaokul) soruya bu şekilde yanıt veren katılımcı hiçbir sağlık kuruluşuna veya yardım alabileceği kişilere başvurmadan sorunu kendisi halletmeye çalışmaktadır. Öğrenci zehirlendiğinin farkındadır. Bu durumdan kurtulabilmek vücudunu yediklerinden arındırmakla olacağını da bilmektedir. Bu sebeple yediklerini çıkarmaya yönelik eylemlerde bulunacağını ifade etmiştir. Fakat bu durumun bilir kişilerden yardım alınmadan ve sağlık kuruluşlarına başvurulmadan gerçekleştirilmeye çalışılması doğru bir davranış değildir. Öğrencinin bu gibi durumlarda yardım alması gerektiği ve yardım alabileceği kişiler hakkında bilinçlendirilmelidir.

5.2.3. Covid-19 ile Mücadele Becerisi

Katılımcılara covid-19 ile alakalı *“Aile bireylerinden birinin aniden yüksek ateşi çıktı. Boğaz ağrısı, öksürük, halsizlik ve yorgunluk belirtileri var. Tat ve koku alamıyorlar. Bu belirtiler sence hangi hastalığa ait ve ne yapman gerekiyor?”* sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların %54,8’i soruda verilen hastalık belirtilerinden koronavirüs olduğu teşhisini koyabilmiştir (Şekil 5.12.). Hastalığa koronavirüs teşhisi koymuş öğrenciler yapılacaklar hakkında aşağıdaki gibi yanıtlar vermiştir.

“Hemen hastaneye gidip test tutarım.” (Merkez ortaokul)

“Bu belirtiler covid19’a belirti gösteriyor hemen ambulansı ararım.” (Merkez ortaokul)

“Koronavirüs olabilir doktora götürürüm.” (Merkez ortaokul)

“Koronavirüs hastalığıdır hastaneye gidip test yaparız.” (Merkez ortaokul)

“Virüs covid-19 olabilir. İlk hastanede test yaptırarak sonucu öğreniriz ve kovit ise evde karantinaya alınır.” (İlçe ortaokul)

“Covid-19 olmuştur. O bireyden uzak durulmalıdır ve ambulans aranmalıdır.” (İlçe ortaokul)

“İyileşene kadar hastanede maske ile kalmalıdır.” (İlçe ortaokul)

“Koronavirüstür 112’yi ararım.” (Köy ortaokul)

“Koronavirüse yakalandı evden uzaklaşırız dışarıdan ambulans gelip müdahale eder.” (Köy ortaokul)

“Koronavirüs hastalığıdır hemen hastaneye gitmeliyim.” (Köy ortaokul)

“Koronavirüs olabilir hemen 112’den yardım isterim.” (Köy ortaokul)

“Koronavirüs olmalıdır ve ben de ondan uzak durmalıyım.” (Köy ortaokul)

Soruda verilen ipuçlarından covid-19 teşhisini koyan öğrencilerin büyük çoğunluğu bu hastalık karşısında ne yapmaları gerektiğini bilmektedir. Covid-19 durumunda hasta ile diğer bireyler arasında izolasyon sağlanıp sağlık kuruluşundan yardım istenir. Hastalıktan şüphe duyulduğunda en yakın sağlık kuruluşuna giderek test yaptırılması gerekmektedir. Test sonucuna kadar kişi her olasılığa karşı kendini izole etmeli sonuca göre bu izolasyon sürecini uzatmalı tedaviye devam etmelidir. Öğrencilerin büyük çoğunluğu belirtilerden kovit olduğunu anlayınca sağlık kuruluşlarına gitmeleri gerektiğini bilmektedirler. Ambulansı aramak, hastaneye gitmek ve hastalığın kesinliğine dair test yaptırmak terimlerini içeren yanıtlar vermişlerdir. Covid-19 henüz yeni bir hastalık olduğu halde yayılma hızı ve etkileri, dünya üzerinde getirdiği ses sebebiyle 5. Sınıf öğrencileri bu konudan haberdardır. **“Covid-19 olduğunu anlayıp onu karantinaya alıp hijyene dikkate alıp ambulansı arayıp bilgi verirdim. Hayat eve sığar uygulamasıyla covit olup olmadığını kesin anlardım.”** (İlçe ortaokul) öğrencinin verdiği bu yanıt; ülkemizde kovit hastalığına karşı geliştirilen uygulama ve yöntemlerden haberdar olduğunu göstermektedir. Katılımcı bu konuda bir yaşantıya sahip olabilir.

Katılımcıların bir kısmı ise bu hastalığın normal grip olduğu şeklinde yanıtlar vermişlerdir.

“Ateşi çıktıysa doktora gitmeli, boğaz ağrısı ve öksürük hasta olmuş. İlaç yerse ağrısı kalmaz.” (Merkez ortaokul)

“Grip olmuş ağrı kesici vermeliyiz.” (Köy ortaokul)

Covid-19, grip hastalığına benzer belirtiler göstermektedir. Bu sebeple hastalıklar karıştırılabilmektedir. Hastalıktan şüphelenen kişilerin test yaptırması doğru davranış olacaktır. Öğrenciler verdikleri yanıtlar ile koronavirüs hastalığı ve yapılması gerekenler konusunda yeteri kadar bilgiye sahip değildirler. Her hastalıkta ağrı kesici kullanmak doğru bir eylem değildir. Bu konuda yapılacak yanlış eylemler hastalığın artmasına veya yanlış müdahale ile can sağlığının tehlikeye girmesine sebep olabilir. Öğrencilerin bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Katılımcılardan **“Ambulansı ve itfaiyeyi ararım.”** (Merkez ortaokul) cevabını veren öğrenci için itfaiye kurumunun işlevi

konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığına ulaşılmıştır. İtfaiyenin amacı, önemi ve işlevi konusunda öğrencinin bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

5.2.4. Yardım İsteme Becerisi

Aniden gelişen kriz anı durumlarında her saniye büyük önem taşımaktadır. Bireyin bu gibi durumlarda sergileyeceği tavır ve eylemler sürecin işleyişini değiştirmektedir. Bireyin acil durumlarda yardım istemesi gerekebilir. Yardım talep edebilmek bir beceridir. İlköğretim sürecinde öğrencilere acil durumlarda kimlerden ve nasıl yardım alabilecekleri öğretilmektedir. Hazırlanan görüşme formunda yardım istemeye yönelik sorular katılımcılara sunulmuştur. Öğrencilerin hangi durumlarda öncelik olarak kimlerden yardım istediği belirlenmiştir.

Görüşme formunda yer alan “Okulda ani bir kaza beklenmedik istenmeyen bir durum geldiğinde (düştüğünde, yaralandığında, arkadaşlarından birine bir şey olduğunda) kimlerden yardım istersin?” sorusunu öğrencilerin bir kısmı boş bırakmıştır. Diğer katılımcıların cevapları incelendiğinde iki farklı yanıt türüne ulaşılmıştır. Öğrencilerin büyük çoğunluğu soruyu aşağıdaki gibi yanıtlamıştır.

“Önce öğretmenlerimi haber veririm onlar bir şey yapamazsa 112'ye haber veririm.”
(Merkez ortaokul)

“Öğretmenlerimden arkadaşlarımdan yardım isterim.” (Merkez ortaokul)

“Müdürden öğretmenimden ve oradaki insanlardan yardım alırım.” (Merkez ortaokul)

“Oradaki nöbetçi öğretmenden yardım isterim ya da başka bir arkadaşından öğretmenden yardım alırım.” (İlçe ortaokul)

“Hızlı bir şekilde öğretmeni öğretmen yoksa belletmene söylerim.” (İlçe ortaokul)

“Müdüre derim müdür ilgilenir.” (İlçe ortaokul)

“İlk müdahale bilen bir kişiye söyledim ve müdüre haber verirdim.” (İlçe ortaokul)

“Öğretmenimi çağırırım.” (Köy ortaokul)

“Hemen arkadaşımın iyi olduğunu anlamak için öğretmenimi çağırırım.” (Köy ortaokul)

Öğrencilerin büyük çoğunluğu acil bir durum geliştiğinde okul ortamında ilk olarak öğretmenlerinden ve okul müdüründen yardım almaktadır. Öğrenciler ilk olarak en yakınında bulunan kişilerden yardım istemeyi tercih etmişlerdir. Acil bir durum anında ilk olarak en yakınımızda bulunan ve olaya bizden daha iyi müdahale edecek kişilerden yardım istenmelidir. Yakındaki bireylerden yardım talep edildikten sonra durumun seyrine bağlı olarak acil yardım kuruluşlarından yardım talep edilmelidir.

Katılımcıların bir kısmı acil durum anında ilk olarak acil yardım kuruluşlarından yardım talep edeceklerini belirtmişlerdir.

“112’yi ararım.” (Merkez ortaokul)

“Ambulansı ararım.” (Merkez ortaokul)

“112 telefonumla hemen ararım.” (İlçe ortaokul)

“Polis ambulansı ararım ve ilk yardım çantasına alırım.” (İlçe ortaokul)

“Trafik polisine ararım ve ambulansı ararım.” (Köy ortaokul)

“Ambulanstan yardım alırım.” (Köy ortaokul)

Öğrencilerin bir kısmı yaşanabilecek acil bir durum karşısında ilk olarak ambulans gibi acil yardım kuruluşlarından yardım almayı tercih etmiştir. Yaşanan her kaza durumu ambulans gerektirmeyebilir. Yaşanabilecek her kaza anında ilk fırsatta 112 ‘yi aramak kuruluşu boş yere meşgul etmektir. Daha acil durumdaki bireylerin ulaşabilmesini engelleyebilir. Öğrencilerin durum analizi yapma ve acil yardım kuruluşlarının gereksiz meşguliyetinin sebep olabileceği durumlar hakkında bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Görüşme formunda yer alan “Okul yolunda yalnız yürürken yolda arabalar kaza yaptı. Yaralıları var, ne yaparsın? Kimlerden yardım istersin?” sorusuna yönelik cevaplarda katılımcıların bir kısmı soruyu boş bırakmıştır. Diğer katılımcıların cevapları incelendiğinde soruyu iki farklı şekilde yanıtladıklarına ulaşılmıştır.

112 ararım ambulanstan yardım isterim.” (Merkez ortaokul)

“Hem polisten hem de ambulanstan yardım isterim.” (Merkez ortaokul)

“112 ararım yaralıları hastaneye götürsün.” (İlçe ortaokul)

“Olduğum yerden uzaklaşıp 112 acil çağrı merkezine ararım.” (İlçe ortaokul)

“Önce ambulansı ararız sonra polisi ararız.” (İlçe ortaokul)

“Ambulanstan yardım isterim çünkü yaralılar için.” (Köy ortaokul)

“112'den yardım isterim.” (Köy ortaokul)

Katılımcıların büyük çoğunluğu yolda karşılaştıkları bir kaza durumu karşısında acil yardım kuruluşlarından başta ambulans ve polis olmak üzere yardım talep etmişlerdir. Bir kaza anında yaralıların olabileceğini düşünerek hızlı bir şekilde gerekli müdahalenin sağlanabilmesi için acil numaralara ulaşarak yardım istemek doğru bir davranıştır. Fakat kazayı gören herkesin ambulansı araması ambulans araçlarının gereksiz meşguliyetine sebep olmaktadır. Gereksiz meşguliyet aynı anda yardım bekleyen diğer kazazedelere geç ulaşım sağlanmasına sebep olabilir. Ortamda belirlenen kişinin ambulansa ulaşması daha doğru bir davranış olacaktır. ***“Birisinden yardım isterim birisinden de 112 aramasını isterim.”*** (İlçe ortaokul) katılımcının bu cevabı olması gereken doğru davranışa örnektir.

Katılımcıların bir kısmı ise kaza durumuna şahitlik halinde ilk olarak etrafındaki kimselerden yardım talebinde bulunmuş daha sonra acil numaraları arama eylemini sergileyeceklerini belirtmişlerdir.

“112 ararım Etraftakilerden yardım isterim.” (Merkez ortaokul)

“Çevremdeki insanlardan.” (Merkez ortaokul)

“Yoldan geçen bir yanda insanlara seslenir ve arkadaşım kurtarabilirim.” (Merkez ortaokul)

“Hemen yanımdaki büyüklere söylerim.” (Merkez ortaokul)

“112 arardım ve çevredekilerden yardım isterdim.” (İlçe ortaokul)

“Ambulans söylerim çevredekiler den yardım isteriz.” (İlçe ortaokul)

Kaza durumunda çevredeki kişilerden yardım istemek gerekebilir. Bazı kaza durumlarında acil yardım ekiplerinin gelmesini beklemeden yapılabilecek kurtarma ve ilkyardım gibi eylemler kişinin yaşamı için büyük önem taşımaktadır. Bu sebeple etraftaki bireylerden yardım almak doğru bir davranıştır. **“Biri ilk yardım biliyorsa o yapar, ben de polisi ve ambulansı arardım bide itfaiye.”** (İlçe ortaokul) katılımcının verdiği u cevap sergilenmesi gereken doğru davranışları içermektedir.

5.2.5. İlk Yardım Bilgisi

İlkyardım her bireyin öğrenmesi gereken temel müdahale eylemleridir. İlk yardım her türlü kaza durumunda sergilenecek çeşitli eylemleri içermektedir. Herhangi bir kaza durumunda yapılabilecek ilk yardım, kişinin hayati tehlikeyi atlmasına yardımcı olabilmektedir. İlk yardım bilgisi ile gerçekleştirilebilecek temel müdahale kişinin yaşamının kurtarılması olasılığını içermektedir. Görüşme formunda yer alan **“Teneffüste arkadaşın yemek yerken aniden öksürmeye başladı ve nefes alamadığını anladın. Ne yaparsın, kimlerden yardım istersin?”** sorusuna katılımcılardan farklı yanıtlar gelmiştir. Solunum yolunun tıkanmasının kısmi ve tam olmak üzere iki çeşidi bulunmaktadır. Kısmi tıkanmada solunum yolu az da olsa açıktır. Kişi nefes almaya devam etmektedir. Bu durumda kişiye dokunulmadan öksürmesine teşvik edilir. Tam tıkanma durumu hava girişinin tamamen engellendiği durumlardır. Solunum yolunda tam tıkanma mevcutsa kişi nefes alamaz, konuşamaz, yüzü morarır. Kazazedeye ilkyardım olarak Heimlick Manevrası yapmak gerekir (İnan, vd., 2011).

Öğrenciler çok az bir kısmı soruyu boş bırakmıştır. Diğer katılımcıların büyük bir çoğunluğu böyle bir durum karşısında aşağıdaki gibi yanıtlar vermişlerdir.

“Nöbetçi hocalardan ve Müdür Yardımcısı arkadaşlarımdan.” (Merkez ortaokul)

“Hemen 112’yi arayıp durumu bildiririm.” (Merkez ortaokul)

“112 ararım ve ambulans gelir hastaneye götürür.” (Merkez ortaokul)

“Müdürün yanına götürürüm ambulansı ararım.” (İlçe ortaokul)

“112 ambulans gelene kadar arkadaşşıma nefes aldirmaya çalışırım.” (İlçe ortaokul)

“Ben ani bir hareket yapmadan en yakın öğretmenden yardım isterim.” (İlçe ortaokul)

“Ambulanstan yardım isterim.” (Köy ortaokul)

“Hemen ambulansı ararız.” (Köy ortaokul)

Katılımcıların büyük çoğunluğu hiçbir müdahalede bulunmadan ambulanstan ve en yakın öğretmenden yardım almayı tercih etmiştir. Bireyin boğazına bir şey kaçma durumu nefes alamamaya sebep olmaktadır. Bu durumda acil yardım kuruluşlarından yardım talep edip gelmesini beklemek kazazede için büyük bir zaman kaybıdır. Bu durum bireyin Hayatını kaybetmesine sebep olabilir. Böyle bir durumda ortamdaki bilir kişilerden yardım istemek ya da eğer yeterli bilgiye sahip ise ilk yardım müdahalesinde bulunmak daha doğru bir davranış olacaktır.

Katılımcıların bir kısmı yaşanan durum karşısında kazazedeye su içirilmesi gerektiği şeklinde yanıtlar vermişlerdir.

“Su içiririm öğretmenlerinden arkadaşlarımdan yardım isterim.” (Merkez ortaokul)

“Su veririm yakındaki hocalardan yardım isterim.” (İlçe ortaokul)

“Sırtına vururum ve suyunu veririm.” (İlçe ortaokul)

“Hemen kantine giderim su alırım Ona içiririm.” (Köy ortaokul)

“Hemen su içirim ve Öğretmenleri söylerim eve gider oradan da doktora.” (Köy ortaokul)

Su içirme eylemi solunum yolu tıkanıklığı durumunda yapılması gereken öncelikli bir davranış değildir. Kişi kısmi tıkanma yaşıyorsa öksürmeye teşvik edilir müdahale edilmez fakat tam tıkanma söz konusu ise bu durum acil ilk yardım istemektedir. Katılımcılara yöneltilen soruda kazazede nefes alamamaktadır. Tam tıkanma söz konusudur. Bu durumda su içirmeye çalışmak doğru bir eylem olmayacaktır.

Öğrencilerin birçoğu yaşanan duruma müdahale içeren yanıtlar vermişlerdir.

“Önce onun sırtına nazikçe vurup yardım ederim olmasa öğretmeniden yardım isterim.” (Merkez ortaokul)

“Kucağıma alıp sırtına vurarak çıkartırım ve sonra öğretmenime söylerim.” (İlçe ortaokul)

“İlk yardım çalışanlarını getiririm ve tek bir hamle ile boğazında kalan şeyi çıkartır.” (İlçe ortaokul)

“İlk olarak sırtından tutarım sonra karnından baskı yaparım yemeğin çıkmasını sağlarım.” (İlçe ortaokul)

“Onu öksürten şeyi çıkarmasına yardım ederdim öğretmenlerimi çağırırdım.” (İlçe ortaokul)

“Sırtımdan kendime doğru çekerim etrafımda birisi varsa ondan yardım isterim.” (İlçe ortaokul)

Arkadaşımın sırtını ovalarım sonra öğretmenimden yardım alırım.” (İlçe ortaokul)

“Çünkü sırtına basınç yaparım ve eğer nefes alamama sebebi boğazına bir şey takılmışsa öksürür ve çıkar.” (İlçe ortaokul)

“İlk yardım yaparım ambulansı ararım ve ailesini ararım haber veririm.” (İlçe ortaokul)

“Bu durumda arkadaşıma Acil Yardım yapardım.” (İlçe ortaokul)

“Arkadaşımdan sırtıma vurmalarını isterim daha çok kötüleşirsek öğretmenlerin çağrılmasını isterim.” (İlçe ortaokul)

“Arkadaşımın sırtına vururum öğretmeni çağırırım.” (İlçe ortaokul)

“Sırtına vururum rahatlasın diye.” (Köy ortaokul)

“Sırtına yavaş vururum.” (Köy ortaokul)

Katılımcıların verdikleri cevaplardan nefessiz kalan kişiye Heimlick manevrasını uygulayacakları anlaşılmaktadır. Öğrenciler nefessiz kalma durumunda ne yapılacağını bilincindedirler.

İlk yardım yapan birisine söylerim.” (İlçe ortaokul)

“İlk yardım bilen birinden yardım isterim.” (İlçe ortaokul)

“Öğretmenlere söylerim öğretmenler ilk yardımı yapar.” (İlçe ortaokul)

Soruyu yukarıdaki gibi cevaplayan katılımcıların bir kısmı ise ilk yardım yapacaklarını ifade etmişlerdir. Öğrenciler söz konusu durumun ilk yardım gerektirdiğini bilmektedirler. Fakat öğrencilerin ilk yardım olarak hangi davranış ve eylemleri sergileyecekleri konusunda yeteri kadar bilgiye ulaşılmamıştır.

Soruyu yukarıdaki gibi cevaplayan üç katılımcı yaşanan durumda ilk yardım uygulanması gerektiğini bilmektedirler. İlk yardım uygulanırken hangi yöntem ve tekniklerin izlenmesi gerektiğini bilmeyen öğrenciler ilk yardım bilen kişilerden yardım alabileceklerini ifade etmişlerdir. **“Bilen birinden Suni teneffüs yapmasını isterim.”** (İlçe ortaokul) cevabını veren katılımcı kişinin her nefessiz kaldığında suni teneffüse ihtiyacı olduğunu sanmaktadır. Öğrencinin bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Katılımcıların geneline bakıldığında ilk yardım ve müdahale konusunda eksiklikleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin bu konu hakkında bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

5.2.6. Güvenlik Algısı

Güvenlik algısı bireylerin davranışlarını etkileyen edimsel bir kazanımdır. Bireyin güvenli güvensiz alan ayrımını doğru yapabilmesi, yabancılardan gelen tekliflere karşı net tavırlarını ortaya koyabilmeleri hayati önem taşımaktadır. Bir çocuk güvenli güvensiz ayrımını yapabilecek bilince ulaştığında çevreden gelebilecek zararları azaltma yönünde büyük bir adım atmış olacaktır. Bu beceri ilkökul süreci kazanımlarında işlenmektedir. Her öğrencinin bu ayrımı yapabilecek bilince ulaşması büyük önem taşımaktadır. Görüşme sorularında katılımcılara güvenlik algısına yönelik sorular bulunmaktadır. **“Dışarıda arkadaşlarıyla oyun oynamak için hangi yerleri tercih edersin? Güvensiz alan dendiğinde aklına hangi yerler geliyor?”** sorusu katılımcılara yöneltilmiştir.

“Çocuk parkı bahçe okul bahçesi inşaat alanı yolun kenarı tehlikelidir.” (Merkez ortaokul)

“İnşaat yerleri ve araba trafiği güvensizdir.” (Merkez ortaokul)

“Parkları tercih ederim uçurumların kenarlarını tercih etmem.” (Merkez ortaokul)

“Trafikten uzak yerlere tercih ederim mesela parklar olabilir.” (İlçe ortaokul)

“Parkta evimin bahçesinde oyun oynarım. Yolun kenarı güvensiz yerdir.” (İlçe ortaokul)

“Parkları tercih ederim güvensiz alan dendiğinde asfaltlar inşaatlar.” (İlçe ortaokul)

“Parkta oyun oynamayı tercih ederim arabaların yolların olduğu yerler güvensizdir.” (İlçe ortaokul)

“Parkta oynarım güvensiz yerler İnşaat alanları ve yol kenarlarıdır.” (İlçe ortaokul)

“Park en güvenli yer oraya giderdim yol en güvensiz yer oraya gitmem.” (İlçe ortaokul)

“Park veya trafikten uzak yerlere tercih ederdim inşaat alanları Sokaklar yolun ortası güvensizdir.” (İlçe ortaokul)

“Güvenli oyun alanları ve parkları tercih ederim güvensiz yerlerden bazıları sokak ortası ve yollar ve benzeri.” (İlçe ortaokul)

“Yollar ve yıkılmış evler güvensizdir.” (Köy ortaokul)

“Bodrum kanal baraj güvensizdir.” (Köy ortaokul)

“Evimizden uzak olan bir yerde oynamamız gerek. Güvenli bir yerde oynamamız gerek.” (Köy ortaokul)

“Çocuk parklarını tercih ederim.” (Köy ortaokul)

Katılımcıların verdikleri cevaplar incelendiğinde güvenli güvensiz alan ayrımını yapabildikleri sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılar güvensiz alan olarak inşaat alanları, baraj ve yıkılmış evler, trafik ve yol kenarları, bodrum, kanal gibi yerleri betimlemişlerdir. Katılımcıların bir kısmı bu soruyu boş bırakmıştır. Diğer katılımcılar güvenli güvensiz alan ayrımını yapabilecek bilince sahiptir.

Katılımcıların tanımadığı kişilerden gelen tekliflere karşı tepkilerini belirlemek için “Okul çıkışında tanımadığın birisi aylardır gitmek istediğin filme seni götürebileceğini söyledi. Onunla gelmen için ısrar ediyor. Nasıl bir cevap verirsin?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcılardan dokuz kişi soruyu boş bırakmıştır. Öğrencilerin büyük bir çoğunluğu soruyu aşağıdaki yanıtlamıştır.

“Yabancılar da konuşmam hemen oradan uzaklaşıyorum.” (Merkez ortaokul)

“Onunla gitmem kaçırım ve bağırırım.” (Merkez ortaokul)

“Hayır ben seni tanımıyorum deyip hemen bir tanıdığım birinin yanına giderim.”

(Merkez ortaokul)

“Okuldan giderken İmdat diye bağırırım olmazsa öğretmenlerin yanına giderim.”

(Merkez ortaokul)

“Git buradan seni tanımıyorum.” (Merkez ortaokul)

“Hayır ederim çığlık atarım oradan tanıdığım biri geçiyorsa yardım isterim.” (Merkez

ortaokul)

“Sen beni kandırıyorsun çabuk git yanımdan sana güvenmiyorum ve kaçırım haberi Anneme babama söylerim.” (Merkez ortaokul)

“Ben okul çıkışında tanımadığım birinin arabasına binmem.” (Merkez ortaokul)

“Hiç aldırmadan yolumda yürürüm.” (Merkez ortaokul)

“Ya yürü seni polise şikayet ederim 155’i ararım onun elini ısırp oradan ayrılırım.”

(Merkez ortaokul)

“Hemen elinden kaçırım -Seninle gelmek istemiyorum.” (İlçe ortaokul)

“Gitmezdim eğer çok ısrar ederse karşı tarafta karakol var.” (İlçe ortaokul)

“Hayır kelmem seni tanımıyorum.” (İlçe ortaokul)

“Gelmem yalancı.” (İlçe ortaokul)

“Üzgünüm olmaz daha fazla ısrar edersen polisi arayacağım.” (İlçe ortaokul)

“Hayır kalsın arkadaşına söylerim polisi arasın.” (İlçe ortaokul)

“Hayır seninle gelemem derim çünkü beni bayıltıp başka bir yere götürüp

öldürebilir.” (İlçe ortaokul)

“Hayır benim başka işlerim var.” (İlçe ortaokul)

“Hayır başımdan git deli derdim kaçardım.” (İlçe ortaokul)

“Hayır çünkü beni bayıltıp organlarımı satabilir ya da beni öldürebilir deyip oradan hızlı bir şekilde kaçardım.” (İlçe ortaokul)

“Hayır sizi tanıtmıyorum çünkü ben seni sevmiyorum.” (Köy ortaokul)

“Hayır ben yabancılara güvenmem asla da sizinle gelmem.” (Köy ortaokul)

“Hayır yabancı insanlarla görüşmem lütfen gider misiniz.” (Köy ortaokul)

“Ben tanımadığım adamlarla gitmem.” (Köy ortaokul)

Katılımcıların büyük bir kısmı yabancı kişilerden gelen tekliflere karşı net tepkisini ortaya koyarak reddetmiştir. Soruya bu şekilde cevap veren öğrenciler tanımadığı kişilerden gelen cezbedici tekliflere karşı nasıl bir tavır sergilemeleri gerektiğinin bilincindedirler. Öğrencilerin bir kısmı teklif eden kişiden uzaklaşacağını, kaçacağını söylerken bir kısmı kimlerden yardım alacağını da belirtmiştir. Katılımcılar yabancı kişilerin tekliflerinden hangi zarara uğrayabileceklerinin de farkındadırlar.

Katılımcıların dört tanesi yabancıdan gelen teklifi kabul etmiştir.

“Teşekkür eder birlikte giderdik.” (İlçe ortaokul)

“Evet derdim.” (İlçe ortaokul)

“Tamam gelicem ama yolda giderken dikkatli olalım.” (Köy ortaokul)

“Afedersiniz beni filme götürebilir misiniz.” (Köy ortaokul)

Yabancı kişilerden gelen cezbedici teklifleri onaylayan öğrencilerin bu durumun nelere sebep olabileceği hakkında bilgileri yoktur. Bu öğrencilerin can güvenliği tehlikededir. Katılımcıların bu konuda bilinçlendirilmesi hayati önem taşımaktadır. Öğrencilerden iki tanesinin verdiği yanıtın ne olduğu tam anlaşılamamıştır. ***“Hemen arkadaşlarımı alıp sinemaya gideriz hiçbir şey de demem.”*** (Merkez ortaokul)

öğrencinin teklifi kabul edip etmediği verdiği yanıtta anlaşılamamaktadır. “**Teşekkürler.**” (İlçe ortaokul) cevabını veren katılımcının gelen teklifi kibarca reddettiği ya da kabul etme manasında teşekkür edip etmediği anlaşılamamaktadır. Soruya bu şekilde net cevap veremeyen öğrencilerin öğrenme eksiklikleri bulunmaktadır. Katılımcıların bu konuda daha fazla öğretime ihtiyaçları vardır.

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmada ulaşılan sonuçlar ve sonuçlar doğrultusunda öneriler yer almaktadır. Araştırmanın sonuçları Iğdır ili ilköğretim öğrencilerine yönelik genellenmiştir.

6.1. Sonuç

Çalışmanın ilk adımında ilköğretim birinci sınıftan dördüncü sınıfa kadar olan süreçte öğrencilere sunulan öğretim programları incelenmiştir. Öğretim programında yer alan kazanımlar analiz edilerek afet ve acil durum ile kriz anı ile ilgili kazanımlar belirlenmiştir. Yapılan analiz sonucunda aşağıdaki bilgilere ulaşılmıştır.

Doğal afetler ile ilgili kazanımlar ilköğretim Hayat Bilgisi (2. Ve 3. Sınıf) ve Sosyal Bilgiler (4. Sınıf) dersinde öğrencilere aktarılmaktadır. Kriz anına yönelik kazanımlara Hayat Bilgisi (1. Ve 3. Sınıf) ile Trafik (4. Sınıf) derslerinde yer verilmektedir. Acil numaralar Hayat Bilgisi (1. Ve 2. Sınıf) dersinde işlenmektedir. Trafik ve Can Güvenliği ile ilgili kazanımlar Hayat Bilgisi (1., 2., ve 3. Sınıf) ve Trafik (4. Sınıf) dersinde aktarılmaktadır. İlk yardım ile ilgili kazanımlara Trafik dersinin son ünitesinde yer verilmektedir.

Belirlenen kazanımlar doğrultusunda görüşme soruları hazırlanıp bilgilerin kalıcılığını belirlemek adına ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Uygulama sonucunda aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

- Doğal afetler konusunda öğrenciler tarafından en iyi bilinen afetlerin; deprem, yangın ve sel afetleri olduğuna ulaşılmıştır. Diğer afetlere nazaran deprem, yangın ve sel sırasında sergilenecek doğru eylemler daha iyi bilinmektedir.
- Acil numaralardan en iyi bilinenler ambulans ve polis numaraları olarak belirlenmiştir. İtfaiye, jandarma ve orman yangın ihbar hatlarının acil çağrı numaraları karıştırılmaktadır.
- Jandarmanın işlevi öğrenciler tarafından tam anlaşılamamıştır.
- Araştırma sonuçlarına göre acil çağrı numaralarının gereksiz yere meşgul edilmesinin nelere sebebiyet verebileceği yeterli düzeyde bilinmemektedir.
- Öğrenciler Covid-19 belirtilerini grip hastalığı ile karıştırmaktadır. Covid-19 karşısında yapılması gerekenler için yeterli cevaba ulaşamamıştır.

- Öğrencilerin trafikte uyulması gereken kuralları tam olarak bildikleri belirlenmiştir.
- Heyelan ve erozyon afetlerinin birbirine karıştırıldığı ve öğrenciler tarafından tam anlaşılamadığı belirlenmiştir.
- Öğrenciler ilk yardım gerektirecek durumların farkındadır. Fakat yeterli ilk yardım bilgisine sahip değildir.
- Okul ortamında yaşanabilecek acil durum ve kaza anlarında ilk olarak yardım talep edilecek kişiler nöbetçi öğretmen ve müdür yardımcısı olarak belirlenmiştir.
- Tanımadığı kişilerden gelen tekliflere karşı öğrencilerin bir kısmının onaylayıcı yönde cevap verdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Öğrencilere ilköğretim sürecinde afet ve acil durum ile kriz anlarına yönelik aktarılanların bilgi düzeyinde kısmen kalıcı olduğuna ulaşılmıştır. Kısmen kalıcılığı sağlanmış bilgilerin afet ve acil durum ile kriz anına yönelik olaylarda sergilenecek davranışlar ve uygulama açısından yeterli düzeyde olmadığı belirlenmiştir.

Öğrencilerin doğal afetlerin sebep olabileceği durumlar ve verebileceği zararların farkında olmadıklarına ulaşılmıştır. Doğal afetlerden kaynaklı oluşabilecek yıkım, tahribat ve bu durumların bireye etkisi konusunda yeterli bilinç seviyesine ulaşamamışlardır.

Roberts (2014) çalışmasında 2002 yılından 2014'e kadar sosyal bilgiler ders kitabı içerik analizi incelemesi yapmıştır. Ders kitaplarında aktarılan bilgiler ön yargı içerikli ve kalıp bilgiler olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca öğrencilere aktarılan bilgilerin, uygulama ve yaparak yaşayarak öğrenme tekniğinden yoksun bulunduğunu vurgulamıştır. Yoksunluktan kaynaklı olarak bilgilerin kalıcılık düzeylerinin düşük olduğunu belirterek günlük yaşam ile iç içe olan sosyal bilgiler dersi içeriklerinde uygulamaya ağırlık verilmesi gerektiğini önerilerinde sunmuştur. Örnek olarak sunulan bu çalışma, yapılan araştırmanın geçerliliğini desteklemektedir. Araştırmada incelenen ders kitaplarımızda da uygulama ve öğrenciyi aktif kılma açısından aynı yetersizlikler bulunmaktadır. Bu konuda yeterli iyileştirmelerin yapılması eğitimin kalitesi ve öğrenilen bilgilerin kalıcılığını sağlamak açısından büyük önem taşımaktadır.

Selby ve Kagawa (2012) afet riskinin eğitimdeki yeri hakkında otuz ülkeyi kapsayan geniş bir araştırma yapmışlardır. Afet riski ve azaltılmasına yönelik yapılan araştırmada afet riskinin müfredattaki yeri, uygulamaları ve öğrenim çıktılarını,

öğretmenlerin mesleki gelişimi ve rehberliğini, planlama ve uygulama yönlerini araştırmayı amaçlamışlardır. Türkiye'nin eğitim sistemi hakkında müfredatta afet terminolojisinin eksik olduğunu, tanım ve içeriklerin artırılması gerektiğini söylemişlerdir. Ayrıca ülkemizde sadece çökme ile yaralanma ve ölüme yol açan depremler ve binasal yapıların tehlike farkındalığının müfredatta ve ders kitaplarına eklenmesi gerektiğini söylemişlerdir. Sadece deprem afetini değil diğer afetlere de geniş yer verip önlem ve korunma yollarının aktarılması gerektiğini belirtmişlerdir. Müfredatın pratik çözümlere yer vermediğini ve afet sonrası temel bilgilerin yetersiz şekilde işlendiğini ve tepki becerilerine yer verilmediğini belirlemişlerdir. Selby ve Kawaga (2012) 'nın ulaştıkları sonuç; araştırmamızın sonuçları ile ortak özellikler taşımaktadır. Öğrencilerin verdikleri cevaplar doğrultusunda; müfredatın afet ve acil durum ile kriz yönetiminin kapsamının genişletilmesi ve pratik çözümler ile uygulamaya dönük eğitimlere ağırlık verilmesi gereklidir.

Uzunyol (2013) çalışmasında ülkemizde daha sık görülen deprem, sel, çığ ve heyelan afetlerinin 8. Sınıf öğrencileri üzerinde bilgi düzeyini ölçmeyi amaçlamıştır. Öğrencilerin en çok deprem ve sel, en az heyelan afeti ile ilgili bilgileri olduklarını ortaya çıkmıştır. Ulaşılan sonuç, araştırmanın sonuçları ile örtüşmektedir. Deprem ve sel afetinin en çok bilinen afet olma özelliği 5. Sınıfta geçerliliğini koruduğu gibi 8. Sınıfta da geçerliliğini devam ettirmektedir. Öğretim programında afetlerin kapsamı artırılmalı, afetlerin türleri ve yapılması gerekenlere geniş kapsamda yer verilmelidir.

Özkazanç ve Duman (2015) yüksek öğrenim öğrencilerinin afet farkındalık ve duyarlılık düzeylerini değerlendirmeyi amaçlamışlardır. Gazi Üniversitesi Mimarlık, Şehir ve Bölge Planlama Fakültesi'nden 249 öğrenciye anket uygulamışlardır. Öğrencilerin %80,2'si yüksek öğrenimden önce hiçbir afet eğitimi almadığını belirlemişlerdir. Öğrencilerin afeti algılaması ve afeti önleme, afete hazırlık ve müdahale evrelerinde yapılacaklar konusunda büyük eksiklikleri olduğunu tespit etmişlerdir. Özkazanç ve Duman (2015)'ın ulaştığı sonuç araştırmanın sonuçları ile ortak noktalar taşımaktadır. Afet eğitiminin yeterli düzeyde aktarılmadığı ve bireyin farkındalık seviyesinin düşük olduğu, araştırmanın sonucu ile desteklenerek geçerliliğini arttırmıştır.

Öğrencilerin katılım sağladığı yerleşim yerleri dikkate alınarak incelendiğinde ilçe bazında katılım sağlayan öğrencilerin görüşme sorularına daha doğru ve mantıklı cevaplar verdiklerine ulaşılmıştır. Yerleşim yeri dikkate alındığında ilçe ortaokuldan sonra ikinci sırada doğru ve mantıklı cevaplar köy ortaokulundan verilmiştir. Eğitim alınan yerin konumundan çok eğitimin kalitesinin bilginin kalıcılığını etkileyen önemli bir faktör olduğuna ulaşılmıştır.

6.2. Öneriler

1. Doğal afetler ve afet esnasında yapılması gerekenler yeterince anlaşılmalıdır. Bu konudaki bilgilerin kalıcılığını arttırmak için tüm ülkede belli aralıklarla her yaş grubuna sürekli eğitimler verilmelidir. Uygulamaya dönük doğru eylemlerin sergilenme oranını arttırmak için ülkece yaşanabilecek her afete yönelik tatbikatlar yapılmalıdır.

2. Sadece okullarda bu konu ile ilgili çocuklara verilecek eğitimler tamamlayıcı etki taşımamaktadır. Yaşanabilecek afet ve acil durum ile kriz anlarında doğru davranışı öğrenmiş çocuk, bu konuda bilinçlenmemiş aile bireylerini taklide yönelecektir. Ya da panik halindeki aile bireyinin komutuna göre davranış sergileme durumunda kalabileceğinden doğru eylemi gerçekleştiremeyecektir. Bu sebeple çocuklar ile birlikte aile bireyleri de bu konuda eğitilmelidir.

3. Afet ve acil durum konusu ayrı bir ders olarak müfredata eklenmelidir. Bu ders kapsamında öğrenciler ilkökul sürecinden itibaren afet ve acil durum ile kriz anına yönelik her konuda gerek bilgi gerek uygulama düzeyinde yeterliliğe ulaşacak şekilde yetiştirilmelidir. Bu ders alanında uzman kişilerce öğrencilere aktarılmalıdır. Dersin işlenişinde uygulamaya ağırlık verilmeli dersin sınavları uygulama ağırlıklı olarak gerçekleştirilmelidir. Günlük yaşamdaki araç gereçlerin doğru kullanımı bireye uygulamalı şekilde aktarılmalıdır. Özellikle ilkyardım bilgisi ve becerisi ilkökuldan başlanarak sağlam temellere dayalı şekilde uygulamalı olarak bireye işlenmelidir.

4. Afet ve acil durum ile kriz anlarına yönelik yapılması gerekenleri, önemli bilgileri ve uygulama düzeyinde yapılacakları içeren el kitapçıkları hazırlanmalıdır. Hazırlanan pratik bilgiler kılavuzu görsellerle zenginleştirilmeli ve ilk yardım bilgisini de içermelidir. Bireyin günlük yaşamda karşılaşılabileceği kaza türleri ve müdahale şekilleri de kitapçıkta yer alarak hazırlanmalıdır. Her bireyin ilk yardım hakkında yeterli eğitimi alması ve ilk yardım sertifikası edinmesi zorunlu hale getirilmelidir.

5. Yayın kuruluşları, AFAD ve Kızılay ile iş birliği içerisinde olarak afet ve acil durum ile kriz anlarına yönelik halkı bilinçlendirici programlar hazırlamalıdır. Böylelikle halkın nezdinde bilgiler sürekli karşılaştıkları bir olgu haline gelerek zihinlerde kalıcılık sağlanır. Televizyon yayınları ile halk her daim yeni güncellemelerden haberdar olarak doğru müdahale şekilleri konusunda bilinçlendirilmelidir.

6. İl ve ilçelerde doğal gaz kullanımını bilmeyen bireyler bulunmaktadır. Bu yerleşim yerleri doğal gaza geçtiğinde oluşabilecek kaçak ve zehirlenme gibi durumların zararından korunabilmek için bireyler bilinçlendirilmelidir. Gazın doğru kullanımı, gaz kaçağı olduğunu anlayabilmek ve kaçak olması halinde doğru müdahaleyi gerçekleştirebilmek konusunda eğitimler verilmelidir.

7. Enerjinin doğru tüketimi hakkında halk bilinçlendirilmelidir. Dünya genelinde var olan enerji krizinin etkileri, sebep olabilecekleri hakkında halka yeterli bilgi verilmelidir. Enerji tasarrufu konusunda yapılması gerekenler uygulamalı şekilde halka aktarılmalıdır.

8. Olası bir afet anında AFAD ve Kızılay'ın yeterliliği ve gücü halka anlatılmalı ve bu konuda yeterli güven sağlanmalıdır. Basın alanında yapılan afet hakkındaki bilgilendirmelerde kaos ortamı ya da ölümle sonuçlanacak durumlar gibi halka aktarılması doğru değildir. Depremler alınabilecek önlemler ile en az zararlar atlatılabilecek yönünde haberler yapılmalı ve halk korkutulmadan panik haline sebebiyet verilmeden bilinçlendirilmelidir.

Afet ve acil durum ile kriz anına yönelik küçük yaşlarda iyi bir eğitim ile bilinçlenmiş nesiller, yaşamın kıymeti ve önlemlerin gerekliliği hakkında sağlam bir farkındalık geliştireceklerdir. Verilen eğitimin kapsamı ve yeterliliği belli bir yetkinliğe ulaştığında ülkenin yaşam kalitesi yükselir (Kayadibi, 2012: 74-80). Yetişen nesiller yaşamın her alanında ve iş hayatında önlemleri, zorunluluktan ziyade gerekli olduğu bilinci ile uygulamaya geçirecektir. Riskler ve tehlikeler hakkında yeterli bilince sahip birey denetlendiği için değil olması gerektiği için önlemleri alacaktır. Mevcut önlemler dışında iş durumuna göre birey, yeni önlemlerde ekleyebilecek farkındalığa erişecektir. Bu bilinçle iyi yetiştirilmiş nesiller iş hayatında ve gündelik yaşamlarında yaptıkları her işte, iş sağlığı ve güvenliği kurallarına riayet edecektir. Güvenli çalışma ortamlarına denetleme ya da ceza sistemine lüzum kalmadan ulaşılabilecektir. İzlenen politika ile

bireyde içsel motivasyon sağlanmış olacaktır. İçsel motive olmuş kişi, kurallar ve yapılması gerekenleri doğru olduğu için uygulayacaktır. Afet ve acil durum ile kriz anına yönelik halkı bilinçlendirme konusunda atılacak her adım, verilecek her eğitim iş sağlığı ve güvenliğini sağlamaya yapılacak yatırımdır.

KAYNAKÇA

- Arslan, Ü., Şahinöz, T., & Kaya, M. (2007). *Afetlerde Sağlık Organizasyonu Çalışmaları*.
- Asil, H. (2011). *Vücuttan Elektrik Akımı Geçirilen Ratlarda Serum Kalp Tipi Yağ Asidi Bağlayıcı Protein Ve Troponin I Düzeyleri İle Kalp Histopatolojisinin Tanısal Değerinin Araştırılması*, Tıpta Uzmanlık Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Aygül, M. (2020). *Lise Öğrencilerinin Afet Bilinci ve Temel İlk Yardım Bilgi Düzeylerinin Belirlenmesi: Samsun- Havza Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gümüşhane.
- Becker-Blease, K. A., et al. (2010). *"Disasters, victimization, and children's mental health."* Child Development 81(4): 1040-1052.
- Boon H., Brown L., Tsey K., Speare R., Pagliano P., Usher K., Clark B., (2011), *School Disaster Planning For Children With Disabilities a Critical Rewiew of The Literature*. International Journal of Special Education. 26 (3).
- Cin, M. (2010). *Sınıf Öğretmeni Adaylarının Doğal Afetler ile İlgili Yanılgıları*. Marmara Coğrafya Dergisi, 22, 70-81.
- Coşkun, Ş. (2011). *Afet Eğitimi Algılaması: İlköğretim Öğrencilerine Verilen Afet Eğitimlerinin Algılamasını Ölçmek Üzere Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Coşkun, D. & Büyüksaraç, A. (2021). *Afetlerde Acil Yardım Planlaması. Parametrik*, Acil Sağlık Hizmetleri Dergisi, 2(2), 68-83.
- Çakmaklı, K. (2001). *Çocuklar ve Kazalar*. Nobel Tıp Kitabevi, Ankara.
- Çibuk, K. & Gölcük, R. (2020). *17 Ağustos 1999 Marmara Depreminin Kocaeli Müzesi'ne Etkileri*. UNIMUSEUM, 3 (1), 1-14.
- Değirmenci, Y., Kuzey, M., & Yetişensoy, O. (2019). *Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Afet Bilinci ve Eğitimi*. E- Kafkas Journal of Education Research, 6 (2), 33-46.

- Delicado, A., Rowland, J., Fonseca, S. Vd., (2017). ***Children in Disaster Risk Reduction in Portugal: Policies, Education, and (Non) Participation***. Int J Disaster Risk Sci 8, 246–257
- Demirel, Ö. (2005). ***Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme (8. Basım)***. Pegem Yayıncılık, Ankara.
- Demirdelen, S. & Çakıcı, A. B., (2021). ***İlkokul/Ortaokul Öğretmenlerinin Doğal Afet Okuryazarlık Düzeyleri: Osmaniye İli Örneği***. Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi , 10 (3) , 532-541
- Dikmenli, Y., Gafa, İ. (2017). ***Farklı Eğitim Kademelerine Göre Afet Kavramı***. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim fakültesi Dergisi, 44, 21-36.
- Ekşi, Ali (2010). “***Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Tek Numara Acil Çağrı Sistem Uygulamasına Ambulans Personelinin Bakış Açısı***”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt:7, Sayfa:2, İzmir
- Gençoğlu, S. E., (2019). ***6. Sınıf Öğrencilerinin Doğal Afetlere Yönelik Bilişsel Yapılarının Kelime İlişkilendirme Testi (kit) Yoluyla İncelenmesi***, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Güler, H. G., Özer Sözdinler, C., Arıkawa, T. & Yalçiner, A. C. (2018). ***Tsunami Afeti Sonrası Yapısal ve Sosyal Planlama, Yapılanma Aşamaları ve Farkındalık: Japonya Örneği***. Teknik Dergi, 29 (5),
- Güllüce, İ. (2010). ***Deprem Araştırma Raporu***.
- İnal, E., Kaya, E. & Altıntaş, K. H. (2018). ***Türkiye’de Örgün Eğitimin Afet Eğitimi Yeterliliği Açısından İncelenmesi***. Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, (37),114-127.
- İnan, H., Kurt, Z, Kubilay, İ. (2011). ***Temel İlkyardım Uygulamaları Eğitim Kitabı***. T. C. Sağlık Bakanlığı Acil Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- Kara, İ. (2018). ***Ortaokul 8. Sınıf Öğrencilerinin Afet Farkındalıkları: Niksar, Erbaa, Taşova İlçeleri Örneği***, Yüksek Lisans Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

- Karabulut, D. (2018). *Doğal Afetlerin Çocuklar ve Gençler Üzerindeki Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, On Sekiz Mart Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Karaduman, S. (2021). *Elektrik ve Yıldırım Çarpması*. Türk Kardiyoloji Derneği,İleri Kardiyak Yaşam Desteği Kursu.
- Karakuş, U., Önger, S. (2017). *8. Sınıf Öğrencilerinin Doğal Afet ve Afet Eğitimi Kavramını Anlama Düzeyleri*. Journal of History Culture and Art Research, 6(6), 482-491
- Karasar, N. (2015). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Karataş, O., (2011). *İlköğretim I. Kademe Sosyal Bilgiler Dersi Doğal Afet Eğitiminde Drama Tekniğinin Öğrencilerin Başarılarına Etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Kayadibi, F. (2012). *Eğitim Kalitesine Etki Eden Faktörler ve Kaliteli Eğitimin Üretime Katkısı*. Journal of Istanbul University Faculty of Theology, 0 (3)
- Kısa, G., (2019). *2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Uygun (4, 5 ve 7. Sınıflara) Doğal Afetler Konusunda Etkinlik Önerileri*, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Koçbeker, V. (2019). *Temel Afet Bilinci*: Çizgi Kitabevi.
- Korkusuz M.H., K. E. (2015). *Stratejik Yönetim Sürecinde Krizler ve Örgüt Üzerindeki Psikolojik Etkileri*. Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 4(7), 21-33.
- Kökcü, A. (2010). *İstanbulda'ki Ortaöğretim Kurumlarında Afet ve Acil Durum Hazırlıklarının Değerlendirilmesi*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kuş, E.(2007). *Nicel-Nitel Araştırma Teknikleri: Sosyal Bilimlerde Araştırma Teknikleri Nicel mi? Nitel mi?*. Anı Yayıncılık.
- Lai, B. S., La Greca, A. M., Auslander, B. A., & Short, M. B. (2013). *Children's Symptoms of Posttraumatic Stress and Depression After a Natural Disaster: Comorbidity and Risk Factors*. Journal Of Affective Disorders, 146(1), 71-78.

- Limoncu, S., & Atmaca, A. B. (2018). *Çocuk Merkezli Afet Yönetimi*. Megaron, 13(1).
- Miles, B., M. & Huberman, A., M. (1984). *Drawing valid meaning from qualitative data: Toward a shared craft*. Educational Researcher, 1984 (May), 20- 30.
- Needle, S., Wright, R. (2015). *Disaster Preparedness Advisory Council And Committee On Pediatric Emergency Medicine*, Pediatrics, 136 (5).
- Neuman, W. L. (2006). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri. Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*. II Cilt. (Çev. Sedef Özge). İstanbul: Yayın Odası Yayınları.
- Nukusheva, A., Ilyassova, G., Rustembekova, D., Zhamiyeva, R., & Arenova, L. (2021). *Global warming problem faced by the international community: International legal aspect. International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*, 21(2), 219-233
- Odabaşı, L., (2021). *Eğitim Kurumları İdarecilerinin Kriz Anında Afet ve Acil Durumlara Yönelik Yeterliliklerinin Değerlendirilmesi, Gümüşhane İli Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Gümüşhane.
- Özdemir, T. (2002). *İlköğretim Okullarında Görevli Yöneticilerin Kriz Yönetimi Konusundaki Koordinasyon Yeterliliklerinin Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Özdemir, M. (2010). *Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma*. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 11(1), 323-343.
- Özdikmen, T. (2018). *Afet ve Acil Durum Yönetimi*: Seçkin Yayınları.
- Özkazanç, S. ve Duman Yüksel, Ü. (2015). *Evaluation Of Disaster Awareness And Sensitivity Level Of Higher Education Students*. Procedia- Social and Behavioral Sciences 197, 745-753.
- Özmen B., Gerdan S., Ergünay O., (2014), *Okullar için Afet ve Acil Durum Yönetimi Planları*.

- Özmen B., G. S., Ergünay O. (2015). *Okullar İçin Afet Ve Acil Durum Yönetimi Planları* Elektronik Mesleki Gelişim Ve Araştırmalar Dergisi. 2147-8503.
- Ronan, K.R., Towers, B. (2014). *Systems Education for a Sustainable Planet: Preparing Children for Natural Disasters*, *Systems* 2(1):1-23
- Ronan, K. R., Alisic, E., Towers, B., Johnson, V. A., & Johnston, D. M. (2015). *Disaster Preparedness For Children And Families: A Critical Review*. *Current psychiatry reports*, 17(7), 58.
- Ronan, K. R., Haynes, K., Amri, A., Towers, B., Alisic, E., Davie, S., Ireland, N., Petal, M. (2016). *Child-Centred Disaster Risk Reduction: Can Disaster Resilience Programs Reduce Risk And Increase The Resilience Of Children And Households?* *Australian Journal of Emergency Management*. 31(3), 49-58.
- Roberts, S.L. (2014). *A Review Of Social Studies Textbook Content Analysis Since 2002*. *Social Studies Research and Practice*, 9(3)1-65.
- Schofield, J. W. (1990). *Increasing The Generalizability Of Qualitative Research*. W. W. Eisner Ve A. Peshkin (Ed.). *Qualitative Inquiry In Education: The Continuing Debate* (S.201-232). New York: Teachers College Press.
- Schonfeld, D. J., Demaria, T. (2015). *Disaster Preparedness Advisory Council And Committee On Psychosocial Aspects Of Child And Family Health*, *Pediatrics* 136 (4).
- Schonfeld,D. J., Melzer-Lange, M., Hashikawa, A. N., Gorski, P. A. (2020) *Council On Children And Disasters, Council On Injury, Violence, And Poison Prevention, Council On School Health*. *Participation of Children and Adolescents in Live Crisis Drills and Exercises**Pediatrics*, 146 (3).
- Selby, D., Kagawa, F, *Disaster Risk Reduction in School Curricula: Case Studies from Thirty Countries*.
- Seidman, E. (1991). *Interviewing As Qualitative Research: A Guide For Researchers In Education And The Social Sciences*. New York: Teachers College Press.
- Torisu, S. Ş. (2021). *Deprem Yapı Güvenliği Ve Afet Yönetimi*, İstanbul Teknik Üniversitesi Vakfı, Sayı: 86.

- Tuncer, N., Sözen, Ş., Sakar, Ş (2021). ***Okul Öncesi Eğitimde Deprem Farkındalığı: Deprem Benden Küçüksün'' Projesi, Tokat İli Örneği***: International Journal of Educational Spectrum, 3 (1), 1-27.
- Türnüklü, D. A. (2000). ***Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme***. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 24 (24), 543-559.
- T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, (2013), ***Afet Müdahale Planı***.
- T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, (2013), ***Okul Afet ve Acil Durum Yönetimi Planı Hazırlama Kılavuzu***.
- T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, (2013), ***On Adımda Okul Afet ve Acil Durum Yönetimi Planı Hazırlama Kılavuzu***.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı, (2014). ***Afet Yönetiminde Etkinlik-Özel İhtisas Raporu***.
- T.C. Millî Eğitim Bakanlığı. ***Okul Tabanlı Afet Eğitimi Projesi***.
- T. C. Orman ve Su İşleri Bakanlığı Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Genel Müdürlüğü, (2016), ***Heyelanlar***.
- Ursavaş, M. (2016). ***Ortaokul Sosyal Bilgiler Programında Yer Alan Doğal Afet Konularına Yönelik Öğrencilerin Farkındalık, Bilinç Düzeyleri ve Görüşlerinin İncelenmesi (Burdur İli Örneği)***, Yüksek Lisans Tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.
- Uzunyol, B. (2013). ***8. Sınıf Öğrencilerinin Doğal Afetler Hakkında Bilgi Düzeylerinin Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi***, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Wach, E. (2013). Learning about qualitative document analysis
- Yavuzer, H. (2008). ***Çocuk Psikolojisi (31. Basım)***. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Yeşil D., Erenoğlu Cüneyt R. (2017). ***TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, 16. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı***, Ankara.

Elektronik Kaynaklar

- AFAD AÇM Projesi <https://www.112.gov.tr/112-acm-projesi> Erişim Tarihi (08.12.2021).
- AFAD Çığ Afetine Karşı Alınacak Önlemler <https://www.afad.gov.tr/ciga-hazirlikli-olmak-icin-neler-yapilmali> Erişim Tarihi (01.01.2022).
- AFAD Deprem Afetine Karşı Alınacak Önlemler <https://www.afad.gov.tr/deprem-aninda-neler-yapmalisiniz> Erişim Tarihi (22.12.2021).
- AFAD Heyelan Afetine Karşı Alınacak Önlemler <https://www.afad.gov.tr/heyelanlara-karsi-alinacak-onlemler> Erişim Tarihi (01.01.2022).
- AFAD Sel Afetine Karşı Alınacak Önlemler <https://www.afad.gov.tr/afadem/sel> Erişim Tarihi (26.12.2021).
- MEB. İlköğretim Ders Saatleri https://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_02/22163752_Yizelge.pdf Erişim Tarihi (2.12.2021).
- MEB (2021). Ders Kitapları ve Eğitim Araçları Yönetmeliği. Millî Eğitim Bakanlığı Mevzuat. <http://mvzuat.meb.gov.tr/dosyalar/859.pdf> Erişim Tarihi (04.12.2021).
- MEB (2018). T.C. Millî Eğitim Bakanlığı Öğretim Programları İzleme ve Değerlendirme Sistemi. <https://mufredat.meb.gov.tr/Programlar.aspx> Erişim Tarihi (06.12.2021).
- İlköğretim ve Eğitim Kanunu, (1961). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.4.222.pdf> Erişim Tarihi (12.01.2022)
- T.C. Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, (2004), Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü. <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu> Erişim Tarihi (03.10.2021).
- T.C. Sağlık Bakanlığı. Covid-19. <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66300/covid-19-nedir-.html> Erişim Tarihi (27.12.2021).

EKLER

Ek-1

NİTEL GÖRÜŞME FORMU

- Bu çalışma Iğdır ili 5. Sınıf öğrencilerinin, ilköğretim 1.sınıftan 4. sınıfa kadar olan eğitim sürecinde öğrencilere verilen afet ve acil durum eğitimlerinin kalıcılığını belirlemek amacıyla yapılmaktadır. Bilgileriniz sadece bu araştırmada kullanılacak ve gizli tutulacaktır. Sorulara vereceğiniz içten cevaplar araştırmaya ışık tutacaktır. İlgi ve katılımınız için teşekkür ederiz.

Doğal Afetler

1. Evde oyun oynarken yer sarsılmaya başladı. Sence ne oluyor? Ne yaparsın?

.....
.....

2. Dışarıda yürürken büyük su kitlelerinin hızlı bir şekilde yola doğru geldiğini gördün. Sence ne oluyor? Bu durumda ne yaparsın?

.....
.....

3. Arabayla giderken yan taraftaki tepeden toprak ve kaya parçalarının aşağıya doğru kaydığını gördün. Sence ne oluyor? Bu durumda ne yapılmalı?

.....
.....

4. Evde otururken ocaktaki tencere aniden alev aldı. Alevler çoğaldı. Sence ne oluyor? Bu durumda ne yapmalısın?

.....
.....

5. Kışın yüksek bir dağ eteğinde kar kütleleri hızlı bir şekilde aşağıya doğru kaymaya başladı. Sence ne oluyor? Bu durumda ne yapmalısın?

.....
.....

Kriz Anı

1. Okulda ani bir kaza beklenmedik istenmeyen bir durum geldiğinde (düştüğünde, yaralandığında, arkadaşlarından birine bir şey olduğunda) kimlerden yardım istersin?

.....
.....

2. Teneffüste arkadaşının çarpması sonucu sınıf camı kırıldı. Ne yaparsın?

.....
.....

3. Öğle arasında kantinden yemek yediniz. Eve geldiğinde miden bulanmaya başladı, kustun ve ishal oldun. Sana göre sebebi nedir? Bu durumda ne yapmalısın?

.....
.....

4. Teneffüste arkadaşın yemek yerken aniden öksürmeye başladı ve nefes alamadığını anladın. Ne yaparsın, kimlerden yardım istersin?

.....
.....

5. Kardeşin/kuzenin/arkadaşın prizle oynarken aniden titremeye başladı. Ona ne oluyor? Nasıl müdahale etmelisin?

.....
.....

6. Aile bireylerinden birinin aniden yüksek ateşi çıktı. Boğaz ağrısı, öksürük, halsizlik ve yorgunluk belirtileri var. Tat ve koku alamıyorlar. Bu belirtiler sence hangi hastalığa ait ve ne yapman gerekiyor?

.....
.....

7. Arkadaşın teneffüste oynarken merdivenden yuvarlandı. Ayağı şişmiş, üstüne basamıyor. Öğretmene söylemeyi reddetti. Bu durumda ne yapmalısın?

.....
.....

Acil Numaralar

1. Ambulans ne işe yarar? Ambulansın numarası nedir?

.....
.....

2. Polislerin görevi nedir? Polise ulamak için hangi numarayı aramalısın?

.....
.....

3. İtfaiye nedir? Hangi durumlarda itfaiyeye ulaşmalıyız? İtfaiyenin numarası nedir?

.....
.....

4. Jandarma ne işe yarar? Hangi durumlarda jandarmaya ulaşmalıyız? Jandarmanın numarası nedir?

.....
.....

5. Acil durumlarda hangi numaraları arayabilirsin? Bu numaraların gereksiz meşgul edilmesi nelere sebep olur?

.....
.....

Trafik ve Can Güvenliği

1. Okul yolunda yalnız yürürken yolda arabalar kaza yaptı. Yaralıları var, ne yaparsın? Kimlerden yardım istersin?

.....
.....

2. Karşıdan karşıya geçerken nelere dikkat edersin? Nasıl geçersin?

.....
.....

3. Dışarıda arkadaşlarınla oyun oynamak için hangi yerleri tercih edersin? Güvensiz alan dendiğinde aklına hangi yerler geliyor?

.....
.....

4. Okul çıkışında tanımadığın birisi aylardır gitmek istediğin filme seni götürebileceğini söyledi. Onunla gelmen için ısrar ediyor. Nasıl bir cevap verirsin?

.....
.....